

Styrelsen för
PSYKOLOGISKT FÖRSVAR

MORDEN I FALUN

Börje Alström

RAPPORT 171

ÖCB
BIBLIOTEK
Psykologiskt försvar

Utgiven av
Styrelsen för psykologiskt försvar
ISSN 1401-2537
Stockholm 1997

INNEHÅLL

FÖRORD	5
INLEDNING	6
SAMMANFATTNING	7
UTGÅNGSPUNKTER	9
Själva händelsen	10
ANGRÄNSANDE STUDIER	16
Kriminaljournalistik	16
Nyhetsjournalistikens etik och källkritiska hållning	20
Redaktionell organisation	26
Berättarkonstens formgrepp	30
FRÅGESTÄLLNINGAR, UNDERSÖKNINGS- MATERIAL OCH METOD	35
Bakgrund	35
Undersökningsmaterial	39
Syfte och frågeställningar	39
Metod	40
RESULTATREDOVISNING - INTERVJUERNA	41
Intervjuerna	41
Bevakningen av Fallet Flink	47
Journalisternas syn på det egna arbetet	59
Sammanfattning av enkätundersökningen	64
RESULTATREDOVISNING - INNEHÅLLSANALYSER	67
Vilka skrev och när publicerades artiklarna	68
Publiceringsintensitet och artiklarnas ursprung	70
Form	74
Innehåll	84
Nyhetsvärdering	108
Sammanfattning av innehållsanalyserna	124
DISKUSSION	129
SAMMANFATTNING AV C-UPPSATSER I PROJEKTET	135
Morgonen efter mordet	135
Krisbehandling i lokalpress	140
Schakalen i Falun	145

SUMMARY IN ENGLISH	150
LITTERATUR	152
BILAGA 1: JOURNALISTENKÄT	158
BILAGA 2: KODSCHEMA	164
SPF:S SENASTE RAPPORTER	169

FÖRORD

Styrelsen för psykologiskt försvar (SPF) har under en lång följd av år bedrivit forskning och studier på samhällskommunikationens område inte minst i samband med svårare störningar, katastrofer, kriser och andra dramatiska händelser. Syftet med dessa forskningsinsatser har varit att - utifrån ett informationsberedskapsperspektiv - närmare studera hur samspellet mellan sändare (myndigheter etc), förmedlare (främst press, radio och TV) och mottagare/medborgare har fungerat i sådana situationer.

Centrala aspekter vid en sådan "triangelansats" är dels att belysa hur medborgarens demokratiska rätt till information tillgodoses och hur man uppfattar den information man erhåller, dels kartlägga och analysera hur t ex myndigheter ("sändare") och medier ("förmedlare") löser besvärliga informationsuppgifter. I grunden handlar en fungerande samhällskommunikation om trovärdighet och förtroende. I föreliggande studie är det främst mediernas uppträdande och rapportering i samband med en dramatisk händelse, som står i fokus för uppmärksamheten.

Morden i Falun den 11 juni 1994, då sju unga människor fick sätta livet till, väckte bestörtning och sorg inte bara i Falun utan i landet i dess helhet. Händelsen tilldrog sig ett betydande massmedialt intresse och SPF fann det tidigt angeläget, att belysa och analysera hur i första hand pressen hanterade sin rapporteringsuppgift i sammanhanget. De tidningar och redaktioner som ingår i studien är Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Aftonbladet, Expressen, Dala Demokraten och Falu Kuriren. Analysen bygger dels på intervjuer med de journalister från dessa tidningar som svarade för rapporteringen, dels på det publicerade artikelmaterial som deras arbete resulterade i under perioden från den 11 juni till den 12 juli 1994.

Studien har genomförts av universitetslektor Börje Alström, institutionen för medie- och kommunikationsvetenskap vid Mitthögskolan i Sundsvall, och ger bl a intressanta inblickar i såväl de olika redaktionernas, som de enskilda journalisternas arbetsförutsättningar.

Stockholm i december 1996

*Roland Nordlund
forskningschef, SPF*

INLEDNING

I juni 1994 mördades sju personer av en fänrik vid Dalaregementet som tappat fattningen och avlossat sitt tjänstevapen rakt in i en intet ont anande grupp av människor.

Morden i Falun blev ett av Sveriges mest uppmärksammade mordfall.

Tidningarnas bevakning av det som skedde i Falun kan ge ökad kunskap om mediernas arbetssätt, rapportering och journalisternas upplevelser av att arbeta under stark psykisk press.

Föreliggande rapport och de fyra C-uppsatser som skrivits inom projektets ram har initierats och finansierats av Styrelsen för psykologiskt försvar.

I arbetet med undersökningen har en rad personer deltagit. Samtliga C-studenter har medverkat i projektets intervjufas, intervjuat myndigheter och journalister. De som deltagit är Daniel Carlsson, Magnus Ljadas, Cilla Melarti, Nina Odelmalm, Rikard Samuelsson, Katarina Svingstedt och Stefan Theander.

De har alla bidragit till att projektet varit möjligt att genomföra.

Mina kollegor på Institutionen, Håkan Hvitfelt, Gunilla Hjort och Ingrid Östlund har läst mina manuskript och kommit med ovärderliga synpunkter.

Carina Göransson och Kristina Brink har svarat för den grafiska utformningen.

Ett stort tack till er alla.

Sundsvall i december 1996

Börje Alström

SAMMANFATTNING

Natten den 11 juni 1994, just när morgonen gryr mördas sju unga människor i Falun.

Händelsen är en av de värsta i svensk kriminalhistoria. Polisiärt och utredningsmässigt är fallet inte svårt. Mördaren, en ung fänrik vid Dalaregementet (I 13), grips nästan omedelbart efter mordet. Gripandet är i och för sig dramatiskt, men erkännandet kommer ganska omgående.

Massmedialt är mordet i Falun mer spektakulära. De inträffar i en vanlig svensk landsortsstad. Det är en lovande ung officer som dödar unga oskyddade människor med sitt tjänstevapen. En officer från en av kommunens stora arbetsplatser. Mordet sker i början av sommaren, precis då den sedvanliga nyhetstorkans första vecka nalkas.

Föreliggande rapport omfattar två delar.

Dels en intervjudel med de reportrar vid Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Aftonbladet, Expressen, Dala-Demokraten och Falu Kuriren som skrev artiklar i sina respektive tidningar under perioden den 11 juni till den 12 juli. Dels en innehållsanalys av samtliga artiklar med anknytning till mordet i Falun som publicerades i dessa tidningar under sagda tid. I rapporten redovisas de redaktionella villkor under vilka reportrarna arbetade. Villkor som kan antas påverka det redaktionella arbetets kvalitet och tillämpningen av den journalistiska etiken.

Journalister vid kvällspressen arbetar, mätt med traditionella mått, under de bästa villkoren. De har få parallella uppdrag och de har gott om tid, relativt sett andra journalistgrupper för sitt skrivande. Men sammantaget när man också beaktar övriga faktorer så framstår trycket på kvällspressens reportrar som hårdast.

Från kvällspressen är det mestadels manliga reportrar som bevakar mordet i Falun. De är yngst, minst erfarna, de känner sig otillfredsställda med både de traditionella villkoren och med resultatet av sitt arbete. De känner trycket av marknadens krav på rapporteringen och de styrs hårt av redaktionsledningen. De rationaliserar sitt eget ansvar, och de fränkänner sig mediernas ansvar för det våld som kan uppstå som en del i en våldsrapportering, samtidigt som de betonar pliktetiken framför konsekvensetiken i relation till de anhöriga. Innehållsmässigt återspeglas detta i texterna i följande beskrivning.

Kvällspressen presenterar formmässigt mordet i Falun på uppslag, med många, dramatiska bilder. Oftast är bilderna, enpersonsbilder. Ett grepp som understryker den personinriktade vinkeln. I centrum står personen Mattias Flink och för att skildra honom används oftast informella källor oftast anonyma eller också skapar reportern själv utan källor en artikel vars fakticitet är låg. Då ökar också utrymmet för spekulativa inslag.

Den stockholmsbaserade morgonpressen är, om uttrycket tillåts, kvällspressens motsats.

Här är det äldre, mer erfarna, kvinnliga reportrar som svarar för bevak-

ningen. De är inte på plats i Falun i samma utsträckning som övriga pressreportrar, de arbetar mer självständigt och de är nöjda såväl med sina redaktionella villkor som med resultatet av sitt arbete. Innehållsligt kännetecknas morgonpressen av en mer återhållsam presentationsform. Den sker oftast i mindre block, rubrikerna är neutrala- sakliga, bilderna är få, oftast brottsplatsbilder, men i likhet med kvällspressens, dramatiska.

De ämnen som avhandlas är mer av tematisk natur även om den mer traditionella brottsrapporteringen också här är ymnigt förekommande. Källorna är mer formella. Artiklarna mindre händelseinriktade, något mindre spekulativa och vinklingen inte ensidigt inriktad på personifiering utan mer varierad.

Lokalpressens reportrar har en profil som ligger "mittemellan" de båda övriga. Här är det mest manliga, erfarna reportrar, med traditionellt mått, dåliga redaktionella villkor som bevakar mordhändelsen. De känner sig mindre nöjda med resultatet, många har mått illa efter sitt arbete och de betonar hänsynen till de anhöriga. Måhända har ett konsekvensetiskt förhållningssätt fått större genomslagskraft här bland reportrar som dagligen möter sina läsare. Även innehållsligt intar lokalpressen en mellanposition.

Formmässigt är helsidan vanligast. Bilderna är många men snarare neutrala än dramatiska. Oftast föreställer de myndighetspersoner. Rubrikerna är något "dragna" även om dramatiserade är ett för starkt ord. Skildringarna handlar mest om själva mordet, källorna är få och artiklarna kännetecknas i likhet med övrig morgonpress av att vara i mindre grad händelseinriktade, mindre spekulativa och med en varierad vinkel.

I rapporten refereras också tre av de uppsatser som studenter står som författare till. Uppsatser som dels utgör specialstudier av myndigheternas uppfattning av de journalistiska arbetsmetoderna i fallet, dels en specialstudie av Aftonbladets framställning av fänrik Flink och slutligen en som jämför de båda lokaltidningarna Dala-Demokraten och Falu Kurirens rapportering.

UTGÅNGSPUNKTER

Morden i Falun var en exceptionell händelse i svensk kriminalhistoria. Händelsen innehöll många komponenter som sannolikt bidrar till att väcka den journalistiska professionalismens hela arsenal av metoder.

Morden inträffade i en relativt liten ort. En ort där regementet (I13) har en stark förankring i bygden, både av tradition och som stor arbetsgivare. En yrkesofficer med ständig tillgång till vapen mördar sju personer. En officer som dittills inte utmärkt sig för ett avvikande beteende mördar helt plötsligt och utan uttalat motiv sju främmande personer. När en officer med relativt fri tillgång till vapen och ammunition förvandlas till mördare är det inte märkligt att vapenfrågan blir föremål för omfattande medial spekulation. Ta bara sådana frågor som regementets kontroll av vapen användning och kontroll av den enskilde officerens vapenintresse. Morden inträffade dessutom under en period då nyhetstorkan rutinmässigt infaller.

Morden sammanföll också med den tidpunkt vid vilken ÖB med förnyad kraft sökte driva in ett stort antal tjänstevapen från fast anställda officerare. Vapen som inte längre skall finnas i officerarnas hem. Ett beslut fattat mot bakgrund dels av en förändrad militär hotbild dels till följd av att vissa vapen belagts med skjutförbud.

Lägger man till detta alla mänskliga reaktioner som följer av en så traumatisk händelse som ett massmord, så har man, cyniskt uttryckt, en händelse som fyller de flesta av nyhetsmediernas krav för en omfattande bevakning, en "super primary story" (Chermack, 1995).

Morden i Falun kan tveklöst rubriceras som en krishändelse.

En personlig eller individuell kris för såväl offrens anhöriga, regementet, journalisterna som mördaren och hans anhöriga. En kollektiv kris, med förutsebara beteenden av "Följa John-karaktär" inom mediebevakningen, som allt eftersom tiden går tar sig olika former av mer eller mindre subjektiva skildringar av händelsen.

I en isolerad händelse, lokaliserad till en plats, men med stort lokalt, nationellt och internationellt nyhetsvärde, kan man följa hela den redaktionella processen.

Med den redaktionella processen avses det mesta av det som tidningen företar sig från det att händelsen inträffat tills dess att tidningens intresse för bevakningen avklingat. Faser som planering, organisation, etiskt förhållningssätt, presentationsstrategier, layout och språk ingår alla i processen.

Faluhändelsen ger en unik möjlighet att jämföra de olika tidningarnas bevakning, planering och presentation av händelsen. Många av de "journalistiska teorier" som mångårig forskning mejslat ut kan här följas i vad man skulle kunna kalla ett fältexperiment.

Vad denna studie har till uppgift att skildra är framförallt händelsens akutfas men också till viss del dess följdfas, i den omfattning som den kan skönjas i materialet.

Studien vill beskriva hur de olika tidningarna hanterar den redaktionella

processen och hur det agerandet kan relateras till teorier kring nyhetsarbetet i vid mening.

I vilken omfattning kan man i såväl det material som är föremål för innehållsanalys som i intervjuerna se tecken på en medveten redaktionell organisation och policy, se reflexioner över det egna agerandet som journalist och se olikheter i berättandet och den etiska hållningen som går att relatera till tidningarnas primära spridningsområde.

Detta är några av de frågor som studien förhoppningsvis skall ge svar på.

I studien har förutom denna sammanfattande rapport, tre C-uppsatser publicerats och ytterligare en är under färdigställande. Resultat och slutsatser från dessa kommer i tillämpliga delar att återges i denna rapport.

Själva händelsen

Följande sammanfattning av händelseförloppet är hämtat ur en av de C-uppsatser (Melarti & Odelmalm 1995) som ingår i projektet. Sammanfattningen är baserad på polisens utredning.

”Ett brutalt slut på en ljummen sommarnatt”

Det är ljummet i luften i småstaden Falun. Klockan visar på 02.30 och det är gryning den 11 juni 1994. Pang, pang, pang. Fågelsången och idyllen kommer av sig när skotts salvorna ekar i sommarnatten. Några minuter senare hörs de igen, pang, pang, pang.

”Det lät som ett fyrverkeri”, säger ett vittne till polisen. Tyvärr var det inget fyrverkeri. Det var det hittills största massmordet i svensk historia. Sju personer dödades och ytterligare en fick livshotande skador.

Karin Ingrid Alkstål, 23 år. Död genom skottskada i huvudet.

Marie Therese Josephine Danielsson, 21 år. Död genom skottskada i buken.

Helle Maria Jürgensson, 22 år. Död genom skottskada i bröstkorgen.

Lena Kristine Mårdner Nilsson, 30 år. Död genom skottskada i bröstkorgen och i buken.

Jenny Viktoria Österman, 23 år. Död genom skottskada i bröstkorgen.

Elisabeth Marika Olsson, 19 år. Skadad genom skottskada i höften.

Karin, Therese, Helle, Lena, Jenny och Marika var på väg hem från en rolig kväll. De var lottor från olika delar av Svea rike som hade haft en utbildningsvecka vid Dalregementet i Falun. Kvällen den 10 juni hade de avslutningfest för den lyckade kursen vid I 13. Det var mat, dryck och glädje. Kvällen fortsatte på Faluns krogar och klockan 02.30 morgonen den 11 juni var de sex lottorna på väg hem mot regementet.

De kom aldrig fram, de blev skjutna. I Stadsparken strax utanför regementet mötte de sin mördare. Fem kvinnoliv släcktes omedelbart. Marika och Therese kämpade för sina liv på Falu lasarett. Marika klarade det, Therese gjorde det inte utan avled på operationsbordet.

Björn Johan Tollsten, 27 år. Död genom skottskada i huvudet, bröstkorgen och buken.

Johan hade tillsammans med fyra vänner varit ute och roat sig i Falun kvällen den 10 juni. Klockan 02.30 skiljs han från sina vänner på Stora Torget för att cykla mot hemmet. Johan hann inte långt. Några minuter senare mötte han sin mördare i korsningen Parkgatan-Vasagatan.

Maths Börje Bragstedt, 35 år. Död genom skottskada i buken.

Maths var väktare och arbetade för landstinget i Dalarna. Kvällen den 10 juni påbörjade han sitt skift klockan 17.00 och det skulle sluta klockan 05.00 morgonen efter. Maths hann aldrig sluta sitt skift. Strax efter klockan 02.30 morgonen den 11 juni kommer han körande i sin bil och i korsningen Vasagatan-Parkgatan möter även han sin mördare.

Klockan 03.25 grips den 24-årige fänriken Mattias Flink av två poliser. Vid gripandet avlossar han skott mot poliserna och de skjuter honom därför i höften för att oskadliggöra gärningsmannen.

”Mattias Flink - varför gjorde du så här?”

Frågorna som man naturligtvis ställer sig är dels hur och varför detta kunde hända och dels vem som gör något sådant. Det var just det som de polismän som grep Mattias Flink frågade. Svaret blev: ”Jag vet inte.”

De rätta svaren vet inte vi heller och vi kommer förmodligen aldrig att få veta dem. Enligt uppgifter kan Mattias Flink inte, snart ett år efter händelsen, förklara. Han vet fortfarande inte vad som fick honom att mörda sju personer. Det är inte heller den frågan som vi skall försöka utreda i vår uppsats utan detta avsnitt är endast med för att ge läsaren en djupare förståelse av ämnet. Det som vi däremot hoppas kunna göra är att ge en viss förklaring i form av bakomliggande händelser.

Erik Mattias Flink föddes den 8 mars 1970. Ingen kunde ana att den prydliga, ständigt artige pojken och senare officeren skulle bli den största massmördaren i svensk historia vid 24 års ålder. Han hade många kamrater, var aldrig någon slagskämpe, visade aldrig några våldstendenser - tills han träffade Anna¹ under våren 1994.

Under hela hans uppväxttid var det stora intresset militärer och vapen. Vittnen berättar till exempel att när klassen hade syslöjd fick man beställa hem kamoflagetyg för att Mattias skulle kunna sy verklighetstroga militärkläder.

När Mattias var i 10-årsåldern skildes föräldrarna och hans mamma flyttade till en annan stad. Trots att skilsmässan ansågs som ”lycklig” tog Mattias enligt vittnen denna händelsen mycket hårt och saknaden efter en kvinna i hemmet var uppenbar. Bland annat hade Mattias mycket svårt för att visa känslor. Pappan var militär och Mattias bana i livet var klart utstakad, han ville också bli militär. Efter avslutat gymnasium vidtog militärtjänsten, officershögskolan och därefter en tjänst som fänrik vid I 13 i Falun.

Det var i egenskap av fänrik vid I 13 som Mattias Flink natten mellan den 10 och 11 juni klädde sig i militärkläder och gick till regementet för att hämta och ladda sitt tjänstevapen, en AK 5. Han klättrade sedan tillbaka över

staketet och sköt sju, för honom, helt okända personer till döds och skadade ytterligare en.

Hur kan en 24-årig kille välja att spoliaera sitt eget och så många andras liv på detta groteska sätt? Mattias Flink kan inte själv förklara det hela fullt ut, men säger att det beror på "krångel med en flickvän under lång tid". Förklaringen skulle alltså vara en olycklig kärlekshistoria.

Två ödesdigra månader på pränt

Enligt Mattias dagboksanteckningar skulle det hela ha börjat på skärtorsdagen den 31 mars 1994. Det var då han, som han också dokumenterat i sin dagbok, "träffade ANNA". Vi har här försökt att återge händelser ur Mattias Flinks dagbok under drygt två månader, vilka enligt honom själv och olika vittnen har haft betydelse för den hemska utgång allt kom att få.

Onsdagen den 6 april, "träffade ANNA på kvällen".

Torsdagen den 7 april, "träffade anna gick hem till mig och lade oss..." (ej läsbart)

Fredagen den 8 april, "anna sov över igen"

Lördagen den 9 april, "bjöd anna på middag gick hem hade djupt samtal om kärlekens bekymmer"

I inledningen av förhållandet verkar allt exemplariskt. Paret träffas så gott som dagligen.

Onsdagen den 13 april, "lagade mat åt mig och anna pratade om hennes bostadsförhållande vi får se!"

Dagboken skildrar en ung kille som tror sig ha mött sitt livs kärlek, men problem dyker upp. Ena dagen är livet toppen, för att nästa dag vara botten.

Lördagen den 23 april, "var på Gasolin blev tokig bråkade nära ögat jag Älskar henne!"

Söndagen den 24 april, "....kass tråkigt utan ANNA"

Torsdagen den 28 april, "EN MÅNAD SEN JAG TRÄFFADE ANNA. JAG ÄLSKAR HENNE. Höll på och dräpa henne jag kan inte fatta"

Lördagen den 30 april, "Fest hos... (ej läsbart)..ska jag och Anna gå? JA Anna sov"

Söndagen den 1 maj, "ANNA FÅR SIN LÄGENHET skällde på Anna låg hos ANNA ANNA hotade ta livet av sig"

Tisdagen den 3 maj, "ANNA kommer hem få se om hon hör av sig JA!"

Onsdagen den 4 maj, "jävligt osäker på om jag kan bli lycklig med ANNA. Om hon verkligen kan sluta strula så att jag kan känna mig trygg"

Fredagen den 6 maj skriver Mattias att "...nu var det slut jag gick hem". Trots detta fortsätter paret att umgås sporadiskt under veckan som kommer. Följande helg skriver Mattias så här:

Lördagen den 14 maj, "ingen speln för ANNA HON kanske kommer i natt"

Söndagen den 15 maj, "somnade efter 04.00 skitupphetsad låg bara o tänkte. NU skall jag göra SLUT. ca 10.00 KLART både farsan o ANNA kom i natt allt var avslöjat ANNA sov över"

När Mattias skriver att "allt är avslöjat" får man anta att han syftar på två

händelser som beskrivs i flera vittnesförhör i polisrapporten. Händelse nummer ett är när han den 28 april i berusat tillstånd tar ett tag i Anna i köket i hennes nya lägenhet. Själv säger han att han tog tag i Annas axlar för att få henne att lyssna, medan hon känner det som om han tar ett struptag på henne. Efter denna händelse lovar han Anna att aldrig dricka alkohol mer.

Händelse nummer två inträffar torsdagen den 12 maj. Tillsammans med två kamrater dricker Mattias trots sina löften sprit. Då de tre vännerna är på väg ner mot staden blir Mattias plötsligt som vansinnig. Kamraterna vittnar om hur han plötsligt stannar upp och säger att han skulle "spöa" dem. Han ska också ha uttalat fraser som: "Ska ni ha stryk era djävlar nu ska ni få". De förstår ingenting och försöker tala med honom. Först när en av kamraterna får ett slag av Mattias förstår de att han menar allvar. De två kamraterna får ta tag i Mattias och hålla fast honom på marken. Under de två timmarna som följer är han ömsom lugn och gråtmild, ömsom aggressiv och hotande. De två kamraterna för honom till hans lägenhet och lämnar honom där. De springer i sicksack från lägenheten i rädsla att han ska verkställa sitt hot om att skjuta dem med en pistol.

När Anna på lördagen får höra om denna händelsen bestämmer hon sig för att prata med Mattias far och det är då de kommer till Mattias på natten och han menar att allt är avslöjat. Han lovar då att söka professionell, psykiatrisk hjälp för sina problem.

Måndagen den 16 maj, "pratade med Karin om det som hänt ANNA kom förbi trots allt och grät. hotade ta livet av sig"

För att förtydliga måndagens anteckningar kan vi här påpeka att Karin är en läkare som är bekant till familjen och som senare skrev en remiss till en psykolog för Mattias räkning.

Måndagen den 23 maj, "ANNA KOM O SOV ÖVER DET VERKAR BRA" Problemen hopade sig dock snart igen.

Söndagen den 29 maj, "letade efter ANNA"

Måndagen den 30 maj, "förbi vid ANNA skrev en lapp hon hade också en lapp till vem"

Tisdagen den 31 maj, "skickade kort till ANNA"

Torsdagen den 2 juni, "07.10 förbi vid ANNA ingen hemma när fan"

Fredagen den 3 juni, "ANNA hemma hon hade inte haft ork...(ej läsbart).. 19.40 helt knäckt bara gråter KARIN på väg"

Veckan, som sedermera skulle komma att förändra många människors liv, började för Mattias och Annas del på ett sätt som vi nu börjar bli bekanta med.

Måndagen den 6 juni, "Psyk 14.30. grälade med ANNA på..."(ej läsbart)

Tisdagen den 7 juni, "ANNA förbi ringde på natten gick o mötte sov över bra ANNA deppad allt var fel"

Måndagen den 6 juni var Mattias Flink hos en psykolog och kurator på Falu Lasarett. De bedömde det som om han var i stort behov av hjälp och bokade därför in ytterligare två tider följande vecka, den 14 och 16 juni...

Om den ödesdigra fredagen står det följande:

Fredagen den 10 juni, "ANNA blir sköterska gå o gratta i kyrka 13.00"

Mattias Flink kom till kyrkan och gratulerade sin flickvän. Vad som sedan hände finns dokumenterat på olika ställen i polisutredningen. Här kommer ett utdrag från hans egen berättelse.

Under eftermiddagen umgicks han med en god vän och på kvällen gjorde de två vännerna ett besök hos Mattias far. Efter besöket återvände de till Mattias lägenhet och där förtärde Mattias två groggar med gin och cocacola. Vid 21-tiden gick de ner mot stan. På restaurang Garbo blev det ytterligare tre starköl och här träffade Mattias också Anna. På något sätt uppstod bråk och han blev utkastad från restaurangen. Han strövar omkring ett tag utan mål och har ett svagt minne av att han har samtalat med en av sina arbetskamrater. Han bestämmer sig sedan att gå till restaurangen eller puben Bakfickan. När han kommer dit är Anna och hennes sällskap där och Mattias drabbas av fruktansvärd svartsjuka när han ser Anna sitta i knät på en annan kille. Han uppger att han inte har något minne av vad som hände där medan andra vittnar om ett våldsamt uppträdande. Mattias minns att han sen har varit hemma i sin lägenhet och därefter befunnit sig på regementet. Han har laddat sin AK 5 och tagit med sig skjutklara magasin, klättrat över staketet ut från kasernen och gått i riktning mot Stadsparken. Här ser han ett sällskap på fyra-fem personer och han vet att han har skjutit många skott mot sällskapet. Han fortsätter småspringande sin färd och möter en bil som han också beskuter. Någon cyklist uppger han sig däremot inte ha minne av att han skulle ha skjutit. Efter dåden klättrar han upp i en byggkran, antagligen för att gömma sig, men inser att det inte är någon bra plats. Mattias Flink uppger att han här har fått tid att tänka och inse vad som hade hänt och hoppades att "polisen skulle komma och göra ett slut på det hela". När ingen kommer lämnar han byggarbetsplatsen och börjar bege sig hemåt. Det är nu han möter de två poliser som sedermera griper honom.

På frågan om den tragiska händelsen var riktad mot hans flickvän svarar Flink: "Jag vet inte om det var riktat mot henne utan det var nog mer riktat emot mig". När förhørsledaren då frågar om han tänkte ta livet av sig svarar Flink: "Ja, jag hade nog räknat med att det skulle ta slut men inte att jag själv skulle göra det utan snarare att Ni skulle göra det."

I Mattias Flinks dagbok framstår han som en olycklig kille som inte vet hur han ska bete sig för att visa känslor. Detta har också vännerna beskrivit i polisförhören. En av dem berättar, "...hon har ju väckt så starka känslor hos Mattias, Anna. Som han inte klarade av att handskas med...". Samma vän beskriver Anna som en tjej "med otrolig makt över män..... men vad jag har förstått så slutar det med att hon klipper av alla band... Hon klappar först och sen slår hon."

Anna själv uppger i poliförhören att hon tyckte att Mattias svartsjuka var påfrestande och att de var oerhört olika. Ändå avslutar hon förhöret med orden: "Jag ser inte honom som någon massmördare. Jag tycker fortfarande

jättemycket om honom även om jag inte är mogen och kände att jag direkt kunde säga att vi var ihop.”

Kanske kan man sammanfatta de huvudsakliga orsakerna till tragedin som tidningen Dala-Demokraten gjorde den 8 juli 1994. ”Ett komplicerat förhållande till kvinnor, med sin grund i föräldrarnas skilsmässa när han var tio år. Till detta kärlek till en vacker, utåtriktad och ibland provokativ kvinna. Och slutligen en inövad, närmast reflexmässig förmåga att döda så effektivt som möjligt.”

Domen - livstids fängelse

Fänrik Mattias Flink dömdes av tingsrätten till tio års fängelse för sju mord och ett mordförsök. Hovrätten skärpte i sin dom straffet till livstids fängelse. Rätten var inte enig utan några av nämndemännen tyckte att psykiatrisk vård var det rätta.

Faktum är att rättspsykiatrikerna var oeniga på den punkten. Läkare Hans Kåreland skrev i sitt yttrande att Mattias Flink inte var allvarligt psykiskt störd vid tidpunkten för mordet. Professor Lars Lidberg har däremot hela tiden hävdade att Mattias Flink är psykiskt störd och försvaret har velat gå på hans linje.

Högsta domstolen bestämde sig för att ta upp fallet till prövning och när domen föll den 13 februari 1995, ganska exakt åtta månader efter händelsens inträffande, fastslogs hovrättens dom på livstids fängelse för sju mord och ett mordförsök en sommarnatt i Falun i juni 1994.

¹ Av hänsyn till de inblandade är namnen Anna och Karin fingerade

ANGRÄNSANDE STUDIER

Kriminaljournalistik

Det var i början på 1800-talet som John White i Londontidningen *The Morning Herald* publicerade ett raljant kriminalreportage om den bristande moralen i samhällets alla skikt. En artikel som var ett första exempel på "human interest story" eller som det senare kommit att heta "human touch". Artikeln var i linje med en allmän strävan att få igång en diskussion om hur det såg ut i samhället, och samtidigt var det kommersiellt gångbart skriver Göran Leth, lektor på JMK (Gadd, 1994). "För de flesta människor är erfarenheten och informationen om våld och brottslighet av sekundär art, förmedlad av i första hand massmedierna. Medierna har med andra ord en nyckelposition då det gäller kunskap om och inställning i dessa frågor" (Jarlbro & Jönsson, 1995).

Jarlbro och Jönssons sammanfattning av sin egen undersökning kan samtidigt bilda utgångspunkt för de problemställningar som föreliggande studie avser att belysa.

Kriminaljournalistikens plats i medierna är sedan länge etablerad och av nyhetsledningarna prioriterad. Det finns flera skäl till detta.

Av åtskilliga studier, inte minst från den av Weibull introducerade nyhets-trappan (Hadenius & Weibull, 1989) vet vi att nyheter om brott är helt grundläggande för en tidnings attraktionskraft. Nyheter om brott och olyckor bildar tillsammans med lokala nyheter i övrigt, inrikesnyheter och nyheter om TV- och radio själva basen i nyhetsutbudet. Andra studier (se nedan) kommer efter en granskning av nyhetsprogrammen i TV fram till att brott och rättsfrågor tillsammans med politik, samhällsfrågor och näringsliv är etermediernas stora ämnen. Hvitfelt konstaterar att de mediemässiga brotten handlar om enskilda människor, brottslingar, brottsoffer och brottsbekämpare. "Brottsligheten i verkligheten pågår ständigt. Genom kontinuerliga kontakter med polisen blir en hel del brott lätt tillgängliga för medierna. Brottsjournalistiken är för det mesta enkel och drar publik" (Hvitfelt, 1994).

I sin studie redovisar Hvitfelt att Aktuellt och Rapport i genomsnitt har en källa per inslag och vidare markerar han som sin åsikt att källornas antal säger föga om källornas kvalitet.

Men i en summering av antalet källor till de olika TV-inslagen så finner Hvitfelt att polisen är källa i 68 inslag, politiker i 37 inslag, åklagare i 29 inslag, försvarsadvokater i 26 inslag, offer och gärningsmän i 23 inslag och övriga i ringare grad. Utifrån Hvitfelts resultat kan man se ett mönster av hur den journalistiska informationsförsörjningen går till vid brottsrapporteringen.

Men även om man utgår från de ekonomiska investeringar som medieföretagen ägnar sig åt genom att hålla sig med specialistreportrar så finner

man att kriminal- eller polisreportrar intar en mycket klar första rang som den vanligaste specialistreportern (Nohrstedt m.fl, 1994).

När kulturjournalisten Per Svensson gick över till allmänjournalistiken var det två områden som han fann lättare och roligare än andra: sport och kriminaljournalistik.

”Antagligen beror det på att de är de mest litterära av de journalistiska genrerna, de som har minst med verkligheten att göra och de som lämpar sig bäst för den som läst många sagor, dramer och romaner” (Gadd, 1994). Och apropå ingresstyranniet och överindividuella schabloner säger Svensson vidare:” Om inte schablonvinkeln stämmer överger vi alltför ofta storyn utan att ställa oss frågan om den nya historien kanske rent av är intressantare. Komplikationer gör faktiskt ofta berättelser bättre- även om det kanske blir svårare att sätta en rubrik. Schablontänkandet är inte en följd av att den ena eller den andra har makten på en viss tidning. Schablonerna är överindividuella, sitter i väggarna, bor i datorerna. Kvällstidningskonventionerna är så starka att beslut ofta fattas liksom automatiskt. Hela maskineriet, inklusive den enskilde reportern, är så genomsyrat av konventionalism att det genast uppstår koncensus: ’Det där var ingenting’.

Kan man mer poetiskt uttrycka den kollektiva ansvarslösheten. Traditionen, nästan som en biologisk företeelse, en slags hydra, oåtkomlig för alla.

Kriminaljournalistikens form

Flera forskare har i separata undersökningar visat att brott inte i första hand är förstasidesstoff i tidningarna (Börjesson, 1987 och Dahlgren, 1987). Dahlgren fann att endast 1,6 procent av de artiklar han studerade som innehöll brott förekom som kompletta artiklar på sidan ett. Dahlgrens krav är mycket strängt sett ur dagens perspektiv eftersom förstasidorna idag mestadels redigeras med hänvisningar och puffar. En händelse som skall få större utrymme än så på en förstasida måste därför vara av en exceptionell karaktär.

Svåra brott är mediala händelser. Händelser som kräver omedelbar rapportering i medierna. Aktualiteten och nyhetsjakten ställer stora krav på nyhetsvärderingsprocessen, fel orsakade av den stress som präglar arbetsmiljön kan lätt medföra omedvetna förändringar av den verklighet man som journalist är satt att förmedla. Redaktionernas krav på händelserapportering medverkar aktivt till en förenklad bild av skeendet, något som understrukits av docenten i kriminologi Leif Lenke (Jarlbro, 1995) och i värsta fall kan ge en felaktig bild av händelserna.

Ett annat och kanske inte fullt så uppmärksammat problem som kan följa på en tendentiös medierapportering har kallats för kollektiv panik. Ett exempel som Monica Dahlström-Lannes skriver om, (Gadd, 1994), var när en läkare i den engelska staden Cleveland ställde fel diagnos och misstänkte att uppemot 150 barn var sexuellt utnyttjade. Socialtjänst och polis kopplades in, familjer splittrades. Men det var enbart vuxna som misstänktes

övergrepp. Barnen hade inget berättat. Följden av det felaktiga ingripandet blev överreaktion och panik.

I Falufallet bevakar och rapporterar medierna om en relativt avgränsad företeelse, mordhändelsen och det som över en tid av en månad närmast kan kopplas till själva händelsen. Sannolikheten för att rapporteringen till sitt ämnesval och "tonläge" då kommer att följa en viss mall med inslag av beskrivningar som kan liknas vid den kollektiva paniken, är relativt stor. När medierna samstämigt drar iväg åt ett håll skall det mycket till för att gå emot strömmen. Vem minns inte alla de inceståtal som varit i Sverige under senare år. Åtal och domar där ibland enskilda journalistiska insatser, mot strömmen, medfört resning och frikännande, som när TV-journalisten Ingrid Marklund lyckades väcka opinion kring den incestfällde mannen som suttit två år på Härnösandsfängelset, anklagad av sin egen dotter.

De flesta studier som finns av brottsrapporteringen analyserar flödet av olika brottsnyheter. Antingen över en viss tidsperiod eller komparativt mellan olika medier eller mellan nyhetsprogram i samma medium. I Falufallet studeras ett enda brott men över en tidsperiod av en månad. Det finns anledning att uppmärksamma dessa skillnader eftersom forskningsansatsen i olika grad förmår återge den redaktionella processens sätt att forma berättelser.

Grovt sett kan vi skilja på några olika huvudtyper av brott och därmed brottberättelser. I en sammanställning över dessa (Chermak, 1995) skiljer han på tertiary, secondary, primary och super primary stories. De första två typerna är brotts historier som medierna i notis eller artikelform dagligen återger. Oftast är det enbart en journalist som arbetat med brottet, få källor med begränsad information och i secondary fallet följs artikeln oftast av en byline. De två senare brotts historierna inträffar mer sällan och super primary är ytterst sällsynta. Falumorden uppfyller emellertid Chermaks kriterier. Den avrapporteras i varierande artikelstorlekar, den följs under en längre period och över olika faser i den juridiska processen, liknelser görs med andra motsvarande händelser och inte bara experter utgör reportrarnas källor.

En norsk undersökning om metoder och etik i katastrof- och olycksrapporteringen (Bech-Karlsen, 1990) delar in normalförloppet vid större olyckor i fyra kortsiktiga och tre långsiktiga faser. De kortsiktiga är: 1. Larmet går. 2. Räddningsarbetet. 3. Granskning av orsakerna. 4. Cermonielet-minneshögtidligheter. De mer långsiktiga är: Egna undersökningar-kritisk granskning. 2. Redogörelse för granskningsrapporter m.m. 3. Eventuella samhällskonsekvenser-lagar och regler.

Författaren har sedan granskat ett antal katastrofer, Torghattenolyckan 1988, Vassdalenolyckan 1986 och Tjernobyolyckan 1986, utifrån de uppställda faserna och registrerat den spänning som finns vid exempel på varje enskild fas. Spänningen i Torghattenolyckan är störst när larmet går att ett plan saknas och när man kan rapportera att ingen av de 36 ombord överlevt. Sen sjunker spänningen genom hela fas två för att sen stiga i fas tre när det

rapporteras att färdskrivaren funnits, sen faller spänningen för att åter stiga till sin näst högsta nivå under själva minneshögtiden. Mönstret känns säkert igen som ett uttryck för mediernas dramaturgi. Deras sätt att tolka spänningen i händelsen och översätta den till den journalistiska verkligheten.

Falustudien har ur forskningssynpunkt ett undersökningsobjekt av ungefär samma karaktär och förlopp som Torghattenolyckan. Annars är de flesta studier av brotts- och olycksrapportering av annan karaktär men trots att ansatsen är en annan finns det all anledning att notera likheter och skillnader i resultaten från andra studier av brottsrapportering.

Hvitfelt fann i sin studie av TV-nyheterna i tre kanaler att dessa koncentrerade sig på själva utrednings- och spaningsarbetet i brottsrapporteringen (Hvitfelt, 1994).

I en longitudinell studie av brottsrapporteringen av sexualbrott konstaterar författaren att det skett en förskjutning från rapportering av själva brottet 1983 till mer fokus på den rättsliga processen 1993 (Jarlbro, 1995). När Jarlbro studerar rapporteringen av mord under samma tidsperiod finner hon att den är konstant, men medan Dagens Nyheter mestadels använder notisen som nyhetsmall så slår Expressen upp händelserna på betydligt större utrymme. Jarlbro har vidare funnit att den ensidiga fokuseringen kring polisens utredningsarbete ger oerhörda möjligheter till spekulationer, ett förhållande som hon menar att framförallt Expressen utnyttjar. Samtidigt säger hon att poliser, åklagare och journalister är de som kommer till tals utan att vara anonyma medan de omtalade aktörerna, dvs offren, anhöriga och gärningsmän oftast är anonyma.

Anonymiteten är ett stort problem i kriminaljournalistiken inte bara utifrån den omskrivnes perspektiv utan också sett ur läsarens synvinkel.

Mossander påpekar i Gadd, (1994) att "Under anonymitetens täckmantel kan man ljuga hur mycket som helst i kriminalreportagen, göra en historia i stort sett så vit eller svart man själv önskar, det Onda mot det Goda. Inga gråtoner eller nyanser kommer fram eftersom man slipper konfronteras med den berörde, slipper nämna honom vid namn. Och dessutom finns inget utrymme i tidningar för gråtoner".

Mossanders reflexion är intressant eftersom resultatet för läsaren i värsta fall blir att han utelämnas till sagoförfattarnas värld när han läser sin dagstidning.

Många gånger är det inte bara gärningsmannen som tillåts vara anonym. Minst lika ofta i brottsrapportering är vittnen och sagesmän i övrigt anonyma. Kanske för att det är bäst så för deras egen säkerhet. Men så är inte alltid fallet. Ibland används det anonyma pratminuset för att just skapa "human touch" en känsla av autenticitet där ingen står att finna, men där berättandet så kräver för att hålla intresset vid liv.

Mossander ställer vidare frågan om det går att göra bra kriminal, polis- och rättsreportage och svarar själv att det handlar mycket om journalister- nas egna attityder.

"Vad vill vi själva göra? De som står längst där nere, de nyanställda vikarierna som kämpar för fast anställning kan vi räkna bort. Att ställa krav

på dem är orimligt. Kräver man ändå att de skall ha civilkurage att tacka nej till smaskutryckningar- efter nio månader är de inte anställda längre. Så iskallt är det" (Gadd, 1994). Unga nyanställda, eller vikarierande journalister måste visa gåpåaranda, nyfikenhet och initiativ.

I en undersökning av journalister i Västernorrlands län (Alström, 1992) visade det sig att de flesta initiativen togs av de nyanställda journalisterna, sen avtog initiativen med antalet anställningsår, upp till en viss gräns, och efter tio års anställning blommade det åter ut. En slags senioreditor position hade uppnåtts..

Måhända är det så att initiativrikedomen och risken att bli utan jobb går hand i hand hos den unge journalisten och att han därför, relativt hänsynslöst kan exploateras av den redaktionsledning som vill genomdriva sin policy i t.ex brottsrapporteringen.

Nyhetsjournalistikens etik och källkritiska hållning

Journalistisk makt

Eftersom man i andra sammanhang menar att den enskilde journalisten knappast har mer än en marginell betydelse för nyhetsutbudet (Hvitfelt, 1989), utan att det viktiga är det kollektiva, de gemensamt omfattade värderingarna så finns en god överensstämmelse mellan vad vi kallar nyhetsideologi och det överindividuella, det som sitter i väggarna.

Men effekten, det kusliga, är att det lägger ansvaret någon annanstans. I ett kollektiv vars värderingar man inte kan rå på. En slags budbärare på metanivå som man gärna vill skjuta men inte kan kalibrera siktet tillräckligt fint för att träffa.

Bengt Nerman diskuterar i "Mellan demokrati och marknad"(1995) vem som är mäktigast politikerna eller journalisterna och menar att kravet på integritet tolkas som ett krav på att journalister ska hålla sig utanför den samhällliga verkligheten. Och den uppföljande frågan för Nerman blir då "var kan den befinna sig som säger sig "spegla verkligheten"? Rimligtvis vid sidan av denna verklighet. Kan man "granska makten" utan att själv ha makt- är inte själva granskningen en maktutövning och ett val i ett maktfält? Massmedierna befinner sig inte, maktlösa, utanför den verklighet de beskriver, de är mitt i den, som producenter på en marknad, beroende av den verklighet som ger dem material och av den marknad de betjänar". Enligt Nerman hanterar massmedierna vår verklighet och vår verklighetssyn.

Nyheter är säger Hvitfelt anpassade till sin publik. Nyhetsbilden återspeglar sålunda händelser och förhållanden i verkligheten exempelvis kunskaper, värderingar och behov hos de människor som använder sig av denna. Därför menar Hvitfelt kan man ifrågasätta om överensstämmelsen med verkligheten ens är ett särskilt centralt publikkrav på nyheter. Om exempelvis en tidningsläsares motiv för konsumtion av nyhetsmaterial är en stunds förströelse kan det vara angelägnare för honom att nyheterna

bland annat är så dramatiska som möjligt. Men nyheter är också påpekar Hvitfelt beroende av de mycket begränsade tidsramar som journalisterna arbetar under. Nyhetsarbetet måste därför rutiniseras. Kanaler för insamling av information måste vara etablerad och kan endast ändras med svårighet. Tid för genomarbetning och tillräcklig källkontroll saknas ofta.

Journalistiska villkor och källor

Journalister blir bland annat på grund av de villkor under vilka de arbetar beroende av centralt placerade och produktiva källor. Vanligen personer ur samhällets politiska, ekonomiska eller administrativa elit. Källor som nästan alltid tillhandahåller partsinlagor menar Hvitfelt.

Alström & Östlund redovisar i Nohrstedt m.fl. (1994) resultaten från en studie av villkoren för tillämpningen av en god yrkesetik, genomförd på nästan samtliga svenska nyhetsredaktioner och konstaterar bland annat: "Att dagsuppdragen dominerar som de gör i dagspressen är mot bakgrund av detta medias uppdrag knappast märkligt. Men med en så starkt tyngdpunkt på den dagliga bevakningen ökar pressen på att kunna uppehålla såväl det källkritiska som det sakliga förhållningssättet. Specialistreportern får, med undantag för polisreportern, sitt uppdrag något tidigare än allmänreportern. Om vi ser utläggningen av jobb som en framförhållning så torde den större andelen tidigt utlagda uppdrag inom det mjuka området kunna delvis förklaras av ämnenas karaktär. Det behövs mycket av på platsenreportage och illustrationer för att ge liv åt barnens, skolans och vårdens värld. Åtminstone är det så om man tittar i våra tidningar. Förklaringen kan vara dels "human touch" men dels också ett sätt att släta över djupare liggande förklaringar. Bilden ersätter djupet som i sin tur kan förklaras av den bristande områdeskunskapen bland journalisterna. Att kriminaljournalistiken avviker ligger i sakens natur. De skall som ingen annan del av redaktionen vara extremt nyhetsorienterade. Händelser inträffar ända fram till pressläggning och inte minst gäller detta viktiga nyheter inom det polisiära området."

I ett försök att sammanfatta villkoren som råder vid de olika redaktionerna konstaterar de: "Vi har beskrivit redaktionerna med avseende på i huvudsak fem olika variabler: 1) Hur många uppdrag en reporter har att arbeta med per dag. 2) När uppdraget delades ut. 3) Hur lång tid reportern har på sig för att utföra uppdraget, 4) Hur hög specialiseringsgraden är på redaktionen, och 5) Om reportern lämnar redaktionen.

I nedanstående matris har de tre redaktionstyper som fått högst "poäng" i varje variabel markerats med kryss. En slags tre-i-botten-lista.

Redaktion Variabel	Rikspress	Lokpress	Riksradio	Lokradio	RiksTV	RegTV
Många uppdrag	x	x		x		
Utdelade samma dag		x		x	x	
Endags uppdrag		x		x	x	
Låg specialis.		x		x		x
Lämnar ej redaktionen	x		x	x		
Poäng	2	4	1	5	2	1

Lokalradio och lokalpress, med fem respektive fyra kryss i vår matris, tycks erbjuda reportrar en redaktionsmiljö där villkoren för att leva upp till saktlighets- och källkritiksnormerna är jämförelsevis sämst mätt med våra variabler. Det tål dock att upprepas säger Alström och Östlund att våra variabler absolut inte säger någonting om hur kraven faktiskt tillämpas utan endast om villkoren för tillämpningen på redaktionerna”.

Den beskrivning av redaktionella villkor som gjorts här ovan är bara en av många aspekter på villkor som kan anses gälla. Men just dessa villkor bildar den inre ram inom vilken journalisterna har att arbeta i sin dagliga verksamhet. En annan villkorsaspekt har att göra med tidningens ekonomi, dess räckvidd och andra mer strategiska villkor. Ytterligare ett villkor är tidningens politiska linje. Men i föreliggande studie beaktas inte i lika hög grad dessa senare villkor. Villkoren ger journalisterna förutsättningarna för det vidare arbetet. Dåliga villkor, som ont om tid, många samtidiga jobb osv ger den enskilde journalisten sämre förutsättningar att värdera sitt källmaterial och ställa olika utsagor mot varandra. Den källkritiska prövningen blir lidande.

I föreliggande studie jämförs olika tidningsgruppers rapportering av Falumorden. Dessa tidningar har olika marknader (läsare) och därmed olika bevakningsplikter. Detta i sin tur avgör vilket förhållande de kommer att ha både praktiskt och taktiskt till sina källor. De som arbetar på långt avstånd från händelserna har inte samma tillgång till en mångfald källor, de vet inte vilken trovärdighet de skall tillskriva källorna och de har sannolikt inget personligt förhållande till källorna. Vissa förhållanden kan underlätta, andra försvåra ett källkritiskt förhållningssätt. Vad vi däremot kan slå fast är att under dessa betingelser så kommer journalisternas möjligheter till

direkta observationer att vara begränsade. Hvitfelt behandlar källproblematiken utförligt och skriver: "I själva verket förefaller det som om tillgången till källor, relationerna mellan dessa och nyhetsmedierna och karaktären hos det material källorna tillhandahåller är några av de viktigaste aspekterna på nyhetsprocessen över huvud taget. Därmed är källorna en av de viktigaste orsakerna till den omformning av verkligheten som äger rum under nyhetsprocessen" (Hvitfelt, 1989).

Journalisten kommer att utveckla ett "umgängesmonster" till sina källor. I bästa fall bygger detta mönster på en strävan att förhålla sig objektiv, att väga olika källor mot varandra för att fullständiga bilden. I andra fall kan svårigheten att få kontakt med relevanta källor leda till att journalisten ersätter dessa med andra mer godtyckligt valda uppgiftslämnare. I det senare fallet tipsare eller andra som faller under anonymitetsskyddet men som samtidigt kan öka journalistens möjligheter att fritt ta ut svängarna i rapporteringen om det tillfredsställer marknaden. Många forskare (jmf Furhoff 1982 och Hvitfelt 1989) har understrukt det ömsesidiga beroendet mellan källorna och journalisterna. Källorna har blivit så klara över den makt de har över pressen att de insett att de har makt att förhandla om villkoren med medierna (Kruuse, 1991).

I andra studier har man funnit att journalisternas bakgrundskunskaper är en viktig källa, att källorna utanför medierna i regel är muntliga, att dessa källor ofta är aktörer eller parter i det mål som beskrivs och att det mer sällan rör sig om medborgare eller fristående experter (Ekecrantz & Olsson, 1991)

Under en akutfas av en katastrof eller kris råder stor osäkerhet om vad som verkligen hänt. Innan samhällets aktörer nått visshet och organiserat sin informationsgivning kommer rykten till följd av bristen på information ofta i svang. Samtidigt förväntas journalisterna och medierna göra sitt jobb och producera nyheter som täcker händelseförloppet. I denna fas när media beskriver krisen, tar journalister och de institutioner de företräder upp egna inställningar till de speciella händelserna samtidigt som de försöker eller tror sig försöka leva upp till sina egna principer om objektivitet och balans i sitt granskande. Egentligen har krisen inget värde, varken negativt eller positivt. En av mediernas huvuduppgift har blivit att bestämma detta värde. Man kan säga att media producerar diskursiva kriser. Nyheter förmedlas på ett rutinmässigt sätt så att de för en betraktare kan framstå som objektiva tolkningar av verkligheten. För att ge extra tyngd åt budskapen har krisdiskurser ofta privilegierade talare och källor som vittnen, experter, observatörer, ansvariga och chefer. Vardagsdiskursen är mindre beroende av den påhittade realismen än vad krisdiskursen är. På det viset försöker man framställa händelser som kriser (Raboy & Dagenais, 1992).

Dagenais, (1992) hävdar att media i västvärlden hamnar i en ofrånkomlig kedja av händelser vid allvarliga kriser;

1. I krisens tidiga skede hävdar media sin roll som oumbärlig i den demokratiska jämvikten dvs. att förmedla information om krisen och förklara den.

2. När krisen inte längre är akut och nyheterna inte verkar brådskande, börjar medias roll i krisen att ifrågasättas. Nu gäller frågan vilket medium som är / var objekt för manipulation och vilket medium som stått för en snedvriden vinkling av verkligheten.
3. Samhällspolitiska kretsar ifrågasätter medias bevakning. Media försvarar sig med att demokratin kräver en vid spridning av information.
4. Kedjan sluts av en parallell dubbeldialog där politiker och välutbildade analytiker kastar sina kritiska blickar över medias beteende under krisen.

Nohrstedt & Nordlund (1993) har i en sammanfattning, utifrån forskningsresultat, över vad som kan inträffa i en akutfas konstaterat att mytbildningen ökar i förhållande till avståndet mellan publiken och händelsen. Vidare att journalister vid lokala medier har en utbredd uppfattning om att kollegor vid nationella medier är mer okänsliga för vad eventuella överdrifter kan få för konsekvenser för den lokala befolkningen. Relationen till den aktuella händelsen spelar alltså roll för mediets/journalistens agerande, (jmf för övrigt Hadenius, 1993 studie över regementsdöden), därför anses det viktigt att i den akuta fasen skilja på lokala och nationella / internationella mediers beteenden.

Vidare har Nohrstedt & Nordlund tyckt sig iakttä en tendens att lita på information från myndighetskällor, men att denna i själva verket kan bero på att medierna väljer att uppge sina källor då dessa är myndigheter men avstår när källorna är andra.

Journalistisk etik

Enligt Axberger, (1994) är det oftast viljan att publicera som leder fram till de flesta pressetiska konflikterna. För det är i konflikten mellan flera önskvärda men oförenliga handlingsalternativ som man börjar leta efter principiell hjälp att lösa problemet.

Måhända aktualiseras denna konflikt allra mest vid brottspubliceringar. Då pressas såväl journalister som ansvariga utgivare i konflikten mellan korrekthet och kravet på att vara först. Inte sällan förtätar denna konflikt dessutom det psykiska klimatet i vilket besluten skall fattas och konstruerar en motsättning mellan den som är ansvarig för nyhetsinhämtandet och den som har det slutgiltiga publicistiska ansvaret. I denna atmosfär gäller det för samtliga aktörer att förhandla moget och prestigelöst om de etiska idealen skall upprätthållas.

En analysmodell för journalistisk etik har vidareutvecklats av Weibull och Börjesson (1995). Modellen har sin utgångspunkt i "the Potter Box" och kan enklast förklaras som en besluts- eller förhandlingsmodell inför en etisk beslutssituation där den enskilde journalisten väger nyhetshändelsen mot värderingar av konsekvenser, val av lojaliteter och åberopande av etiska principer. Men Weibull och Börjesson har i sin utveckling av modellen till-

fogat de gruppintressen och den människo- och samhällssyn som finns i det rådande samhällssystemet. Etik är ytterst en fråga om hänsyn, men vem visar jag helst hänsyn, läsarna eller den som närmast berörs av publiciteten?

I anslutning till kapitel 3 kommer det etiska handlandet och idealen att relateras till olika aggregeringsnivåer eller för att använda Hirsch (1977) formuleringar "occupational, organizational and institutional models". För att få en bild av hur den enskilde journalisten resonerar vid etiktillämpningen utfrågas de journalister som bevakat Falumorden också om värderingar som återspeglar människo- och samhällssynen inom områden som är kopplade till kriminaljournalistiken. Analysen ansluter närmast till den första nivån.

En fråga som hänger intimt samman med den journalistiska etiken är om journalister överhuvudtaget kan ta ett konsekvensetiskt ansvar. Distinktionen mellan plikt- och konsekvensetik avhandlas utförligt av Nohrstedt m.fl. (1994). En obunden journalistik är måhända oförenlig med ett konsekvensetiskt handlande och det tydliggör i vartfall den makt som valet mellan att publicera och inte publicera ger den enskilde journalisten även om ansvaret rent formellt åvilar någon annan.

Begreppet "Publish and be damned" kan ses som en exponent för den pliktetiska hållningen. En hållning som inte ställer den enskilde journalisten inför ett ansvar men som samtidigt skapar en egenartad valsituation där journalister kan välja belöningsstrategier.

Ekström & Nohrstedt, (1996) understryker vikten av att man i diskussionen om konsekvensansvar, analytiskt skiljer de etiska idealen från etikens tillämpning i praktiken och de refererar till Keppling och Köcher, (1990) som har argumenterat för att journalister har ett mycket selektivt förhållnings-sätt till konsekvensetiken så till vida att de oftast förnekar moraliskt ansvar för negativa konsekvenser av sitt arbete och publicering, samtidigt som man gärna lyfter fram positiva konsekvenser och rättfärdigar sin hållning i förhållande till dessa. Ett annat sätt att betrakta samma fenomen men utifrån ett individualpsykologiskt synsätt vore att tala i termer av de positiva konsekvenserna som egostärkande och de negativa som egoprövande. Med det synsättet sätts individens eget ställningstagande i fokus och frågan om ansvarighet kan då relateras till jaget och vi kan leka med tanken att översätta termen egostärkande med ansvarslöshet och termen egoprövande med ansvarstagande.

Vi känner alla till exempel som "när Expressen grep in", som illustration till den positiva varianten i Keppling och Köchers resonemang. Exempel på den negativa fann Norstedt m.fl. (1994) när de för att pröva de konsekvensetiska resonemanget konstruerat ett fall där ett stort antal journalister fick ta ställning till olika påståenden. När dessa konfronterades med påståendet att de journalister i Kvällsöppet som arbetade med ett program om Ian & Bert skulle kunna vara medansvariga för bildandet av Ny Demokrati genom det sätt på vilket de uppmärksammat Ian & Berts idéer i Kvällsöppet och sedan som journalister låtit göra en opinionsmätning till detta som gav de två

herrarna idén till att bilda partiet, så förnekar en förkrossande majoritet av de svarande journalisterna ansvaret för denna negativa konsekvens av sitt arbete.

Redaktionell organisation

Ekström & Nohrstedt, (1996) för en intressant diskussion om reporterpraktikens strukturella villkor som har många viktiga kopplingar till hur det redaktionella arbetets organisation förmår bevara rituella beteenden och måhända försvårar ett mer konstruktivt förändringsarbete. Författarna utgår från tesen att många av de seder som reglerar journalistiskt arbete "sitter i väggarna" och svårigen låter sig förklaras på en för den oinvidige begripligt sätt.

Uttryckt på ett annat sätt skulle man kunna påstå att traditionskommunikationen snarare än stimulikommunikation, för att använda Wios (1973) begrepp, styr tänkandet i redaktionsmiljöerna. Dvs en kommunikation som kännetecknar sociala strukturer som har starka normer, hög grad av stabilitet och relativt hög resistens mot förändring.

Ekström & Nohrstedt, (1996) menar att trots att journalisternas villkor påtagligt påverkar nyheternas innehåll och form så fortsätter många journalister att beskriva journalistiken som nyhetsförmedling eller spegling av verkligheten. Spegeln lever kvar som metafor trots att den knappast stämmer överens med journalisternas egen erfarenhet.

Många forskare säger de, som Tuchman (1978), Eide (1992), Schudsson (1991) och Molotch & Lester (1974) har beskrivit nyheterna som "*konstruktioner*".

Ekström & Nohrstedt menar att ordet är mindre väl valt och vill istället tala om nyheter som *formade* av journalistikens villkor för att tydliggöra att det inte är en påhittad historia utan ett sätt att beskriva verkligheten som gör att den ges en specifik innebörd.

För de som arbetat länge i den journalistiska kulturen, införlivats i värdegemenskapen och antagit de definitioner som med självklarhet låter sig förstås, utan skolastisk definitionsexercis, blir frågan om vad som är en nyhet, enkel. En nyhet är en nyhet och inget annat (Eide, 1992). "Återigen är vi tillbaka vid journalistikens ambivalenta självförståelse. Denna ambivalens kommer ofta till uttryck i journalisters beskrivningar av det egna arbetet. Den ena stunden är nyheter något som skapas, nästa stund är journalistiken snarare en fråga om att bevaka än att skapa" (Ekström & Nohrstedt, 1996).

Centralt för förståelsen av den redaktionella produkten är perspektivet ur vilket man betraktar såväl den journalistiska produktionsprocessen som själva produkten (artikeln).

De som dagligen producerar artiklar har initierat de normer som traditionen fört vidare och talar gärna i termer av "raka nyheter och vinkel" som självklarheter. Vad som är en nyhet är utan diskussion höjt över varje tvivel.

Den som ser på journalistiken "utifrån" och inte internaliserat normsystemet har svårare att acceptera att en nyhet är en nyhet och inget annat. Ett skäl till varför den interna redaktionella diskussionen är nära nog obefintlig på denna punkt torde vara att den skulle blottlägga motsättningar som gör det svårt att hantera den dagliga arbetsprocessen och styrningen.

"Att tro att man skall kunna prestera en i någon betydelse "bättre" journalistik- en journalistik som kommer närmare de egna idealen och de uttryckta anspråken- utan att förändra verksamhetens organisation är naivt" (Ekström & Nohrstedt, 1996).

Det finns ytterst lite forskning som har studerat vilket inflytande som de formella organisationsmodeller verkligen haft på nyheternas innehåll. I en studie jämförde Alström & Patriksson, (1969) den informella och formella organisationens betydelse för nyhetsvärderingen med sociometriska metoder och fann att den informella var betydligt starkare norm än den senare.

Andra forskare har relaterat den organisatoriska strukturen till den miljö som är verksamhetens och konstaterat "that the more homogeneous and stable the environment, the more appropriate will be the formalized and hierarchial form. The more diverse and changing the task environment, the more appropriate will be the less formalized structure" (Etzioni, 1960).

Ledarskap i tillverkningsindustrin har stora likheter med mediehusens ledarskap konstaterar en studie av redaktionella tidningsledare. Tidningsledarna tillbringade 20-30 procent av sin tid åt rådgivning, 15-25 procent åt planering och mellan 15-18 procent för samverkan. Resterande tid åtgick i nämnd ordning till utvärdering, undersökande, förhandlande, kontakter med personal och PR. Ledare på lägre nivåer arbetade närmre sina medarbetare och främst med rådgivning, bemanning och utvärdering, medan de högre upp i organisationen koncentrerade sig på planering, samordning och förhandlingar. (Lavin & Wackman, 1988).

Andra studier som Johnstone (1976) fann att kontakterna face-to-face minskade desto större nyhetsorganisationen i fråga var.

Nära samarbete inte minst i rådgivningssituationer innebär stora möjligheter till överföring av egna värderingar och normer. Det är därför ingen vågad gissning att anta att dessa möten direkt och indirekt kommer att "styra" dvs. att nyheternas karaktär och inriktning hålls inom de ramar som tidningens policy anger.

En förklaring till att de individuella ställningstagandena mestadels underordnar sig normerna och institutionens arbetssätt är sannolikt en fråga om "överlevnad" för den enskilde journalisten. I valet mellan olika strategier är anpassning till den kollektiva normen sannolikt minst smärtsamt för individen. Men de flesta forskningsresultat stärker iden om förhandlandet eller rådgivningen (den synliga) som en omfattande del i den dagliga nyhetsverksamheten.

Att kontrollen över densamma minskar om reportern är driven och håller "förhandlingen inom sig själv" eller om organisationen är stor torde inte heller vara en alltför djärv hypotes. I nyhetsorganisationer med långt driven

decentralisering av ansvar och hög specialisering torde därför kommunikationen vara mer informell och tvåsidig.

Forskningen indikerar att kommunikationen i stora medieorganisationer är mer formell mellan ledning och underställda. Vidare att ledningens kommunikativa beteende avspeglas i kommunikationen på lägre nivåer (Powers, 1990).

En annan undersökning fann att journalister vanligtvis inte fick sig föreskrivna en viss policy utan snarare var "indoktrineringen" en följd av en mer informell socialisationsprocess (Breed, 1955).

Åter andra (Soloski, 1989) har studerat hur den journalistiska professionen påverkade den redaktionella processen. Han fann att organisationen kontrollerade reportrarnas och redaktörernas beteende genom deras professionalism. Även om ledningen kunde kontrollera dem med regler, skulle denna byråkratiska administration inte vara effektiv .

Det finns en myt om att den journalistiska verksamheten knappast är framgångsrik utan extrem stress. Det oväntade kan när som helst hända, skopet är bara ett telefonsamtal borta. Så ser den professionella självbilden ut enligt Seaton (Curran & Seaton, 1981). Men för journalister, för vilka kriser är frekventa utvecklas snart ett mönster; det oväntade blir det förutsägbara.

Journalister löser detta genom att utveckla en serie regler. En forskare menar att "the routinely non-routine is constituted in practical task: in work" (Tuchman, 1978). Men Tuchman menar också att objektiviteten är lite mer än en skyddande strategisk ritual, en serie konventioner om faktas ursprung och presentation som tillåter journalisterna att försvara sitt urval av nyhetsvärda händelser och tolkningar.

Professionalismen och organisationernas stabilitet förklarar mycket av myternas och de oskrivna reglernas överlevnad.

Tuchman (1978) driver tesen att nyheter först och främst är en slags social institution. Med det menar hon för det första att nyheter är en institutionaliserad metod för att göra information tillgänglig för konsumenterna. För det andra menar hon att nyheter är allierade till de legitima institutionerna; beslutsfattarna har helt enkelt, för att ta ett exempel, en helt annan access till medierna än genomsnittspersonen. För det tredje, nyheter lokaliseras, insamlas och sprids av professionella som arbetar i en organisation.

Tuchmans slutsatser har en klar tendens. Den individuella journalistens manöverutrymme utanför det av organisationen och normen givna, är litet. Massmedierna är i en massindustriell verksamhet där det gäller att internalisera normerna och arbeta i enlighet med dessa om man vill vara framgångsrik. På sätt och vis är perspektivet trist. Stabiliteten förödande tydlig och kreativitetsutrymmet begränsat till myternas stökiga värld.

Men Tuchman har med sitt synsätt givit journalisterna ett slags frikort. Det lönar sig inte att söka sig egna vägar, utanför normen. Det lönar sig inte att ta eget ansvar eftersom det "belönas mer" att se sig själv som ett offer för industrins regelverk. "News is the product of a social institution, and it is embedded in relationships with other institutions. It is a product of profes-

sionalism and it claims the right to interpret everyday occurrences to citizens and other professionals alike" (Tuchman, 1978).

"News changes very little when the individuals that produce it are changed" (Golding & Elliot, 1979).

Till och med det internationella nyhetsflödet bestäms inte i första hand av nyhetens viktighet utan av den nyhetsproducerande industrins organisation menar Seaton (Curran & Seaton, 1981). Liknande synpunkter framförs i en studie av EU-bevakningen i svensk press (Wallin, 1991).

Nyhetsindustrins normsystem är således starkt. För att bli framgångsrik som journalist gäller det således att internaliseras i normsystemet att anamma de förhärskande idéerna. Men en industri har olika verktyg för att förankra sina värderingar. Inom nyhetsindustrin är nyhetsvärderingen och själva nyhetsprocessen avgörande för den bild som återges i mediet.

Några forskare har listat följande faktorer som har betydelse för nyhetsprocessen (Bantz, McCorkle and Baade, 1980):

1. The nature of news staffs: Reporting procedures are standardized to quicken the news-gathering process.
2. Technology: The complexity of the technology, especially satellite technology, requires preplanning and scheduling in order to meet deadlines.
3. Consultants: News must conform to the guidelines presented by consultants.
4. Profit center: News organizations must consider ratings, circulations and sales.
5. Product: The factors just listed combine to create a product that is judged by members of the audience and members of the media.

För att bättre förstå den organisation inom vilken nyhetsvärdering och etik skall processas kan det vara bra att ha en uppfattning om vilka övriga konfliktrisker som ligger i systemet. I annat fall blir det svårt att ha en uppfattning om vilken tid som rent fysiskt kan tilldelas för samtal om publicistisk etik.

Engwall har studerat tidningsorganisationer och därvid identifierat fyra konfliktpunkter inom organisationens ramar. Dessa fyra konfliktpunkter eller organisationsfrågor är: flödesfrågan, teknikfrågan, resursfördelningsfrågan och publiceringsfrågan. Och han menar att flödesfrågan kan relateras till den korta produktionscykeln och konflikten mellan att få med de senaste nyheterna och att få ut produkten i tid (Severinsson, 1994).

Om man väljer att se individen som en kugge i institutionen, låst av en mängd normer för hur en nyhet skall se ut och dessutom styrd av det faktum att nyhetsproduktion är färskvaruhantering, så blir måhända utrymmet för att diskutera den egna etiken och ge medarbetarna villkor som på något anständigt vis kan ge en rimlig möjlighet till en god etiktilämpning, underordnad produktionen.

Ett synsätt som sätter villkoren för en god etiktilämpning före den mekaniska synen på nyhetsbegreppet och nyhetsproduktionen, har sanno-

likt stora svårigheter i ett medieklimat där allt mer energi går åt till att slåss på en tuff marknad. Att förbättra villkoren och därmed etiken kräver att man ser konsumenterna som individer med egen förmåga att bedöma och värdera nyheterna i nyhetsflödet. Men är detta möjligt om man fränkänner den egna professionella kåren ett individuellt ansvar och en individuell handlingsfrihet? Kan producenter med ett kollektivt ansvarsperspektiv se sina konsumenter ur ett annat perspektiv?

Men den formella strukturen hur synlig den än är väger sannolikt ganska lätt i norm och etikfrågor om det informella nätverket är starkt. En viktig kontrollmekanism är framhåller Ekström & Nohrstedt, (1996) de belönings-system som utvecklas på redaktioner. Som Solenski (1989) framhåller karakteriseras nyhetsproduktionen av en kombination av å ena sidan en hög grad av autonomi i journalisternas dagliga arbete (de förväntas själva kunna fatta beslut på kort tid utan diskussioner med redaktionsledningen), och å andra sidan stora krav på kontroll och förutsägbarhet- kontroll över produktivitet och tidsåtgång, kontroll över nyhetsvärdering och reportrar-nas sätt att tillgodose etiska krav.

Beslut som innebär stora risker och en hög grad av osäkerhet är som regel både viktiga och svåra att ta. Simon påpekar att det finns två typer av beslut, beslutstyper som måhända kan förklara en del av de konflikter som många gånger uppstår i den redaktionella miljön. "Decisions fall into two types: Programmed and nonprogrammed. A programmed decision sets up a rule that states an action will take place once a certain condition has been reached. A nonprogrammed decision is one that cannot be made by referring to a rule. Programmed decisions tend to be highly structured, with established goals and channels of information" (Simon, 1960) .

I en krissituation, där nyhetsflödet är omfattande och förvirrande motstridigt, råder definitivt en ickeprogrammerad situation. En situation då den journalistiska arbetsmetodikens normsystem tar över som riktlinje för formen, men där innehållet sannolikt mest faller på plats i avsaknad av en programmerad linje.

Formen skulle således bli mer likartad mellan medier som bevakare av en och samma krishändelse än innehållet ifråga.

Berättarkonstens formgrepp

Det var den amerikanske psykologen Kurt Lewin som introducerade begreppet "Gatekeeping". Vid studier av nyhetsvärderingen studerade man själva nyhetsbedömaren och dennes arbete, dvs själva gallringen av materialet. Studierna var ofta individcentrerade, dvs det fanns en länk mellan den enskildes gallring och det som senare blev en nyhet. Den kritik som senare infunnits sig mot detta sätt att se på gatekeeperfunktionen är att det var alldeles för individfokuserat. Man menar att den enskilde tillskrivits alldeles för stor makt och att det vore rimligare att studera den process och den struktur inom vilken själva urvalet görs.

Nerman går ännu längre och menar att allt som skrivs i ett massmedium

beror av mycket bestämda regler och konventioner som främst styrs av produktionsvillkoren. Texterna är mallade menar Nerman, om man vill hårdra hans slutsatser (Nerman, 1973). Hultén menar att det finns en rad urtyper för den journalistiska berättelsen. Typer som ibland överordnas fakta därför att berättandet blir viktigare. Kännetecknande egenskaper för dessa urtyper är att händelsen skall vara oväntad t.ex någon form av gränsöverskridande, en skandal. Man arbetar med förenkling och förtydligande, mindre fakta vilket betonar dramaturgin. Man fokuserar det negativa liksom det personorienterade. Hultén menar att man kan förstärka detta senare genom intimisering, dvs personerna beskrivs i termer av ond eller god (Hultén, 1993).

”Gaye Tuchman är en av fåtalet forskare som genom deltagande observationer sökt förstå journalistiken inifrån och samtidigt utvecklat begrepp för att fånga etikens innebörd i praktiken. Det gäller då framför allt objektivitetsidealet. Tuchman menar att objektivitetsidealet kommer till uttryck i lika strategiska ritualer. Typiskt för dessa är att de utgör en slags sammanvägningar av å ena sidan de ideal som journalistiken för sin legitimitet är beroende av att kunna uppfylla och å andra sidan de villkor man har att arbeta under. De är ritualer så tillvida att de har relativt liten relevans för det journalisten vill ha sagt med nyheten, eller nyhetens objektivitet som sådan. De är strategiska då de utvecklas och tillämpas som ett skydd mot tänkbar kritik” (Ekström & Nohrstedt, 1996). Vissa av dessa ritualer säger Ekström & Nohrstedt, har lika mycket med sanning som objektivitet att göra och de hänger nära samman med nyheternas form. Ett vanligt formgrepp är att ställa två parter mot varandra och låta dessa tala genom pratminus eller referat. Reportrarna har ofta mycket små möjligheter att skaffa sig tillförlitlig information för att kunna värdera sanningshalten i uttalanden eller utspel. Vad man vet är att någon påstått en viss sak, inte om detta är riktigt. I praktiken definieras objektiva fakta därför som om någon faktiskt sagt en sak menar Ekström & Nohrstedt. Därför låter man någon med en annan åsikt komma till tals istället för att ägna tid åt att försöka pröva sanningshalten i det som den förste sagt.

Det myckna användandet av pratminus kan också ses som en strategisk ritual enligt Ekström & Nohrstedt, (1996), det understryker menar man, ytterligare att det inte är reportern som tar ansvar för sanningshalten i det som sägs, men dessutom kan det ses som ett sätt att markera journalistisk neutralitet. Det som skrivs är ju inte uttryck för reporterns egen uppfattning eller värdering. ”Delvis blir det ett sätt att dölja den egna inblandningen i texten, en inblandning som är ofrånkomlig och som blir uppenbar om vi ser till det faktum att reportern väljer inte bara vad som skall bli en nyhet utan även vilka som skall få uttala sig, vilka uttalanden och uppgifter som skall tas med, i vilket sammanhang de skall presenteras, hur nyheten skall vinklas” (Ekström & Nohrstedt 1996).

Å andra sidan kan tekniken vara ett uttryck för ett stilistiskt formgrepp. Öväntade händelser är enligt Hultén en av nyhetsjournalistikens viktigaste

urtyper (Hultén, 1993). I princip kan dessa utgöras av vad som helst, menar Hultén, men de kan också utgöras av ett gränsöverskridande, ett brott som plötsligt och oväntat avslöjas. "Det ligger i sakens natur att sådana händelser ges en speciell dramatisk utformning inte bara när det gäller själva berättelsens händelseförlopp utan också i det stöd som i regel finns i den grafiska representationen t.ex. "Exklusivt för AB" (Hultén 1993)

Ekström & Nohrstedt (1996) refererar vidare, för att anknyta till Hulténs resonemang om de oväntade händelsernas betydelse för de stilistiska urtyperna, till Ettema & Glaser, (1985) som talar om "Pre-justified accounts of what is" dvs en typ av kunskap som inte behöver analyseras eller granskas. I det dagliga arbetet använder reportern t.ex. ett system av inarbetade källor (polis, sjukhus, olika experter) för att på ett rutinmässigt sätt kunna möta de oväntade händelserna.

Rutiner är ett sätt att skapa stabilitet och trygghet i tillvaron. Människor med extremt liten psykisk energi rutinerar tillvaron på ett tydligt sätt. Var sak på sin plats och inga rubbade cirklar brukar vara kännetecknande för den asteniska personligheten. Ett övermått av rutiner invalidiserar således en person och blockerar andra handlingsvägar, en måttfull, ibland omedvetet bruk av rutiner eller ritualer ökar snabbheten. Och frågan man har anledning att ställa sig är i vilken utsträckning rutinerna begränsar och påverkar såväl urval av nyheter som formgreppen i berättelserna.

Lichter et al. (1986) frågar sig varför inte också journalister på ett omedvetet sätt skulle låta sig påverkas i sitt nyhetsval och nyhetsvärdering. Varför skulle just de inte vara underkastade den selektiva perceptionen? Och efter en räkka undersökningar där Lichter förenar psykologiska test med bland annat innehållsanalys konstaterar han "when leading journalists confront new information, they usually manage to process it without interjecting their own viewpoints. At the same time, same selective recall seems inevitable".

Hvitfelt, (1986) beskriver en process som benämns nyhetsspiralen och handlar om samspelet mellan å ena sidan publikens intresse och å andra sidan nyhetsbilden och nyhetsmediernas sätt att arbeta. Morden i Falun utgör i detta avseende en bra grund för studier av hur nyhetsspiralen ter sig i praktiken. När själva händelserapporteringen avtar eller går ner i en svacka, finns ändå publikens intresse kvar och journalisterna tenderar då att tillfredsställa detta intresse genom att uppehålla det med olika tematiska artiklar, porträtt, kringhistorier m.m. i avvaktan på en mer intensiv händelserapportering.

Det förefaller skriver Hvitfelt "som om nyhetsmedierna, både tidningar och tv, strävar efter bilder som är så dramatiska som möjligt" (Hvitfelt, 1989). Nyheter skall vara rappa, underhållande, intressanta, dramatiska, häpnadsväckande och samtidigt ska de vara informativa, begripliga, fördjupande, förklarande så att de ger bakgrund och sammanhang (Findahl, 1988).

Falumorden fyller som tidigare redovisats kraven på en "super primary story". En massmedial händelse som sträcker sig över en lång tid och där

dramatiska och spännande händelser över tid avlöses av mer rutinmässiga rapporteringar som mest syftar till att hålla fallet levande i läsarnas medvetande. Det säger sig självt att formgreppen och berättelserna under, som i Falufallet, en tid av en månad, kommer att variera högst väsentligt. Ena dagen själva mordet, nästa dag en beskrivning av en liknande händelse som inträffat för 10 år sedan eller en artikel om vapenförvaring som efter en vecka avlöses av en minnesstund, där kommunens alla nyckelpersoner sluter upp.

Kaniss menar att betydelsen av lokala "kändisar" är särskilt viktig i storsstadsmedier eftersom de symboliserar en enig regions identitet: "Because of the importance of the city's chief executive as a local known, the mayor and the local media come to engage in a strange symbiosis" (Kaniss, 1991).

Lokala källor är ofta olika "kändisar" eller eliter för att använda Hvitfelts terminologi. Men de åtnjuter som källor en hög trovärdighet i kraft av sina enande funktioner.

Enligt Schulz, (1976) är de viktigaste slutsatserna som man dragit av gatekeeperstudierna att:

1. Nyhetsurvalet är delvis avhängigt subjektiva, ganska personliga erfarenheter, inställningar och förväntningar hos journalisterna.
2. Urvalet bestäms av organisatoriska och tekniska förutsättningar hos redaktionen och nyhetsorganisationen som exempelvis tid och utrymme i tidningen.
3. Urvalet är vanligen orienterat mot referensgrupper, främst kollegor och överordnade. Om publikens behov har redaktörerna som regel en ofullständig uppfattning som knappast är beroende av sakförhållanden.
4. Ett viktigt urvalskriterium är den redaktionella policyn, antingen denna är bestämd informellt bland kollegor eller formellt fastställd av nyhetsorganisationen.
5. Nyhetsurvalets och den redaktionella bearbetningens resultat är i stor utsträckning iordningställt av nyhetskällorna och ofta också av informatörer. Redaktörerna är för det mesta passiva till det inkommande nyhetsmaterialet.

I en studie av Alström & Patriksson, (1970) där man jämförde sändarnas (redaktörerna) och mottagarnas (läsarna) uppfattning av det önskvärda materialet i en viss tidning framkom att det fanns en alldeles påtaglig brist i överensstämmelse mellan sändare och mottagare. Ett resultat som i likhet med Schulz tredje argument stödjer tanken om att redaktörerna har en ofullständig bild av publikens behov.

I "Makten över journalistiken" skriver Lars Furhoff bland annat om underbemanningen som ofta drabbar redaktioner. Journalisternas stressiga arbetssituation ger mindre möjlighet att välja de bästa arbetsmetoderna och planera arbetet så att det ger det bästa resultatet. Mot bättre vetande tvingas ibland journalisterna ge publiken en ofullständig eller missvisande bild av verkligheten. Lars Furhoff skriver vidare att underbemanningen kan ge

ödesdigra konsekvenser. Ofta är det inte heller journalisterna som är värst utsatta utan redigerarna som ska få allt på plats i tidningen och också sätta rubriker. På vissa håll hinner inte redigerarna läsa igenom artiklarna ordentligt och detta får ibland till följd att felaktiga rubriker uppstår och också att viktiga nyhetsartiklar hamnar på "fel" nyhetsplats i tidningen eller till och med utesluts (Furhoff, 1986).

Nohrstedt och Nordlund sammanfattar mediebetendet i akutfasen av en krissituation och konstaterar bland annat att bilden ofta är synnerligen mångfacetterad men att: "Etermedierna har en viktigare roll som informationskanal än de tryckta medierna. Nära katastrofer skildras mer konkret och verklighetstroget i etermedierna.

Medierna kan minska allmänhetens förtroende gentemot ansvariga myndigheter, både genom att kritiklöst vidarebefordra budskapen såväl som att utsätta budskapen för alltför djupgående granskning"(Nohrstedt & Nordlund, 1993) .

FRÅGESTÄLLNINGAR, UNDERSÖKNINGSMATERIAL OCH METOD

Bakgrund

Falumorden är en unik nyhetshändelse. Den ger forskningen möjlighet att studera ett flertal av de mekanismer som påverkar nyhetsbilden. I Falufallet är det en huvudhändelse, mordet, och kringberättelser kring denna som står i fokus. Medierna kraftsamlar under en period stora delar av sina resurser, har sina bästa reportrar engagerade, ställer stort utrymme till förfogande i spalterna, arbetar med såväl bilder som texter för att få en harmoniserande layout. Men kriminaljournalistiken aktualiserar också andra centrala frågor. Etiska överväganden, såväl för den enskilde journalisten som tidningsledningen kommer hela tiden att hållas levande.

Mordet i Falun utgör ett intressant forskningsobjekt. Studieobjektet är en huvudhändelse, mordet, och det som under en månad därefter har koppling till mordet.

Studien omfattar ett antal tidningar, och de journalister och deras rapportering från händelserna. Studien är såldes komparativ mellan olika tidningsgrupper samtidigt som den i sig är en "super primary story", dvs en händelse som får dessa tidningar att avsätta stora resurser under en längre tid för bevakningen.

Denna undersökning syftar således till att jämföra det journalistiska resultatet (artiklar och bilder) med de förutsättningar som gällt för arbetets genomförande men också att koppla de enskilda journalisternas värderingar och attityder till ämnet och arbetsvillkoren.

Undersökningen anknyter till de utgångspunkter som projektet Journalistikens normer arbetade med (Nohrstedt m.fl. 1994) dvs normerna kan endast synliggöras i den praktiska tillämpningen och genom en länkning av innehållet till journalisternas attityder.

Därför är det av central betydelse att utgå från hur de enskilda redaktionerna organiserar sitt arbete, vilka journalister de låter bevaka ett enskilt fall, och vilka villkor de ger sina medarbetare för att utföra arbetet.

Dessa villkor består dels av mer materiella villkor men i en vidare mening måste vi också tillfoga de etiska normer som respektive tidning mer eller mindre explicit uttalat.

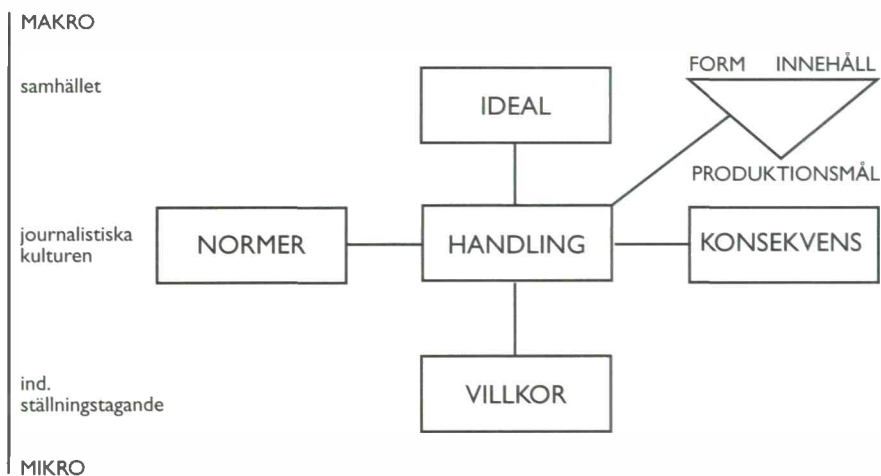
Som framgår av tidigare forskning (se kapitel 2) måste en studie som denna därför ta sin utgångspunkt i ett antal olika huvudsakliga teoribildningar:

1. Den kriminaljournalistiska genrens arbetssätt och normer.
2. Den organisationsteoretiska med särskild tonvikt på redaktionell organisation.
3. Nyhetsjournalistikens etik och källkritiska förhållningssätt.
4. Berättarkonstens formgrepp och dess koppling till närhetskriteriet.

Ett sätt att i modellform söka beskriva sammanhangen mellan dessa olika beståndsdelar i analysen har sin utgångspunkt i nedanstående schematiska skiss som söker klargöra den process som leder fram till en handling, artikel, och som i sin förlängning också innebär vissa konsekvenser för såväl den beskrivne som den beskrivande, i det senare fallet såväl på individ- som organisationsplanet.

Modellen söker illustrera det förhandlingsmässiga förlopp som kan antas pågå inom varje journalist i arbetet med ett uppdrag som innebär ett etiskt ställningstagande. Men modellen söker också beakta den process som ur ett produktionsperspektiv resulterar i en artikel, som skrivits med ett visst syfte.

Figur 1. Modell för den redaktionella process som beaktar etiska frågeställningar

Modellen syftar i första hand till att beskriva de val i förhållande till olika värden som en reporter ställs inför i sin vardag. Valen kan ses som mer eller mindre medvetna avvägningar och prioriteringar utförda av journalisten, både som inre, mentala överläggningar och som ett yttre förhandlingsspel mellan reportern och omgivningen.

Begreppet *ideal* avser de övergripande generella värden som knyts till nyhetsjournalistiken. Nyheter skall vara sanna, opartiska, relevanta och meningsfulla.

Normer är de förväntningar som knyts till journalisten i hennes yrkesroll och avser främst förväntningar som riktas mot henne i den enskilda redaktionsmiljön. *Villkor* syftar på de institutionella förutsättningar som råder för nyhetsarbetet. *Handling* är det sätt på vilket den enskilde journalisten agerar som en följd av den beskrivna processen, och begreppet *konsekvens* skall relateras till etiken, i detta fallet reporterns ställningstagande mellan ett pliktetiskt eller konsekvensetiskt förhållningssätt.

Av modellen kan vi utläsa att den enskilde journalisten i varje given uppdragssituation har att beakta det regelsystem som råder för etiktillämpningen d.v.s. de spelregler som upprättats mellan TU, PK och SJF och som finns uttryckta i "Spelregler för press, radio och TV). Vidare de ideal som för tillfället råder i kåren (t.ex. hyllar man Wallraff eller är man extremt bokstavstroga gentemot spelreglerna). De villkor som råder för genomförandet av uppdraget (Alström & Östlund i Nohrstedt ,1994), sätter också gränser för den tid som står till förfogande men samtidigt också implicit den nyhetsvärdering som nyhetschefen ger uppdraget, med dessa villkor. Måhända väger journalisten också in de konsekvenser som ett publicerande i en eller annan form får för samhället där mediet verkar.

Alla dessa eventuella beaktanden av faktorer processas som ett förhandlingsspel. Oftast inom den enskilde journalisten men ibland också mer eller mindre synligt. Utfallet av detta förhandlingsspel eller ibland den inre dialogen blir avgörande för den handling som är resultatet av att journalisten åtar sig och utför uppdraget, och då avses såväl form, som innehåll och de produktionsmål som satts upp. Med produktionsmålen menas, överföring av material, tid till presstart, placering i tidningen osv.

Modellen skall dessutom ses som tredimensionell. Alla dessa faktorer kan beaktas alltifrån makro till mikronivå. Dvs idealen, för att bara ta ett exempel, kan vara dels de ideal som för tillfället råder i journalistkåren manifesterade genom "trendledares uttalanden eller ageranden", dels de ideal som råder vid det medium där journalisten ifråga arbetar men också journalistens egna ideal. Att utgå från kongruens mellan dessa nivåer är inte alltid rimligt. Utan vad vi har att arbeta med är delvis överlappande, delvis motsägande värderingar eller uppfattningar, både mellan de olika faktorerna i modellen och inom faktorerna en varians mellan makro och mikronivåer.

Modellen är således till alla delar multivariat.

Detta förhandlingsspel som illustreras med modell 1 kan vara i olika grad

synligt eller explicit. Det kan vara rimligt att anta att graden av synlighet varierar med arbetsplatsens storlek och reporterns rutin, jmf diskussionen i kapitel 2 om den redaktionella organisationens betydelse för kontroll och norminternalisering.

På stora arbetsplatser är sannolikt inte själva "förhandlingsspelet" lika öppet för nyhetscheferna. Kontakten mellan den enskilde journalisten och arbetsledning, den successiva avrapporteringen av uppdragets utveckling osv. sker inte i en så nära miljö som på en mindre arbetsplats. Mer rutinerade reportrar väljer sannolikt att hålla inne med sitt "förhandlingsspel" för att inte utsättas för "onödigt" tryck från arbetsledningen.

Det finns studier som visar på en stor diskrepans mellan den vikt journalister tillmäter vissa uppdrag och den uppfattning de har om arbetsledningens värdering av samma uppdrag (Löfgren, 1994). En skillnad som handlar om förväntningar. Reportrar som tror att deras chefer förväntar sig artiklar som "säljer" och till viss del är mindre seriösa, medan denna attityd inte alls finns i lika omfattning bland cheferna. Men man kan också se denna bristande överensstämmelse som ett sätt att ställa sig utanför. Allt är ju ändå så omöjligt att påverka, som journalist behöver jag min lön, och då får lösningen bli att distansera problematiken och utföra jobbet. En diskrepans som kan vara funktionell som en tillämpning av utanförskap (Ekstrand 1992). En slags realistisk eller pragmatiskt tillämpad överlevnadsstrategi. Man vet i och för sig att det finns viktigare journalistiska uppdrag än de man utför, men uppdragen är ändå uthärdliga och diskrepansen tillåter mig att ha kvar mina ideal oanfäktad av verklighetskonfrontationen. Samtidigt orkar man inte ta den ändlösa diskussionen med arbetsledningen om en annan journalistik, eftersom man måhända vet att status quo är lättast för alla parter.

Diskrepansen mellan ideal och verklighet kan därför i denna tolkning ses som mest funktionell om den kvarstår obearbetad. Ett försök till större samstämmighet mellan de båda skulle i värsta fall bli dysfunktionell i den meningen att den omöjliggör ett slags konsensus kring de journalistiska idealen. Den intellektuella spänsten skulle förbrukas i det pragmatiska malandet. Ett förhandlingsspel förekommer varje gång som vårt material, definierat som ovan, kan registrera en prövning av villkor, konsekvenser, ideal eller regler mot uppdragets utförande.

I denna undersökning studeras bevakningen av mordet i Falun under en månads tid efter mordet och självfallet finns inte möjlighet att beakta alla dessa faktorer fullt ut.

Men villkorsdelen kan relativt utförligt studeras och till viss del kan journalisternas självuppfattning och förhandlingsspel speglas såsom det kommer till uttryck i deras egen utvärdering av sitt agerande.

Det etiska förhållningssättet och idealen återspeglas som ett resultat av den journalistiska handlingen, den enstaka artikeln.

Den specifika kriminaljournalistiska genren kan enbart ges en beskrivande redovisning eftersom ingen komparation med annat material görs i

denna studie. Däremot kan den berättarteknik med vilken man återger skeendet beskrivas.

Gatekeeperfunktionen och närheten till händelsen såväl i tid som rum ger sig självt genom urvalet av tidningar, eftersom tidningarnas lokalisering kan tänkas påverka urvalet av publicerade artiklar.

Modell 1 ovan skall således ses som en mer generell modell och när den som här används för att strukturera det som hände i Falun i anslutning till Mattias Flinks skott kan de mer generella idealen ersättas med de som råder inom genren kriminaljournalistik medan själva gatekeeperfunktionen synliggörs som ett resultat av själva handlingen, dvs de arbetsprocesser som resulterat i publicerade artiklar.

Undersökningsmaterial

Undersökningspopulationen omfattar följande tidningar:

- Falu Kuriren
- Dala-Demokraten
- Svenska Dagbladet
- Dagens Nyheter
- Aftonbladet
- Expressen

Undersökningsperioden omfattar tidpunkten för händelsen och en månad framåt. Tiden den 12 juni till den 12 juli 1994.

Undersökningsmaterialet omfattar alla artiklar som på något sätt berör fallet Flink och/eller mordet i Falun och/eller diskussioner om militärens tillgång till vapen.

Det innebär att urvalskriteriet är allt material i de tidningar som ingår i urvalet som innehåller något av dessa begrepp.

Urvalet av artiklar enligt ovan har skett genom SPF:s försorg och utförts av försvarsmaktens informationsavdelning. Senare har materialet kompletterats efter en genomgång av de mikrofilmer som Kungliga Biblioteket förfogar över avseende de tidningar och den tidsperiod som urvalet omfattar.

Syfte och frågeställningar

Syftet med rapporten är att skildra de utvalda tidningarnas beskrivning av mordet och händelseförloppet en månad framåt. Samt att söka påvisa skillnader i de utvalda tidningarnas bevakning med avseende på organisation av arbetet och journalisternas attityder och beteenden till frågor som har samband med bevakningen av Fallet Flink.

Frågeställningar som kommer att prövas är:

1. Tidningarnas beskrivningar av mordet och händelser i anslutning till mordet varierar med tidningens karaktär och med journalistens lokalisering.
2. Tidningarnas beskrivningar av mordet och händelser i anslutning till mordet varierar med den journalistiska erfarenheten och med journalistens egen bakgrund och personliga egenskaper.
3. Tillämpningen av de etiska normer är beroende av de redaktionella villkoren och den marknad på vilken tidningen opererar.
4. Journalisternas utvärdering av sin egen arbetsinsats varierar med villkor, redaktionell etik och organisation.

Metod

Undersökningen omfattar dels en kvantitativ innehållsanalys av samtliga de artiklar som ingår i urvalet.

Dels en telefonintervju med samtliga journalister som skrivit om händelsen i de utvalda tidningarna.

Intervjun omfattar två delar, dels en strukturerad avseende kvantitativa data som i stora delar kan ansluta till den typ av mer organisatoriska variabler som användes i projektet "Journalistikens normer" (Nohrstedt m.fl. 1994), dels en som tar sikte på att fånga in de journalistiska aktörernas känslor, motiv och reflexioner.

Syftet är såväl beskrivande som förklarande. Ansatsen är icke experimentell. Den forskningsdesign som kan uppfylla de krav som ett förklarande syfte har, bygger på den kvasiexperimentella designen dvs. man använder sig av enkäter, intervjuer eller innehållsanalyser men måste samtidigt ha kontroll över tidssambanden dvs att orsak kommer före verkan.

På villkorssidan finns den kontrollen, eftersom villkoren är en förutsättning för skrivandet, visserligen kan man säga att journalisternas åsikter om villkoren är efterkonstruktioner men det förefaller lite långsökt. Så på logiska grunder är antagandet fullt rimligt. Attitydsidan däremot är svårare ur kausalitetssynpunkt. Ett kvasiexperiment skulle för att ha uppfyllt alla krav egentligen inneburi att intervjuerna genomförts innan mordet skedde, vilket innebär att forskarna känt till mordet innan det inträffade.

Slutsatsen ur kausalitetssynpunkt måste därför bli att man på logiska grunder kan uttala sig om orsak och verkan på alla områden utom vad gäller attitydskomponenterna där slutsatserna får inskränka sig till att konstatera att vissa samband föreligger.

RESULTATREDOVISNING – INTERVJUERNA

Intervjuerna

Totalt har 56 journalister vid de sex tidningarna skrivit artiklar om fallet Flink under den aktuella perioden. När intervjuerna genomfördes, våren 1995, hade många inte minst vid kvällstidningarna, bytt jobb eller slutat sina vikariatanställningar. Tidningarna och Svenska Journalistförbundet var obenäga att lämna ut de nya adresserna varför antalet intervjuer begränsats till 35 eller 62,5 procent av antalet journalister.

Antalet vägrare var mycket få.

I rapporten redovisar vi resultaten för de olika tidningsgrupperna, morgonpress-riks, kvällspress och lokalpress.

Bakgrundsfaktorer

För att få en bild av journalistgruppens ålder, kön, utbildning, yrkeserfarenhet och anställningslängd på nuvarande arbetsplats ställdes ett antal frågor till samtliga de journalister vars artiklar publicerats i de utvalda tidningarna.

Diagram 1. Reportrarnas bakgrund (procent).

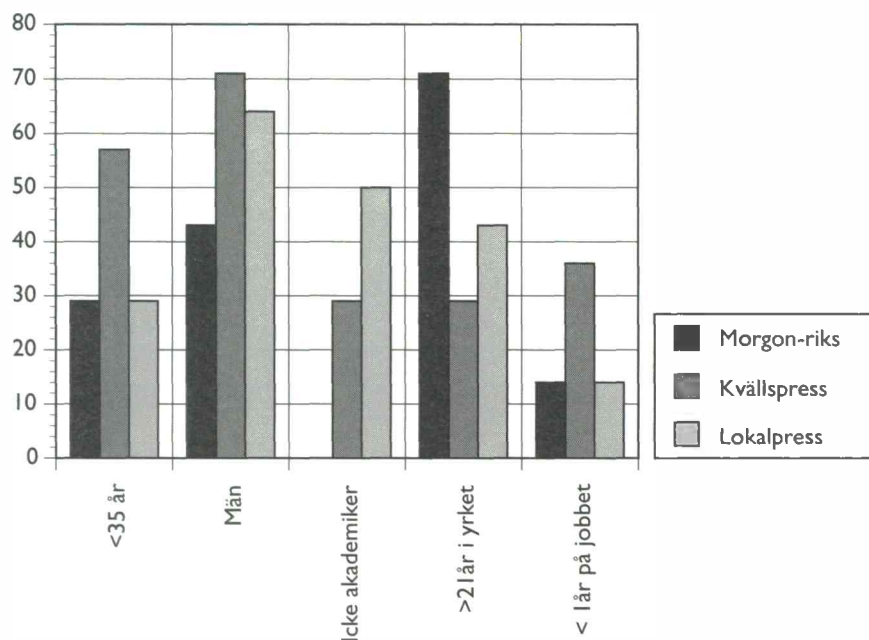

Diagram 1 redovisar fem olika bakgrundsfaktorer. Indelningen är för samtliga kategorier utförd som en dikotomi.

Kriminaljournalistik kräver ansvarskännande och kunniga reportrar. Helst med längre erfarenhet som gjort dem förtrogna med den pressetik som är polisbevakningens.

Diagram 1 visar att skrivarkåren i Fallet Flink varierar rätt kraftigt mellan de tre olika tidningstyperna. Ser man först till den riksspridda morgonpressen så kan konstateras att endast 30 procent är yngre än trettiofem år, att en minoritet är män (43 procent), att alla är akademiker, att en förkrossande majoritet har lång erfarenhet i yrket och slutligen att bara en dryg tiondel av dem är nya på sin arbetsplats.

Det är intressant att notera att det framför allt är kvinnor som svarat för bevakningen i DN och SvD. Medan den manliga dominansen är tydlig i kvällspressen.

Även inom lokalpressen utgör männen den dominerande skrivargruppen. Det finns anledning fråga sig vad den stora skillnaden mellan den riksspridda morgonpressen och övriga kan bero på. Är den en följd av olika konventioner vad gäller arbetsfördelning, en specialisering eller en slump.

DN:s och SvD:s reportrar har alltså såväl gedigen utbildning som omfattande erfarenhet i yrket samtidigt som man kan anta att redaktionsledningen känner dem väl efter lång anställning på arbetsplatsen. Allt faktorer som borde garantera att tidningens policy är välkänd för den enskilde skribenten samtidigt som de själva har omfattande erfarenhet att själva bedöma det stoff de hanterar. Lägg till detta att en majoritet är kvinnor något som efter vad vi vet från allmänna attitydundersökningar till våld och våldsbenägenhet borde garantera en mer allsidig belysning av händelsen.

Kvällspressens skribenter har en annorlunda profil. Här är en majoritet unga, under 35 år, samtidigt är den manliga dominansen påtaglig, över 70 procent. Andelen akademiker är i majoritet, endast 30 procent saknar akademisk utbildning. Skribenterna är relativt unga, endast 30 procent har en längre erfarenhet än 20 år och nästan 30 procent har en erfarenhet som understiger 5 år. Likaså har en så pass stor andel som 37 procent en kortare erfarenhet av sin arbetsplats än ett år.

Lokalpressens skribenter intar en mellanställning. Åldersmässigt och vad avser antalet år på sin nuvarande arbetsplats liknar de morgonpressskribenterna från DN och SvD. Men andelen män som bevakat Fänrik Flink är nästan lika hög i lokalpressen som i kvällspressen och likaså är den formella utbildningsnivån nära nog densamma.

I en särskild studie konstaterade Weibull att genomsnittsåldern i journalistkåren 1989 var 41 år och att drygt hälften av alla journalister var i åldersintervallet 30-44 år. En jämförelse med 1969 års siffror visar att andelen journalister under 30 år då var 30 procent mot bara 10 procent 1989. I samma redovisning noterar författarna dessutom att de kvinnor som finns i journalistyrket är de som har en etablerad social bakgrund och lång utbildning (Weibull, 1991). Men Weibull konstaterar dessutom att landsortspressens

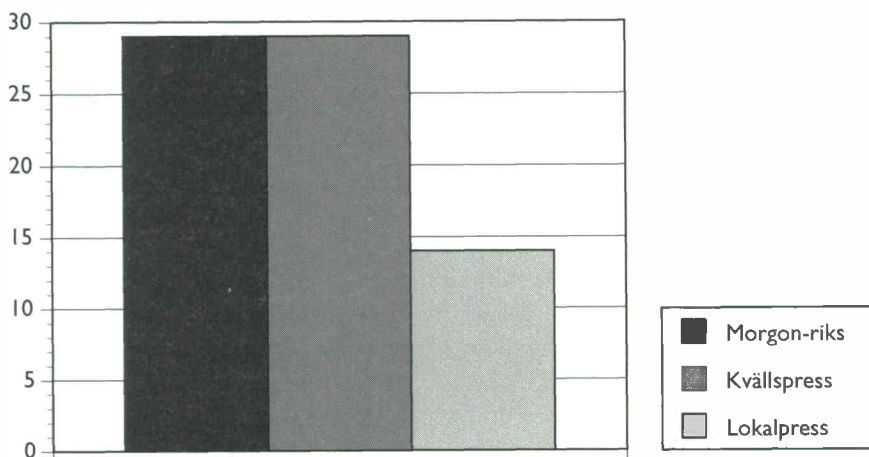
reportrar har en genomsnittlig erfarenhet som journalister som ligger på 14,7 år medan kvällspressens och storstadspressens morgontidningar båda ligger på ett genomsnitt av 15,7 år. Ser man till andelen som har mer än 20 år som journalist så är den i Weibulls studier 31 procent för landsortspress, 34 procent för storstadens morgonpress och 32 procent för kvällspressen. Oavsett vilka jämförelsemått som använts kan man konstatera att den riksspridda morgonpressens reporterskara i Fallet Flink klart avviker från övriga tidningars men också från genomsnittsreportrarna i den egna pressgruppen.

Det finns således inget som tyder på att en avvikande personalstruktur inom någon av tidningsgrupperna skulle förklara att så olika reportrar skrev om Falumorden i de olika tidningarna.

Tidigare yrkeserfarenhet

En viktig faktor som kan tänkas påverka den enskilde journalistens attityder till grov brottslighet är egen erfarenhet av vårdarbete. Arbete inom vårdsektorn ger sannolikt erfarenhet som kan skapa en annan grund för förståelsen av de grova brottslingarnas beteende. Men vilka attityder denna erfarenhet sedan skapar hos den enskilde skribenten är inte lika lätt att uttala sig om. Man kan tänka sig att man som journalist både blir mer kritisk till det brottslingar åstadkommer eftersom vården kan ses som en period av dalt och ansvarslöshet. Men man kan också tänka sig att journalister med insyn i vården får en ökad förståelse för den kriminelles hopplöshet i välfärdsstaten. Dimensionen är närmast politisk.

Diagram 2. Journalisternas erfarenhet av vårdyrken (procent).

Diagrammet visar att 28 procent av storstadsjournalisterna, mot bara 13 procent av de vid lokaltidningarna har egen erfarenhet av vårdarbete. Av samtliga skribenter saknar 23 procent annan yrkeserfarenhet än den journalistiska. Bland journalister på den riksspridda morgonpressen utgör dessa 43 procent medan andelen på kvälls- och lokalpress är 17 procent.

Vanligaste tidigare yrkeserfarenheten inom den riksspridda morgonpressen är kortare vikariat av olika slag samt arbete inom vårdyrken. Inom kvällspressen har 42 procent tidigare erfarenhet som lärare och 41 procent varierande vikariat och diversearbetare. Inom lokalpressen har 83 procent tidigare erfarenhet av olika vikariat och diversearbete.

Weibull nämner en studie av Palme 1990 som konstaterar att journalisthögskolestuderanden har en mer individualistisk och mer kulturradikal framtoning i jämförelse med studeranden från handelshögskolan (Weibull, 1991).

Om man skall våga dra några vidare växlar av detta är Weibull tveksam till men anknyter ändå till Bordieu och menar att mycket tyder på att de har en slags gemensam kulturell orientering och att detta är mer utpräglat i storstäder än på landsorten.

I storstäder umgås journalister dessutom mera med varandra och förstärker därmed sin gruppidentitet (Petersson-Carlberg, 1990:115).

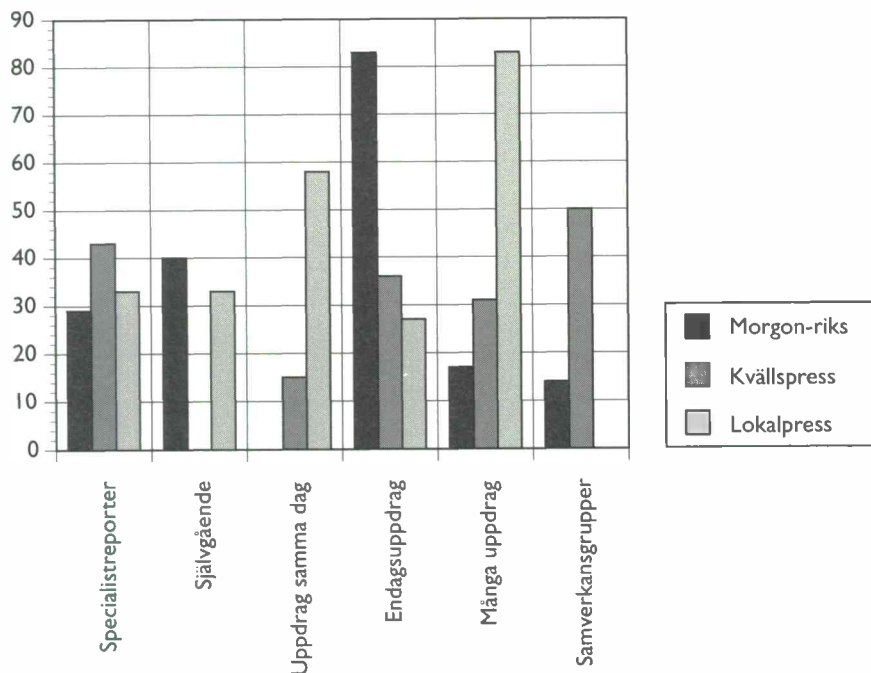
Den större gemensamma erfarenheten av vårdarbete bland storstadspressens journalister skulle tillsammans med det mer omfattande inomgruppsumgänget i journalistkåren i storstäderna verka i samma riktning mot en större överensstämmelse i attityder, som i detta fallet till de vårdade.

Villkoren för redaktionellt arbete

I en omfattande studie av nästan samtliga svenska nyhetsredaktioner använde Nohrstedt m.fl. ett antal variabler för att uppskatta under vilka villkor som olika redaktioner arbetade. Villkor som författarna menade var avgörande för möjligheterna att tillämpa en god etik. De variabler som användes var dels mått på arbetsbelastningen. Här skattades antal uppdrag per dag, om uppdraget skulle färdigställas samma dag och hur många uppdrag som bara fick ta en dag i anspråk. Dels några variabler som hade med kompetens och organisation av arbetet att göra, som andelen specialistkompetenta journalister, och i vilken utsträckning journalisterna arbetade självständigt med låg grad av styrning från ledningen eller om journalisterna organiserades i samverkansgrupper.

Dessa variabler används i samma syfte för att fastställa arbetsvillkoren i arbetet med Falumorden och framgår av diagram 3 nedan.

Diagram 3. Redaktionernas villkorsprofiler (procent).

Av diagram 3 kan utläsas att de villkor som journalisterna arbetar under och som också påverkar deras möjligheter till en god tillämpning av de etiska regelverket, varierar högst avsevärt mellan de olika arbetsplatserna.

Andelen specialistreportrar är något högre inom kvällspressen än inom övrig press. Morgonpressens reportrar är mer självgående, mindre styrda än kvällspressens och den riksspridda morgonpressens reportrar har större möjlighet till framförhållning eftersom de inte i något fall fått sina uppdrag utdelade samma dag. Däremot har de den största andelen endagsuppdrag, medan lokalpressen har flest antal reportrar med många samtida uppdrag. Likaså kan noteras att samverkansgrupper inom redaktionen mestadels finns inom kvällspressen.

För att få jämförbarhet mellan de villkor som journalisterna som bevakat Mattias Flink arbetat under med (Nohrstedt m.fl., 1994) har villkoren sammanförts i en tabell som redovisar den relativa villkorsprofilen för respektive journalistgrupp.

Sammanställningen är gjord så att den redaktionstyp som fått högst värde i varje variabel markerats med ett kryss (x). En slags sämstanotering.

Tabell 1

Relativ villkorsprofil för de olika tidningarna.

Variabler	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress
Många uppdrag			X
Utdelade samma dag			X
Endagsuppdrag	X		
Låg specialisering			X
Summa	1	0	3
Självgående*		X	
Samverkansgrupper*			X
Slutsumma	1	1	4

*Sämsta noteringen innebär (se diagram 3) att dessa arbetsformer helt saknas,

I Nohrstedt m.fl. studie fann man att lokalpressen uppnådde lägsta värdet på fyra av fem parametrar och rikspressen, då sammantaget kvälls- och morgon, på två av fem parametrar. Bilden nu i denna underökning är densamma. Reportrar som arbetar vid lokala medier har allmänt sett sämre förutsättningar att hantera de journalistiska objektivitetskraven än kollegorna vid riksmidier. Därmed har vi i detta skede inte sagt något om hur de faktiskt lever upp till dessa etiska krav.

Lokalpressens reportrar har fler uppdrag per dag, de får dem i större utsträckning samma dag och de förväntas göra dem färdiga på samma dag. En separat kategorisering av de öppna frågorna 9 och 11 ger vid handen att specialiseringsgraden mätt som andelen kriminalreportrar är störst inom kvällspressen, 29 procent mot 14 procent för DN och SvD och blott 7 procent för lokalpressen. En helt dominerande del av de reportrar som bevakat mordhändelsen i Falun var således allmänreportrar. Men samtidigt var en så hög andel som 43 procent av DN:s och SvD:s reportrar specialreportrar med annan kompetens än kriminaljournalistik. Krönikörer, näringslivsreportrar och medicinska reportrar. För lokalpressen var motsvarande andel 36 procent, här var det framförallt politiska reportrar, nyhetschefer och landstingsreportrar som fick rycka in.

I andra studier (Weibull, 1991) var det vanligaste svaret att man saknade ett särskilt bevakningsområde (40 procent). De specialiseringar som i den studien var vanligast var politik/samhälle, sport och feature. Weibull note-

rade då den ökade specialiseringen som ett typiskt drag för utvecklingen. Norhstedt m.fl. fann när de undersökte så gott som samtliga svenska nyhetsredaktioner att polisreportern var den vanligaste specialiseringen. Hela 44 procent inom rikspressen och 29 procent inom lokalpressen uppgav då denna typ av specialisering.

Det finns all anledning att vara försiktig med tolkningen av tal som anger specialiseringsgrad eftersom normen varierar både från tidningstyp till tidningstyp och från person till person. Vissa anser sig vara specialister och andra ställer åter betydligt högre krav för att utse sig själv till specialist.

I diagram 3 och tabell 1 ovan har två redaktionella parametrar som har betydelse för hur man arbetar fogats till de ursprungliga. Journalisterna på kvällspressen är i mindre grad än övriga självgående. Dvs. de är mer direkt styrda. Vid kvällstidningarna uppges 71 procent av reporterna att de får jobben direkt av nyhetschefen. Siffrorna för övriga medier är 40 procent i morgonpress och 58 procent vid lokalpressen. Den lägre självstyrningsgraden innebär att redaktionsledningen sannolikt har större möjligheter att driva en fastlagd redaktionell policy. Men den höga graden av självgående kan också tolkas som ett stort förtroende och därmed en hög grad av norminternalisering. Som framgår av diagram 3 är samverkansgrupper för speciella projekt mindre vanlig i morgonpressen generellt.

Bland kvällspressreporterna uppges hälften att det är ganska vanligt att man organiserar reporterna i samverkansgrupper. Rimligt att döma borde detta innebära att fler får tillgång till en rikligare informationsmängd och detta i sin tur borde mot bakgrund av övriga förmånliga villkor, leda till bättre förutsättningar att leva upp till de etiska kraven.

Weibull (1991) har studerat hur journalistrollen varierar beroende av medier. Han har då noterat att de journalister som ser sig som spårhundar främst arbetar inom kvälls- och storstadspress. Medan pedagogrollen främst hittas inom etermedier och övrig press.

Ett organiserande i grupper med tillgång till gemensam information borde vara en logisk förutsättning för ett utvecklat spårhundsarbete.

Melarti & Odelmalm, (1995) konstaterar i sin sammanfattning "att jägarreportern inte tar kritik mot en artikel som just kritik fick vi tydliga bevis på i kvällspressen tiden efter mordet. Artiklar som sades vara felaktiga blev inte dementerade utan ersattes med nya artiklar som hade en annan vinkel".

Bevakningen av Fallet Flink

Hittills har reporterna svarat på frågor som berört det redaktionella arbetet, utan speciell hänvisning till Falumorden. Men i detta avsnitt har de fått ta ställning till ett antal frågor som direkt sammanhänger med bevakningen av Fallet Flink.

Som framgått av kapitel 2 finns det anledning anta att journalisternas självuppfattning, arbetets organiserande, journalisternas attityder till det

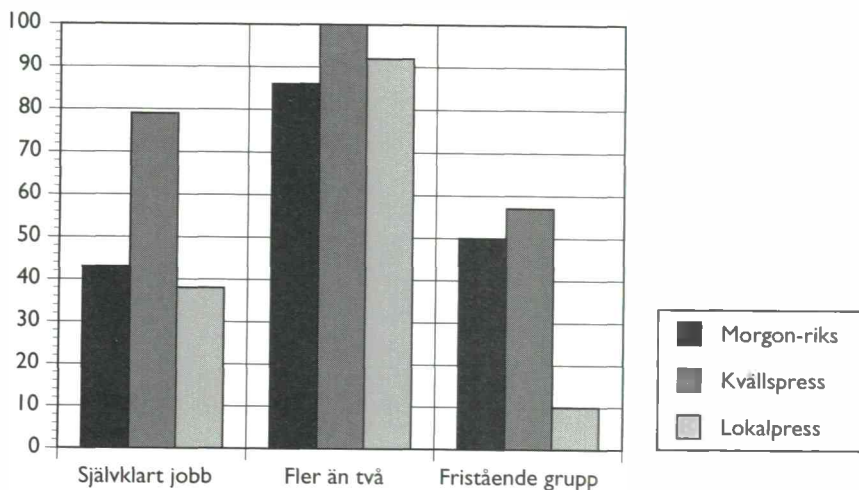
aktuella bevakningsområdet, deras möjligheter att själv iaktta skeendet, och den självkritiska utvärderingen av det egna arbetet alla är faktorer som påverkar den produkt som den enskilde journalisten åstadkommer.

Den redaktionella organisationen

Till den redaktionella organisationen inför bevakningen av Falumorden fick journalisterna besvara bland annat frågorna 17-18 (se bilaga). Fråga 17 avser att ta reda på i vilken mån den enskilde journalisten såg det som självklart att just hon skulle sköta bevakningen eller ej. Fråga 18 avsåg dels att fånga in hur många som arbetade med fallet på redaktionen och dels hur dessa var organiserade, i fristående grupper eller ledda av nyhetschefen eller mer direkt styrda av redaktionsledningen.

I diagrammet nedan redovisas andelen som såg det som självklart att just de skulle arbeta med fallet, vidare graden av ensamarbete (fler än två) och organisationsform (andelen som organiserades i fristående grupper).

Diagram 4. Den redaktionella organisationen kring arbetet med fallet Flink (procent).

Av diagram 4 framgår att betydligt fler journalister inom kvällspressen såg det som självklart att just de skulle bevaka händelserna i Falun.

Den högre graden av specialisering, mot framförallt kriminaljournalistik, som redovisats i föregående avsnitt, motsvaras här av högre förväntningar.

Att många reportrar engagerats för bevakningen av landets mest omfattande mordfall är knappast ägnat att förvåna. Och några skillnader mellan de olika tidningstyperna är inte noterbara.

Anmärkningsvärt är också att över 50 procent av reportrarna vid storstadstidningarna uppger att de varit organiserade i fristående grupper för att arbeta med fallet. Motsvarande andel bland lokalpressen är enbart 10 procent.

I förra avsnittet redovisades den normala redaktionella organisationen och man kunde då notera att mellan 33 - 40 procent av morgonpressens reportrar i normala fall är självgående medan chefsstyrningen är hundra procentig på kvällspressen.

Uppenbart är att man frångår denna eller i vart fall organisatoriskt låter arbetet flyta i en fristående grupp, med hög specialistkompetens, när väl exceptionella händelser inträffar.

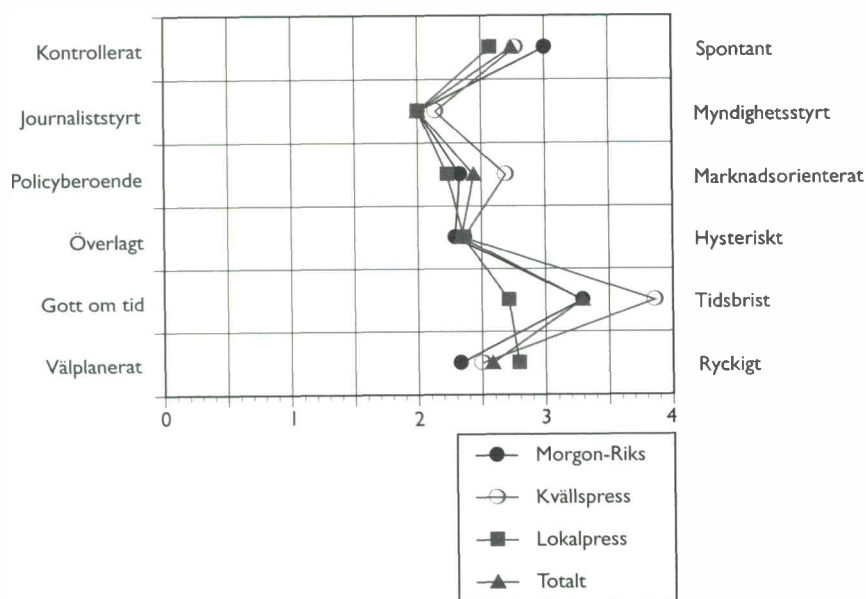
Men det kan också vara så att den fristående gruppen får en egen projektledare och i så fall blir styrningen sannolikt än tydligare än normalt.

Arbetets uppläggning - en åsiktsprofil

En sak är hur arbetet rent faktiskt organiseras, en helt annan är hur det upplevs av de närmast berörda. För att mäta journalisternas attityder och åsikter om arbetet med Falumorden konstruerades en skala bestående av ordpar som var varandras motsatser. Instrumentet är således en attitydskala som liknar den semantiska differential som Osgood arbetade med (Osgood, 1957). I föreliggande undersökning har ett antal ordpar satts upp (fråga 19 se bilaga 1). Ordpar som motsvarar de faktorer som skapat den reella arbetssituationen.

I diagram 5 nedan återges av praktiska skäl endast ena ordet i paret, det andra framgår av bilaga 1.

Diagram 5. Åsiktsprofil rörande det journalistiska arbetet. Värde från 1 till 5.

Redaktionellt arbete; planeringen, själva skapandeprocessen, sakligheten, den etiska tillämpningen varierar kvalitativt med de förutsättningar som gäller för det enskilda arbetet. De motsatspar som används är ibland varandras verkliga motsatser, ibland återspeglar de mer journalistiskt värdeladdade motsatser. Värdet på skalan går från 1 till 5 i figurerna, värden som motsvaras av de olika skalstegen som journalistern kunde välja (se bilaga 1). Man kan också sätta samman de förra motsatsparen i två index, (ett villkorsindex som består av frågorna välplanerat, tid, överlagt och kontrollerat, och övriga två, frågan om policy och styrning i ett integritetsindex). Många studier visar att såväl den redaktionella kreativiteten som den redaktionella kvaliteten blir bättre om planläggningen görs noggrant och den enskilde journalisten får tid att samla sig och sina tankar (Östlund, 1994, Nohrstedt, 1994).

Av diagrammet ovan kan utläsas att journalistgruppen som helhet finner att arbetet över lag faller ut på den positiva sidan om än mycket nära det neutrala värdet 3 (300).

Skalan hade värden från 1 till 5 och man kan notera att journalisterna tycker att det mesta varit acceptabelt utom vad gäller den tid man fått sig tilldelad för uppdraget. Framförallt är det kvällspressens journalister som poängterar tidsbristen, även om den riksspridda morgonpressens journalister också noterar tiden som en minuspost.

Om man försöker göra en karakteristik av de olika tidningsgruppernas profiler kan man konstatera att lokalpressens journalister genomgående förefaller mest nöjda med såväl villkoren som styrningen. Villkorindex blir 2,61 och styrningsindex 2,12.

Den riksspridda morgonpressen betonar bristen på tid samt att arbetet ibland mer kännetecknades av spontanitet än kontroll. De hamnar mittemellan med villkorsindex på 2,73 och styrningsindex på 2,17. Kvällspressens journalister betonar tidsbristen och det större marknadsberoendet på bekostnad av en större följsamhet gentemot tidningens policy. Index blir 2,87 respektive 2,42.

Skillnaderna mellan tidningsgrupperna finns men de är ganska små variationer och de går i den riktning som man kan förvänta utifrån kunskapen om de olika tidningsgruppernas villkor för såväl journalistiskt arbete som marknad. I en av de C-uppsatser som ingår i projektet (Melarti & Odelmalm, 1995) som undersökte myndigheternas uppfattningar om journalisternas arbete, konstateras att dessa uppenbarligen uppfattade det så att journalisterna skrev för att sälja och myndigheternas uppfattning var att arbetet var marknadsorienterat.

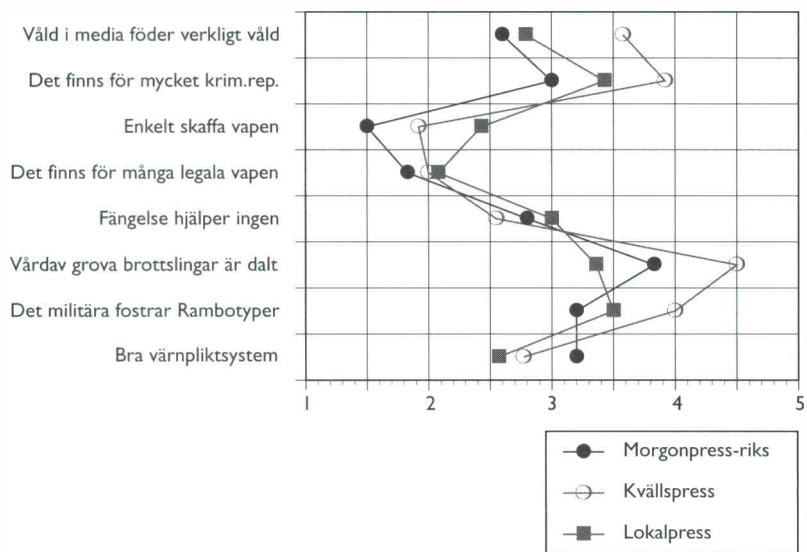
Attityder till det militära och olika former av vårdideologier

Att bakgrundsfaktorer som utbildning, tidigare yrkeserfarenhet osv. kan påverka en persons inställning är väl bekant från olika forskningsresultat. (se kapitel 2).

Dessa bakgrundsfaktorer har tidigare redovisats för de journalister som skött bevakningen i Falufallet och då konstaterades att de skiljer sig påtagligt mellan olika tidningstyper. Resultaten visar också att specialiseringsgraden varierar men att andelen kriminaljournalistik som specialitet var störst inom kvällspressen, 29 procent. Alla genrer skapar sina attityder och eftersom det ofta på kvällspressen är unga reportrar som svarat för bevakningen kan man tänka sig att dessa i större utsträckning anammat attityder som är funktionella vid såväl "ansvar som försvar" när det gäller att argumentera för kriminaljournalistikens plats i pressen.

Återigen har journalisterna konfronterats med en attitydskala där det gällt att i olika grad instämna med ett antal påståenden (fråga 21, bilaga 1).

Diagram 6. Attityder till det militära, vård- och medieideologier. Värde från 1 till 5.

Journalisterna ombads att instämna eller icke instämna i en skala från 1 till 5 till sammanlagt åtta påståenden (se bilaga 1). Påståendena kan delas in i fyra undergrupper. Först två som har att göra med tidningarnas eget ansvar inför våld och de effekter som våld i medier kan skapa. I den andra gruppen ingår påståenden som behandlar tillgången på vapen i det svenska samhället och i den tredje gruppen frågor som behandlar den vårdideologiska hållningen. Slutligen de två sista frågorna som mäter attityder till det militära systemet.

I vissa av frågorna finns det en betydande samstämmighet inom journalistkollektivet. Således finns det en mycket samlad uppfattning om att det finns för många legala vapen. Måhända kan den uppfattningen också förklara den omfattande publiceringen som kom i kölvattnet kring ÖB:s krav på att officerare skulle lämna ifrån sig sina tjänstevapen. Vi fick också

en kortvarig debatt om vapenlicenser och jaktvapen. I en av projektets C-uppsatser (Carlsson & Svingstedt, 1995), sägs att "det finns uppgifter som kommit fram, en tid efteråt som säger att vapenintresset som beskrevs som en fixering var starkt överdrivna. Möjligen kan den vinklingen vara en följd av journalisternas personliga förväntningar och inställningar. För det måste väl ses som ett tacksamt ämne att skriva om; en skjutgalen, vapenfixerad militär".

En annan fråga där samstämmigheten är relativt stor rör inställningen till fängelsestraffens värdeeffekt. Här är i och för sig inställningen samlad men något reserverad till effekten av vården. En annan fråga som också förmår samla journalistkårens värderingar relativt bra är uppfattningen om ett bra värnplikssystem. I övriga frågeställningar varierar de olika tidningsgruppernas journalistiska attityder ganska avsevärt.

Om man först tittar på frågorna om mediernas eget ansvar för våldspublisering. Så kan noteras att kvällspressen i ganska ringa grad instämmer i påståendena om att våld i medierna föder våld eller att det finns för många kriminalreportage.

Inställningen är intressant och måhända inte så lite ett uttryck för försvarsmekanismer. Flera av de studier som detta projekt gjort i anslutning till Faluhändelsen visar att just kvällspressen varit minst nogräknade med fakta och etisk hållning. Samtidigt får vi inte glömma att journalisterna från kvällspressen var betydligt yngre och mer orutinerade än övriga journalister.

Frågan är om man kan arbeta med ett marknadsperspektiv, där man vet att våld säljer och samtidigt erkänna eller redovisa den självinsikten att våld i medier föder våld.

Den riksspridda morgonpressens journalister har en tendens att mer instämma än förkasta påståendet om mediernas ansvar. Men det faktum att de journalister som arbetat med bevakningen av ett av Sveriges mest omfattande våldsbrott ändå i så liten grad är beredda att instämma i mediernas egen förmåga till påverkan på publiken är intressant och borde leda till fördjupad forskning kring pressens egen förmåga att behandla kriser. Klarar journalistkåren av ett sådant konsekvensetiskt synsätt eller blir myten om speglingsmetaforen så uppenbar att förnekandet måste till eftersom alternativet är ett erkännande av att man som journalist mer formar än speglar verkligheten.

De flesta journalister menar att det både finns för många legala vapen och att det är för lätt att skaffa sig vapen. Storstadspressens journalister anser i betydligt högre grad än landsortens att det är lätt att skaffa vapen.

Vårdfrågorna har förmågan att både skapa samstämmighet mellan journalister men också att ge upphov till den största attitydskillnaden i kollektivet. Att fängelse inte hjälper är man relativt ense om även om kvällspressens journalister är mest kritiska till fängelsevården. Däremot varierar attityderna radikalt när frågan handlar om huruvida vården av fångar är att

betrakta som dalt. Här opponerar sig kvällspressens folk, medan framförallt lokalpressjournalisterna har en mindre kategorisk inställning.

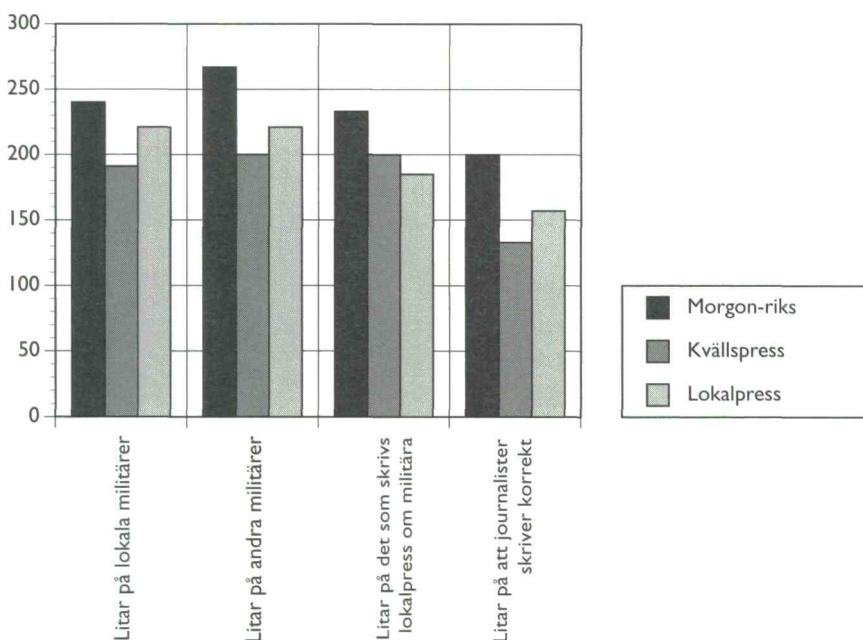
Generellt kan man säga att samtliga journalister har en kritisk och avvaktande inställning till vården och att framförallt kvällspressens företrädare har en mer human syn på vården.

Kombinationen av tvivel på den institutionaliserade vården och bristande insikt i de egna skrivandets effekter kan sannolikt förklaras av ålder och orutin men också av omfattande bevakande närkontakter, i jobbet, med det kriminella klientelet. Men samtidigt finns det i den kombinationen en dubbelhet som i sämsta fall utnyttjar rutinen på marknaden samtidigt som företrädarna dövar sitt hantverk med en förstående attityd.

Tilltron till det militära och det som skrivs om det militära

Tilltro handlar om kritisk hållning och trovärdighet. I följande avsnitt tilltro till källor, militära sagesmän på olika nivåer. Men också tilltro till det som skrivs om det militära i lokalpressen. Lokalpressens journalister lever i sitt lokalsamhälle närmre befattningshavarna än vad riksmidiernas mer tillfälliga besökare och granskare gör. Närheten är tveeggad. Den innebär stor kännedom men samtidigt också en risk för personliga kopplingar. Trovärdighet är bland annat en effekt av det som pressen förmedlat. Litar allmänheten på det som skrivs och hur hanterar journalister själva tilliten till kollegerna.

Diagram 7. Tilltron till militära källor och journalistkollegors trovärdighet (medelvärden).

I enkäten tillfrågades journalisterna om sin inställning till de militära representanterna och sin egen yrkeskårs förmåga att förhålla sig kritisk och saklig till det som förmedlas i medierna. Skalan i frågan var om man alltid, ibland, sällan eller aldrig litade på de olika företrädarna enligt figuren ovan. Diagrammet bygger på medelvärden där värden lägre än 2 betyder stor tilltro till förmedlaren medan värden över 2 betyder sämre tilltro.

Av diagrammet framgår att de tillfrågade journalisterna som helhet har stor tilltro till såväl de militära sagesmännen som till vad som förmedlas. Kvällspressens representanter är de som i alla frågeställningar har störst förtroende för sina sagesmän. Det är också den journalistgruppen som har störst tilltro till journalisternas egen ambition att skriva korrekt. Den lilla skepsis som finns mot militära företrädare riktar sig framför allt mot centrala myndighetspersoner och är mest utbredd bland den riksspridda morgonpressens representanter.

Intressant att notera är också att det i samtliga journalistgrupper finns en stor tilltro till det som skrivs av andra journalister. Inställningen är i och för sig inte märklig. Alla yrkeskategorier har en slags inomgruppskänsla som både rymmer lojalitet, kunskap om yrkets villkor, utbildning och arbetssätt. Självklart ligger ett sådant betraktelsesätt i botten men samtidigt är det betänkligt, inte minst ur ett "följa John-perspektiv" om denna inställning innebär en begränsad självkritik mot den egna yrkeskåren och dess källor och alster. Vad som är uppseendeväckande är däremot att inga journalister väljer alternativet som innebär att man sällan eller aldrig litar på att journalister bemödar sig om att skriva korrekt. Skepsisen, är om man kan tala om en sådan, störst inom den riksspridda morgonpressen där samtliga väljer alternativet ibland, medan alternativet att alltid lita på att andra journalister bemödar sig om att skriva korrekt delas av 67 procent av kvällspressens journalister och 43 procent av lokalpressens. Som en jämförelse kan nämnas att samma fråga ställd till ett representativt urval medborgare i Sundsvalls kommun visade att en mycket liten del cirka 10 procent alltid litade på att journalisterna bemödade sig om att skriva korrekt. I den omfattande undersökningen var det tvärtom så att en dryg tredjedel sällan eller aldrig litade på journalisternas utsagor. Bland egna företagare var andelen så hög som 59 procent (Alström, 1995).

Den stora skillnaden är intressant och kan sannolikt tillskrivas såväl betydelsen av inomgruppsliga kriterier, dvs man måste kunna lita på vad andra som arbetar som journalister skriver, hur skall man annars kunna lita på det jag själv skriver.

En annan välvillig tolkning är att verkligheten som journalister beskriver den ser så eländig ut att vanliga läsare inte vill tro att den representerar en sann bild. Men en mer kritisk hållning till utfallet är att journalister inte ifrågasätter varandra som utsatt grupp och att denna okritiska inomgruppsliga hållning känns igen av läsaren som en allt annan än korrekt beskrivning av den verklighet som läsaren känner.

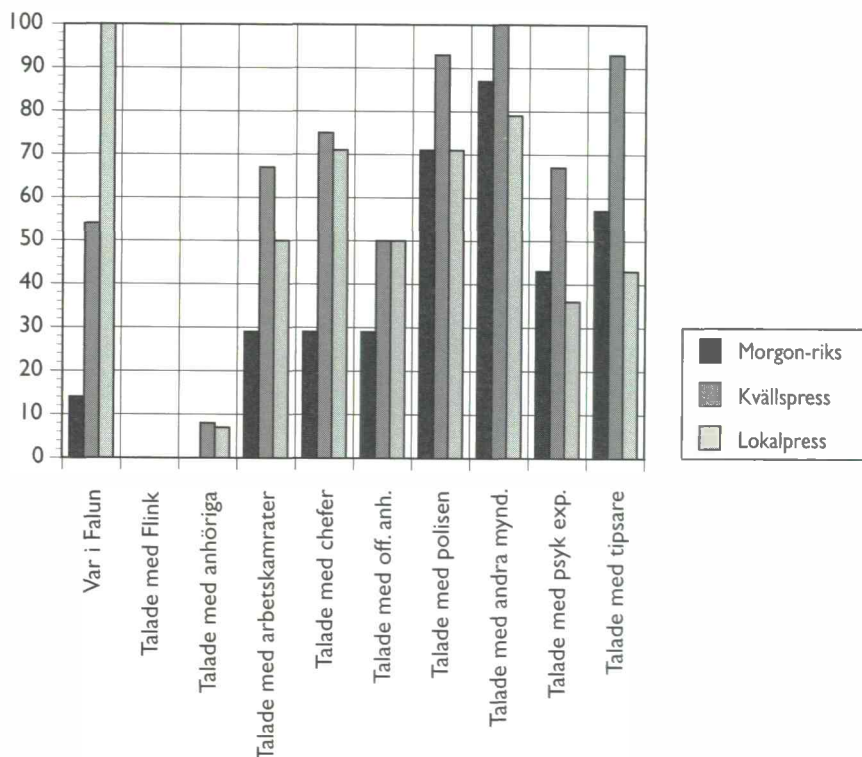
Melarti & Odelmalm, 1995 tillåter sig i sin sammanfattning att göra

följande reflexion. " Enligt journalisterna själva har de inte brustit i respekten mot myndigheterna eller brutit mot de etiska reglerna vid händelsen i Falun. Detta gäller samtliga tidningsgenrena och vi har funderat över om detta kan bero på att journalisterna inte själva har varit utsatta för kritisk granskning och därmed befunnit sig i den här situationen som myndigheterna nu gjorde. Man kan fundera över vem som är mest lämpad att avgöra om journalisterna bryter mot de etiska reglerna när de med alla metoder försöker få fram fakta i en krissituation. En lösning kunde vara att låta myndigheter och medier utbyta erfarenheter om sina respektive situationer, granskad och granskare, samt att massmedieutbildade myndighetspersonal i större utsträckning".

Kontaktytan på mordplatsen

En journalists arbetsmöjligheter bestäms till stora delar av villkoren. Dessa villkor påverkar sedan hela skrivprocessen från källkontakter, intervjuer och till den slutliga artikeln. Det har ibland ifrågasatts om det direkta iakttagandet, att vara på plats, alltid uppväger andra former av informationsinsamlade, t.ex. att arbeta med telefon. I det senare fallet hinner en journalist kanske samla på sig fler av varandra oberoende informationer än om vederbörande hela tiden vistas ute på fältet. I anslutning till projektet "Journalistikens normer" fördes ett resonemang på detta tema (Alström & Östlund i Nohrstedt m.fl., 1994). För att få en uppfattning om betydelsen av denna relation i Falufallet har närvaro i Falun ställts mot ett stort antal källkontakter.

Diagram 8. Kontakter på mordplatsen (procent).

Diagrammet ovan avser att ge en bild av journalisternas kontaktyta under bevakningen av mordet i Falun. Att vara på plats i Falun innebär att man kan utnyttja alla tänkbara kontaktvägar och inte enbart är begränsad till

telefon eller samarbete med andra medier. Av de 33 journalister som besvarat enkäten var 22 närvarande i Falun mer än en gång.

När journalisten själv iakttagit ett skeende borde också fakticiteten i det som skrivs öka. Spekulationer ges då mindre spelrum eftersom fakta finns att tillgå. Om det sen blir resultatet är en helt annan fråga.

Att samtliga lokaltidningsredaktörer är på plats är självklart men i övrigt finner man en stor skillnad mellan storstadspressens båda tidningssorter. Sammanlagt är det endast fyra journalister (12 procent) som aldrig varit i Falun under sin bevakning av fallet. Av morgonpressens journalister är det endast 14 procent som varit i Falun medan andelen bland kvällspressen är så hög som 54 procent.

Av diagrammet framgår att ingen av journalisterna haft kontakt med Mattias Flink själv. I praktiken var det omöjligt eftersom han under nämnda period var häktad och föremål för dels vård av sina egna skottskador, dels föremål för rättspsykiatrisk undersökning.

Om man sen tittar på journalisternas kontakter med övriga källor så finner man generellt att den vanligaste kontakten varit med andra myndigheter än polisen. Hela 88 procent av journalisterna har haft sådana, och vanligast har de varit bland kvällspressens journalister.

Den lokala polisen är den näst mest utnyttjade källan. Kvällspressjournalister har de största kontaktytorna. De kontaktar många olika källor. Sammantaget har 79 procent av samtliga journalister haft kontakt med polisen. Därefter kommer i fallande ordning kontakt med tipsare 64 procent, kontakt med Fänrik Flinks chefer 63 procent, kontakt med Flinks arbetskamrater 52 procent, kontakt med psykiatrisk expertis 48 procent, kontakt med offrens anhöriga 45 procent och slutligen kontakt med anhöriga till Mattias Flink endast 6 procent. Om vi mer i detalj tittar på kontakterna med tipsare så finner vi att 92 procent av kvällspressens reportrar haft sådana kontakter mot 57 procent bland morgonpressens och 43 procent bland lokalpressens reportrar.

Eftersom olika kontakter är olika tillgängliga kan man tänka sig att det finns ett samband mellan journalisternas närvaro i Falun och sannolikheten för olika kontakter.

Om man mäter detta samband kan man få en uppfattning om betydelsen av närvaron.

Kontigenskoefficienten är ett sätt att normera χ^2 så att jämförelser av ett värde framtaget för en tabell kan göras med värden för en annan tabell. Kontigenskoefficienten är alltid mindre än 1 och dess största värde beror av antalet rader och kolumner i underlagstabellen och kan maximalt bli 0.870. Beräkningarna med kontigenskoefficienten ger då följande tabell.

Tabell 2. Sambandet mellan journalisternas närvaro och källkontakter (kontigenskoefficienten)

.455	Kontakter med Flinks arbetskamrater
.430	Kontakter med offrens anhöriga
.372	Kontakter med lokala polisen
.301	Kontakter med Flinks chefer
.249	Kontakter med andra myndigheter
.222	Kontakter med Flinks anhöriga
.193	Kontakter med tipsare
.186	Kontakter med psykiatrisk expertis

Det högsta sambandet finner vi mellan närvaro i Falun och kontakter med Flinks arbetskamrater och offrens anhöriga. Dvs källor som kräver mer informella närmanden och ett större mått av antingen framfusighet eller ödmjukhet.

I mellangruppen kommer de kontakter som man kan bemöta på ett formellt sätt och som samtidigt känner en skyldighet eller tryck på sig att svara upp mot pressens krav på öppenhet.

I den sista gruppen med lågt samband finns tipsare och psykiatrisk expertis. Tipsare som i många fall etablerar kontakter på rent affärsmässig grund och vet att den största summan faller ut hos de största drakarna och psykiatrisk expertis som i detta fallet söktes i Stockholm eller Uppsala.

Den enda kontakt som avviker från detta mönster och som svårligen låter sig förklaras genom detta samband är kontakter med Fänrik Flinks anhöriga. Här är sambandet lågt mellan närvaro och kontakt, men samtidigt måste sägas att endast två journalister haft kontakt med de anhöriga, varför möjligheten att nå ett högre samband är svårt eftersom detta till stor del också kan förklaras av samplets storlek.

Efter en specialstudie av de båda lokaltidningarna Dala Demokraten och Falu-Kuriren konstaterar Carlsson & Svingstedt 1995 att "Genom att de berörda tidningarna har en läsekrets bestående av lokalbefolkningen märks en tendens av dem att rikta in sig på ett mycket begränsat område. De som

uttalar sig är mycket sällan andra än de som har anknytning till Falu-trakten. Man koncentrerar sig på uttalanden från lokala källor.

Samhällets roll i krisen betonas inte nämnvärt i artiklarna, kanske på grund av att de personer som har en uppsatt position är lokala kändisar och skulle bli utsatta för misstro. Det skulle alltså kunna rubba samhällsbilden som invånarna har och kanske vålla onödig oro. Falu Kurirens mycket försiktiga inställning till militären skulle kunna bero på samma orsak. Man vill inte utsätta militären för grova påhopp när man vet att det redan finns ett nedlägningshot mot flera av regementena i Sverige. Det skulle kunna ge en splittrad bild av Falu Kurirens inställning till militären om de först tog ställning mot dem för att sedan vid en eventuell förestående nedläggning ta parti för dem. Många av den lokala befolkningen har sitt arbete på regementet. Vid kritik mot militären är det lätt att hela yrkeskåren där får ett dåligt rykte och det vinner ingen på”.

Journalisternas syn på det egna arbetet

En av de frågeställningar som undersökningen avser att pröva är ”Journalisternas utvärdering av sin egen arbetsinsats varierar med villkor, redaktionell etik och organisation”.

För att kunna göra det ställdes några frågor om hur de såg på sina egna arbetsinsatser, om känslor inför arbetsuppgiften, om etiken som tillämpades och om man på det hela taget utfört ett godkänt arbete (se fråga 20, 24-26).

Tabell 3. Journalisternas självutvärdering- olika pressgrupper (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Samtliga
Vi gjorde ett bra jobb (fråga 20)	71	22	38	41
Rätt att publicera namn och bild (fråga 24)	71	79	77	76
Bild som skildrar stämning och dramatik (fråga 25)	50	55	0	29
Berördes illa av arbetet (fråga 26)	33	31	73	47

N= 28 till 34

I sammanställningen ovan som baseras på klassificeringen av de öppna frågorna 20, 24-26 och som omfattar 28 till 34 journalisters svar har endast

det vanligaste svarsalternativet enligt klassifikationen medtagits. Intressanta avvikelser i övrigt kommenteras i den löpande texten.

Mindre än hälften av journalisterna var nöjda med det arbete som utfördes, framförallt är tillfredsställelsen begränsad bland kvällspressens journalister, medan rikspressens morgontidningsjournalister är relativt nöjda med sitt arbete.

Bland invändningarna märks hos lokaltidningsjournalister att planeringen av arbetet kunde ha gjorts bättre en åsikt som delas av 46 procent av dessa mot 33 procent bland kvällstidningsjournalister. Bland de senare är det dessutom en lika stor andel som menar att man gjort en del etiska övertramp.

I publiceringsfrågan råder stor samstämmighet. Hela 76 procent anser att det var rätt att publicera namn och bild på Mattias Flink. Motiven är nästan undantagslöst att brottet var grovt, att det inte fanns någon annan misstänkt, att han erkänt samt att man kunde reducera kretsen av andra tänkbara fänrikar.

Visserligen publicerade Aftonbladet inte omgående namn och bild och Falu-Kuriren gjorde det överhuvudtaget inte under den undersökta perioden. Därför är det måhända inte förvånande att det bland den riksspridda morgonpressens journalister finns 29 procent som menar att man av hänsyn till anhöriga borde avstå från namn och bildpublicering medan motsvarande andel bland lokalpressens journalister är 23 procent.

Frågan vad som styr bildurvalet ger inte samma samlade svarsbild som övriga. Här går åsikterna mer isär även om bilden som stämningförmedlare eller dramatisk förstärkare vinner flest anhängare. Vad som är märkligt är att detta svar inte alls förekommer bland lokalpressens journalister. Här dominerar svaret- hänsyn till de anhöriga med 38 procent mot 25 procent bland riksmorgonpressens journalister och enbart 9 procent av kvällspressens journalister.

I en nyligen genomförd studie konstateras att kvällstidningsjournalister är mer benägna än andra att publicera namn på olycksoffer (Weibull, 1995) Det är knappast vågat att anta att de upprepade mötena med läsarna som en lokaltidningsjournalist har, medför ett större hänsynstagande och en mindre dramatiserad skildring av händelserna från lokalpressens sida. Weibull (1991) har i sina studier noterat att "det tycks som om situationer där man befinner sig nära källan vid anskaffningen av material är viktigare att handskas riktigt med än när källan i skrivande stund kommit något mer på avstånd". Resonemanget har säkert konsekvenser för det förhållningssätt som lokaltidnings- respektive storstadspressens journalister har till sitt ämne.

Melarti & Odelmalm (1995) summerar sina erfarenheter efter att ha intervjuat ett stort antal myndighetsföreträdare i Falun " Även här kan man hänvisa till intervjusvaren där kvällstidningsjournalisterna och dess journalistik fick ta emot många klagomål medan man ofta hyllade de lokala medierna. Enligt de olika myndigheterna tror man att mycket beror på att de lokala medierna vet att samarbetet måste fortsätta och att kontakten är

mycket viktig. Därför har man inte "råd" att stöta sig med de lokala företrädarna. För journalisterna på riks- och kvällspressen gäller inte samma regler. Vi kan inte besvara frågan hur journalisterna resonerar här, men vissa antydningar från journalister på lokalpressen tyder på att så faktiskt är fallet. Resonemanget om de olika grupperna som journalisterna kan delas in i leder oss oförkortat in på en diskussion om myndigheterna egentligen var utsatta för kritisk granskning eller bristande respekt".

I krissituationer behöver alla människor stöd och tid för reflexion och samtal. Detta gäller självklart också inom journalistkåren. Det är först på senare år som forskning och personalvård börjat intressera sig för såväl krisjournalistik som stöd till journalister som är i kris. Men skall en yrkesutövare som i sitt dagliga arbete är satt att återge kriser och katastrofer klara sin uppgift får inte den organisation som vederbörande arbetar i, själv befinna sig i kris eller kaosliknande tillstånd. Det måste råda en form av balans.

Som framgår av tabellen ovan mådde nästa hälften av alla journalister illa i samband med sina bevakningsuppdrag av mordet i Falun. Man grät, ställde sig frågor, våndades över de anhörigas reaktioner både inför det inträffade och det som speglades i medierna.

Framför allt var andelen hög (73 procent) inom lokalpressens journalistkår, medan andelen som inte berördes illa var högst bland den riksspridda morgonpressens (50 procent) som angav att de inte var så nära händelserna. De var inte alltid på plats.

Weibull (1991) konstaterar att det främst inom etermedierna samt landsorts- och kvällspressen som nyhetsjournalisten betraktas som "kritiker". Inom kvällspressen anser man oftare än inom andra medier att en svensk journalist är ansvarskännande och medkännande. Inom storstadens morgonpress betraktar man snarare journalisten som idealistisk och lätt manipulerad. Att självsynen torde påverka det egna arbetssättet är ingen djärv hypotes. Konflikten mellan kvällspressens självsyn sådan den kommer till uttryck i Weibulls studie och den självutvärdering man gör av sitt arbete i Falunfallet, lämnar en hel del idéer för fortsatt forskning.

Som tidigare redovisats var det äldre kvinnliga och erfarna journalister som bevakade Falumorden för den riksspridda morgonpressen medan kvällspressen mestadels hade yngre, manliga och relativt oerfarna journalister på plats. Lokalpressens skrivare intog en mellanställning mellan dessa båda grupper.

I det kommande avsnittet redovisas frågorna 20 samt 24-26 med utgångspunkt från dessa variabler för att se om de har något samband med utfallet av självutvärderingen.

Tabell 4. Journalisternas självutvärdering relaterat till kön (procent).

	Män	Kvinnor	Samtliga
Vi gjorde ett bra jobb (fråga 20)	28	64	41
Rätt att publicera namn och bild (fråga 24)	77	75	76
Bild som skildrar stämning och dramatik (fråga 25)	21	44	29
Berördes illa av arbetet (fråga 26)	44	50	47

N= 28 till 34

Som framgår av tabellen är det framförallt i två frågor som könsskillnader märks. För det första ser vi att manliga journalister i betydligt större utsträckning känner sig otillfredsställda med sitt arbetsresultat än kvinnorna. Mycket kunde ha gjorts bättre. Bland männen är det hela 44 procent som menar att planering, samordning, breddning och fördjupning av arbetet skulle ha varit bättre. Den andra stora skillnaden gäller bildmaterialet där kvinnorna menar att stämningar och dramatiseringar varit avgörande för bildurvalet medan männen betonar ett bildurval som tar hänsyn till de anhöriga (32 procent mot 11 procent för kvinnorna).

Trots att kvinnorna är mer tillfredsställda med resultatet av sitt arbete är det de som samtidigt i något större omfattning berördes illa av publiceringen. Måhända dras det för stora växlar på könsskillnaderna men det är ändå lockande att spekulera i om mäns betoning av fakta och kvinnors större känsla för det emotionella kan bidra till att förklara skillnaderna. För mönstret är onekligen intressant. Kvinnorna är nöjdare med sitt jobb, de använder bilder som speglar dramatik och känslor i större utsträckning och det tillåter sig också att erkänna att arbetet berört dem illa. Kanske har de med sitt mer känslomässiga agerande, lättare att hantera krissituationer, både att styra sitt eget arbete så att det inte kränker de egna känslorna, att låta dramatiken och känslorna speglas när så krävs i medierna men också att vara medkännade. Många kan säkert ha invändningar mot denna spekulera-

tion men det vore onekligen intressant med ytterligare forskning på området eftersom resultaten tyder på att kvinnor bättre kan hantera krisen och måhända då också skulle vara bättre lämpade att journalistiskt beskriva och hantera kriser. Och den bilden stämmer knappast med gängse bemanningsplaner på landets polisredaktioner.

Tabell 5. Journalisternas självutvärdering relaterat till ålder (procent).

	< 35 år	36 > år	Samtliga
Vi gjorde ett bra jobb (fråga 20)	36	43	41
Rätt att publicera namn och bild (fråga 24)	79	66	76
Bild som skildrar stämning och dramatik (fråga 25)	50	14	29
Berördes illa av arbetet (fråga 26)	36	62	47

N= 28 till 34

Åldern verkar inte ha någon större betydelse för hur man utvärderar resultatet av sina egna insatser. Visserligen finns en liten skillnad i riktning mot att de äldre är nöjdare, men skillnaden är liten. Vidare framgår att de yngre journalisterna föredrar att låta bilderna spegla stämningar och understryka det dramatiska medan de äldre mer understryker hänsyn till anhöriga och det faktum att tillgången på bilder oftast styr själva urvalet. Användningen av dramatiska bilder verkar ha ett relativt stort samband med journalistens ålder. Yngre föredrar dramatiserande bilder.

På den pressetiska sidan finns det majoritet för det korrekta i att publicera namn på mördaren även om tveksamheten är större bland de äldre journalisterna. Några direkta jämförelser med andra studier är svåra att göra eftersom det i Falufallet rör sig om en massmördare som ertappats på platsen och om vars skuld det aldrig rått någon tvekan. I en omfattande studie av journalisters inställning till namnpubliceringar vid olika brottstyper fann man att äldre i större utsträckning var benägna att publicera namn på olycks- och brottsoffer medan yngre hade motsvarande tendens vid politiska förseelser (Weibull, 1995). I Faluundersökningen ser man ett klart samband mellan ålder och de upplevelser av mer psykologisk natur som journalisterna ger uttryck för. Äldre berörs i betydligt större utsträckning illa av arbetet med Falumorden.

Tabell 6. Journalisternas självutvärdering relaterat till yrkeserfarenhet (procent).

	<10 år	11 > år	Samtliga
Vi gjorde ett bra jobb (fråga 20)	33	48	41
Rätt att publicera namn och bild (fråga 24)	79	76	76
Bild som skildrar stämning och dramatik (fråga 25)	57	19	29
Berördes illa av arbetet (fråga 26)	36	66	47

N= 28 till 34

Bland journalister med liten erfarenhet är det färre som tycker att jobbet blev bra utfört, det mesta hade kunnat göras bättre menar de. Tar man enbart de fem med kortast yrkeserfarenhet så är det ingen av dem som tycker att jobbet inte kunde ha gjorts bättre. Deras självkritik handlar inte om att arbetet skulle ha kunnat planerats eller samordnats bättre utan framförallt menar de att det gjordes en del etiska övertramp. Samtidigt kan noteras att det är samma grupp som i minst utsträckning berördes illa av arbetet, i vart fall är det vad de uppger.

Att de mindre erfarna både kan utföra jobb som de känner sig mindre nöjda med och samtidigt i mindre utsträckning beröras illa av det arbete de utfört innebär sannolikt att de är mindre känsliga för uppdrag de åläggs, och som andra skulle tvekat inför. Samtidigt har i andra studier (Alström, 1992) noterats att journalister efter ungefär 10 år på en arbetsplats uppnått en redaktionell position som ger dem rätt att i större utsträckning få genomföra egna redaktionella idéer. Därför skulle den andra tolkningen vara att den redaktionella organisationens arbetsfördelning gör de mindre erfarna mer utsatta för uppdrag som de inte primärt efterfrågat. Ett sätt att hantera detta blir då att mobilisera de psykologiska försvaren, att stålsätta sig.

Sammanfattning av enkätundersökningen

Så till en sammanfattning av resultaten av enkätdelen, dvs journalisternas egna svar på frågor som berör arbetsorganisation och villkor, men också journalisternas egna reaktioner på det arbete som de faktiskt genomfört i bevakningen av mordet i Falun.

Den bild som den kommande sammanfattningen ger av de olika pressgruppernas journalister är viktig att ha i beaktande när det i nästa avsnitt

redogörs för innehållsanalyserna av de artiklar som dessa journalister faktiskt skrivit.

Av detta följer också att de frågeställningar som inledningsvis har ställts får kvarstå obesvarade tills dess att resultatet av innehållsanalysen presenterats, även om vissa delfrågor redan nu förefaller relativt tydligt besvarade.

En karakteristik av de olika journalistgrupperna skulle så här långt kunna sammanfattas som:

Kvällspressens journalister

Bevakningen av Fänrik Flink har för kvällspressens del till övervägande del skötts av yngre manliga journalister med relativt liten erfarenhet i yrket och kort tid på sin nuvarande arbetsplats. De har i större grad än andra journalistgrupper sett det som självklart att just de som enskilda journalister skulle komma i fråga för bevakningen av mordet i Falun. Den höga andelen som såg sin insats som självklar kan ses i ljuset av att det var betydligt vanligare med specialiserade journalister, i detta fallet kriminalreportrar, på kvällspressen än i andra presskategorier.

Kvällspressens journalister har upplevt sig som mer styrda, framför allt av nyhetschefen, än vad som är fallet i de andra grupperna. Samtidigt betonar de tidsbristen mer än andra grupper, trots att vi av villkorsprofilen kan avläsa att de faktiskt har de bästa villkoren av alla journalistgrupper. Trots goda villkor upplevs tidsbristen mer påtaglig samtidigt som kvällspressens journalister känner mer av marknadens krav än vad övriga gör.

Den bild som kvällspressens journalister ger av sig själva och villkoren är motsägelsefull. Goda villkor upplevs som pressande. Stark styrning och anpassning till marknaden är för de flesta journalister företeelser som inte är ägnade att höja självrespekten.

Samtidigt har vi noterat att de är den grupp som har de mest omfattande kontakterna med olika sorters källor, framförallt med militären och att de som grupp mer än andra tror att journalister bemödar sig om att skriva korrekt. Men dessa journalister är också de som i minst utsträckning tror att våld i medierna föder verkligt våld.

Kvällspressens journalister tycker att mycket av den bevakning som de gjorde av mordet i Falun kunde ha gjorts bättre. Det skedde en hel del etiska övertramp men de berördes ändå inte illa av arbetet i större utsträckning än kollegorna i den riksspridda morgonpressen.

Riksspridd morgonpress

För dessa tidningar bevakades händelserna i Falun av äldre kvinnliga journalister, mestadels med akademisk utbildningsbakgrund och med lång erfarenhet såväl i yrket som på den nuvarande arbetsplatsen. En inte obetydlig andel har i likhet med kvällspressens journalister erfarenhet av vårdyrken och de redaktionella villkoren för arbetet är olika goda som kvällspressens.

De arbetar i stor utsträckning självständigt, är inte i lika stor utsträckning på plats i Falun, visar också den mest kritiska inställningen till olika källor

samtidigt som de klädsamt nog i störst utsträckning intar samma attityd gentemot kollegors bemödanden om korrekta återgivanden. Självkritiken gör sig också gällande i inställningen till mediernas möjligheter att påverka våldsutvecklingen genom sina skildringar. Visserligen skall sägas att differenserna är små, men de finns där. Det är också dessa journalister som känner störst tillfredsställelse med det arbete de utfört.

Lokalpressen

Lokalpressens journalister representerar som grupp ett mellanting mellan de båda övriga på nästan samtliga parametrar. De är också i stor utsträckning självgående och specialiseringsgraden är låg eftersom nästan alla är allmänreportrar. Deras villkor är som framgått tidigare klart sämst ändå är detta den grupp som är mest nöjd med villkoren. Alltså direkt omvänt den bild som gällde bland kvällspressens journalister.

Deras erfarenhet av andra yrken än journalistens är större än i de andra grupperna och de är samtliga på plats i Falun. Arbetet med Falumorden har inte medfört att den redaktionella organisationen ändrats så att journalisterna organiserats i fristående grupper. Sannolikt har de flesta fått arbeta med fallet och man har därför inte upplevt sig som tillhörande en särskild arbetsgrupp.

Lokalpressens journalister tycker att planeringen kunde ha varit bättre men är samtidigt den grupp som tycker att den tilldelade tiden känns minst pressande. Objektivt sett visar flera undersökningar att deras villkor är sämst men vanans makt är som bekant stor. Lokalpressjournalisten är också den som minst tar avstånd från påståendet att vård av brottslingar är dalt. Lokaltidningarnas journalisters arbete och bildurval präglades av hänsyn till de anhöriga och inte dramatisera genom bildurvalet.

Trots att eller tack vare att alla lokalpressens journalister var på plats i Falun är deras kontaktyta med källor mindre än vad som är fallet med övriga journalister, möjligen kan detta kopplas till att de känner myndigheternas företrädare, genom dagliga kontakter, och därför har lättare att få information. Det finns i vart fall tecken på det i Falufallet " Är det kanske så att de lokala journalisterna är mindre kritiska mot de lokala myndigheterna och att myndigheterna därför var ovana att bli utsatta för den kritiska granskningen som den utförs av riks- och kvällspress? Om det är så kan det enkelt förklaras med att den lokala journalistkåren vill bibehålla den goda kontakten med i det här fallet militären, polisen och sjukhuset. Vi vet inte om denna teori stämmer, men vi misstänker starkt att det är som vi ovan beskrivit och att lokalpressen granskar mindre kritiskt. Kanske har vi fel och det är så att lokalpressens mindre kritiska granskande beror på förförståelse" (Melarti & Odelmalm, 1995).

Det var också lokalpressens journalister som mådde mest illa, som grät och ständigt funderade över de anhörigas reaktioner.

RESULTATREDOVISNING - INNEHÅLLSANALYSERNA

Innehållsanalysen syftar inte bara till att berätta en historia eller ett program enligt Findahl och Höjjer. Den syftar främst till att ge karaktär, koncentrera och förklara eller klargöra innehållet. Det man gör med en innehållsanalys är att beskriva innehållet, inte med att i detalj återge alla ord och satser, utan att visa på egenskaper som inte omedelbart uppmärksammas av läsaren, lyssnaren eller tittaren (Findahl & Höjjer, 1981).

Hvitfelt markerar skillnaden mellan den kvantitativa och kvalitativa innehållsanalysen genom att påstå ”den kvantitativa analysen mäter innehållet för att dra generella slutsatser medan den kvalitativa analysen tolkar innehållet för att förstå det”.

I arbetet med att analysera de totalt 319 artiklar, som återfunnits i de tidningar som ingår i undersökningen, under den aktuella perioden, tiden från den 11 juni till den 12 juli 1994 har såväl den kvalitativa som den kvantitativa innehållsanalysen använts. Av samtliga artiklar som genomgått en innehållsanalys kommer 37 från Dagens Nyheter och 42 från Svenska Dagbladet, totalt således 79 artiklar från den riksspridda morgonpressen.

Från Expressen är det 56 artiklar och från Aftonbladet 36 sammanlagt 92 artiklar. Flest artiklar kommer från lokalpressen där Falu-Kuriren svarar för 86 och Dala Demokraten för 62 artiklar, totalt 148 artiklar.

Analysenheten har i första hand varit den enskilda artikeln men artikeln har också delvis relaterats till ett kontextuellt sammanhang. Hänsyn har således tagits till textens omedelbara omgivning, om den t.ex. förekommer som ensam artikel, som en del av ett större redigeringsblock, sidplacering och eventuella bilder som redigerats samman med artikeln. Detta innebär att även andra analysenheter förekommer såsom bilden och rubriken. De flesta jämförelserna utförs mellan de olika tidningstyperna, någon gång när så är påkallat görs specialanalyser.

Samtliga innehållsanalyser har utförts av författaren. Innehållet har klassificerats enligt ett särskilt klassificeringsschema (se bilaga 2.). Den kvalitativa analysen, dvs tolkningen och kategoriseringen av de olika elementen enligt klassificeringsschemat har enbart utförts av författaren, vilket medför att någon medbedömmarrelabilitet, överensstämmelse av de enskilda itemens klassificering utförda av oberoende kodare, inte kunnat göras. Utom vad gäller klassificeringen av vissa begrepp (se nedan).

Innehållsanalysens kvalitativa del innebär således klassificering i enlighet med klassificeringsschemat av alla de analysenheter som ingår i undersökningen. Den därpå följande kvantitativa bearbetningen har gjorts med hjälp av statistikprogrammet Systat.

Den första delen i klassificeringsschemat innehåller variabler som placerar artikeln i tiden och i rummet, dvs framförallt sådana variabler som har med formen att göra. Exempelvis vilket utrymme har artikeln fått, var har den placerats, i vilket sammanhang, tillsammans med bilder, osv.

En andra del har med innehållet att göra, dvs källorna och den journalistiska metoden. De största svårigheterna i klassificeringsarbetet har varit tillämpningen av de av Hvitfelt introducerade begreppen för att bestämma en artikels autenticitet. Dessa begrepp, som omfattar grad av fokus, dvs händelseinriktning, grad av faktisk observans dvs. fakticitet och slutligen personifieringsgrad är ytterst svårhanterliga (se Hvitfelt, 1985). I avsnittet över andra rapporter som ingått i projektet redovisas resultat från en C-uppsats som delvis klassificerat samma artiklar, och genom efterhandsjämförelse mellan båda klassificeringarna kan en viss uppfattning om reliabiliteten i klassifikationen göras.

Övriga analyser har inte vållat problem, utöver det som får anses vanligt i samband med tillämpandet av metoden ifråga.

Vilka skrev och när publicerades artiklarna

I anslutning till resultatredovisningen av enkäten har en bild av skribenterna vuxit fram. Eftersom journalisterna i den delen var anonyma kan ingen direkt koppling person till artikel göras utan detta får ske på de gruppnivåer som låter sig identifieras. Att hitta överensstämmelse gällande journalister- nas arbetsplats och kön i de två delstudierna har inte vållat några problem. I övrigt har bara bakgrundsfaktorern ålder kunnat användas för att göra en internvalidering av enkätsvarens representativitet för artikelförfattarna.

Men med utgångspunkt i dessa tre variabler kan ändå en relativt tillförlitlig bedömning av överensstämmelsens karaktär göras.

Tabell 7. Författarnas kön (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Män	34	64	67	57	100
Kvinnor	66	36	33	43	75
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	47	61	67		175

Som framgår av tabell 7 är en helt dominerande del av de artiklar som publicerats i den riksspridda morgonpressen skrivna av kvinnor. Medan förhållandet är det omvända inom övrig press. Om vi jämför ovanstående tabell med svarsutfallet från enkäten finner vi att 42 procent av de som besvarat enkäten inom den riksspridda morgonpressen var män, 71 procent av de vid kvällspressen och 64 procent av de vid lokalpressen. Manliga journalister vid storstadspressen är således något överrepresenterade i enkätdelen i förhållande till sin skrivinsats medan det omvända förhållandet råder vad gäller materialet från lokalpressen. Avvikelsen är i inget fall

över 8 procent varför någon skevhet i jämförelsen mellan de två materialen till följd av detta knappast torde föreligga.

Att antalet artiklar endast uppgår till 175 av totalt 319 förklaras av att många artiklar saknar byline eller också har ett flertal artiklar sammanförts i ett redigeringsblock och författarna kollektivt namngivits i en särskild bylineruta utan koppling till den enskilda artikeln.

Tabell 8. Författarnas ålder (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
< 25 år	0	13	32	15	13
26-35 år	28	49	5	33	28
36-45 år	0	22	45	24	20
46> år	72	16	18	28	24
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	18	45	22		85

Genom att artikelförfattarna i enkätdelen var anonyma har ålder endast kunnat noteras för de journalister där uppgift funnits i andra källor, företrädesvis pressens årsbok. Någon ambition att fullständiga materialet på denna punkt har därför inte funnits. Totalt är det således bara 27 procent av artiklarna där författarens ålder kunnat fastställas.

I kapitel 2 nämndes en jämförande studie (Weibull 1991) av journalistkår-ens sammansättning åren 1969 och 1989 som fann att medelåldern 1989 var 41 år och att drygt hälften av alla journalister var i åldersintervallet 30-44 år. När Weibull jämförde den genomsnittliga erfarenheten av yrket mellan de olika journalistgrupperna fann han att landsortspressens genomsnittstid var 14,7 år mot 15,7 år för storstadspressen.

Även om intervallen inte är jämförbara i de båda studierna så kan noteras att drygt hälften (56 procent) av alla journalister som skrivit om Fallet Flink är i åldern 26-45 år, men också att det är stora skillnader mellan de olika presskategorierna. I den rikspridda morgonpressen är drygt 70 procent av alla artiklar i fallet Flink författade av reportrar äldre än 45 år medan motsvarande andel i kvällspressen är 16 procent och i lokalpressen 18 procent.

Trots att mycket talar för att ålderskillnaderna, om man får tro Weibulls studier, är mycket marginella mellan de olika pressgrupperna så kan vi tydligt se att kriminaljournalistiken i fallet Flink utförts av journalistgrupper som åldersmässigt kraftigt avviker mellan de olika pressgrupperna men också mot journalistkollektivet som helhet.

Visserligen finns åldersbestämning enbart på 27 procent av antalet artikel-författare, men om jämförelsen görs mellan identifierad ålder på artikelförfattare och journalister som besvarat journalistenkäten så är avvikelserna åldersmässigt marginell. Tjugonio procent av den riksspridda morgonpressens reportrar som besvarat enkäten är under 35 år mot 28 procent bland de som skrivit artiklarna. Motsvarande siffror för kvällspressen är 57 procent mot 62 procent och för lokalpressen 29 procent mot 36 procent. Dvs avvikelser som ligger inom samma marginal som den könsrättsliga dvs mindre än 8 procent.

Publiceringsintensitet och artiklarnas ursprung

Intensiteten med vilken en tidning följer och återger en händelse bör rimligen stå i en viss relation till vad som faktiskt händer. Men medierna har samtidigt ett egenintresse av att motsvara läsarnas förväntningar om att kontinuerligt bli försörjd med nyheter även om själva händelserapporteringen går ner. I nyhetssvackorna är det mediernas egen kreativitet, associationer och aktiva letande som skapar nyhetsbilden. Oftast finns det en slags kollektiv ritualism som ger berättelserna samma form och innehåll när i själva verket endast den enskilde journalistens kreativitet borde sätta gränserna.

Nyhetsflödet har också sina bestämda vägar. I ett första skede är det de lokala medierna som finns på plats. Även om de som i Falufallet inte kunde publicera först, de kom inte ut på söndagen, så kunde de förse andra tidningar med bilder, och nyhetsbyråer indirekt med texter.

Tabell 9. Vecka då artiklarna publicerades (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
vecka 23	18	20	1	10	33
vecka 24	62	53	70	63	201
vecka 25	4	5	8	6	20
vecka 26	1	2	4	3	9
vecka 27	15	20	16	17	54
vecka 28	0	0	1	0	2
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Mordet inträffade natten mot den 11 juni 1994 och de enda tidningar som kunde ha med nyheten var dels kvällstidningarna lördagen den 11 juni dels storstadstidningarna som utkommer också på söndagar. Av de innehållsanalyserade artiklarna publicerades således 10 procent under denna period. I övrigt ser vi en koncentration av rapporteringen till veckan närmast efter mordet då 63 procent av samtliga artiklar publiceras. Därefter kommer vecka 27, den vecka då det rättspsykiatriska utlåtandet beträffande Fänrik Flink kommer och rättegången beräknas börja. Däremellan förekommer endast sporadiska publiceringar.

Bilden påminner således i stort med den som Chermak (1995) beskrivit som gällande för vad han kallar "super primary stories", dvs händelser av stort nyhetsintresse, som pågår under en lång period med olika intensitet i rapporteringen. En intensitet som främst avgörs av konkreta händelser som i detta fallet utredningsrapporter eller rättegång.

Liknande tankegångar har också framförts av Hvitfelt i samband med resonemanget kring nyhetsspiralen. "Nyhetsspiralen är således en ömsesidig anrikningsprocess mellan huvudsakligen nyhetsmedierna och nyhetspubliken" (Hvitfelt, 1989).

När väl reportrarna är på plats förväntas de utföra sina uppdrag och producera något och detta händer menar Hvitfelt nästan oavsett vad som händer, dvs även om det inte inträffar något nytt. Kanske kan man i likhet med Hadenius & Weibull (1990) i deras granskning av Palmstierna-affären ifrågasätta varför det finns en sådan homogenitet i rapporteringen vad avser tiden, varför uppmärksammar medierna samma sak ungefär samtidigt. Författarna menar att få har givit sig tid att gräva vid tidpunkter då frågan inte omedelbart varit aktuell. Om nu reportrarna i huvudsak är avdelade för att bevaka Falumordet borde intressanta och unika händelser kunna rapporteras inte bara de mer självklara och slentrianmässiga vinklingar som kännetecknar vågdalarna.

Tabell 9 ger stöd för dessa tankar även om naturligtvis i likhet med Chermaks och för den del Bech-Karlsens resonemang kan urskilja vissa toppar, representerande specifika händelser. Under vecka 24 sker för de flesta tidningar den första rapporteringen av mordet och i vecka 27 kommer rättsläkarutredningen. Däremellan sker en viss rapportering även om publiceringsfrekvensen är betydligt lägre så hålls ändå intresset vid liv med artiklar som beskriver olika kringhändelser.

Tabell 10. Artiklarnas ursprung (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Egna	73	91	69	76	243
Byrå	18	2	7	9	27
Vet ej	9	7	24	15	49
Sammanlagt	100	100	100	99	
N	79	92	148		319

Totalt är det drygt 76 procent av alla artiklar som skrivits av den egna tidningens journalister. Den höga andelen byråmaterial för de riksspridda morgontidningarna förklaras sannolikt av att dessa journalister bara marginellt fanns på plats i Falun och att man därför fick lita till byråmaterial, företrädesvis från TT, i större utsträckning än andra.

En studie av *Midwest Tribune* visar att 62,7 procent av polismaterialet under undersökningsperioden producerades av egna reportrar medan 21,3 procent hade en nyhetsbyrå som källa och 7,9 procent var hämtat från andra tidningar (Chermak, 1995).

Det finns självklart en skillnad mellan den amerikanska studien och studien av mordet i Falun. I falufallet gäller det ett enda brott, låt vara mycket uppmärksammat, mot i Midwestfallet hela polisrapporteringen. Ändå finns stora likheter i artikelproduktionen och inte minst när byråberoendet nästan samma omfattning för de riksspridda morgontidningarna som motsvaras av deras andel av materialet i Midweststudien.

Kvällspressens artiklar är nästan uteslutande verk av den egna personalen. Att lokalpressens siffra är lägst, förklaras av att man i ett visst skede av redovisningen gjorde uppslag där den enskilda artikeln inte kunde kopplas till en enskild journalist, utan i anslutning till artiklarna fanns en ruta som angav vilka som varit delaktiga, men ingen koppling mellan skribent och enskild artikel. Vid några tillfällen förekom också flera artiklar utan signatur eller sammanfattande angivande av skribenter. I samtliga dessa fall kategoriserades artikelns ursprung som hörande till vet ej-gruppen. Varför tidningarna redigerat författarna i block på detta sätt återkommer vi till längre fram.

Tabell 11. Artiklarnas ursprung och antalet källor (procent).

	Egna journalister	Byrå	Kollektiva	Totalt	N
Noll källor	19	7	29	19	62
En källa	45	67	65	50	159
Två källor	18	26	4	17	53
Tre källor	8	0	2	7	21
> Fyra källor	10	0	0	8	24
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	243	27	49		319

Vad som är intressant att notera är att de artiklar som är osignerade, eller i vart fall inte individuellt signerade, artikel mot journalist, också är de artiklar som i minst utsträckning har klara källangivelser som underlag för sina artiklar. Ser vi till byråmaterialet så finns det få artiklar som saknar namngiven källa. Samtidigt kan vi notera att de artiklar som är signerade av egna journalister också är de som har flest källor.

I en studie redovisar Hvitfelt att Aktuellt och Rapport i genomsnitt har en källa per inslag och han markerar som sin åsikt att källornas antal säger föga om källornas kvalitet (Hvitfelt, 1994). Annars kan man tycka att ett minimikrav i enlighet med god journalistisk praxis vore två av varandra oberoende källor.

I en undersökning av signaturernas förekomst i svenska tidningar över tid (Ekecrantz, Olsson, Pollack & Sahlstrand, 1994), konstaterar man att användandet av signatur ökat kraftigt från 1925 till 1987. Författarna finner detta märkligt eftersom man menar att den ökade institutionaliserade journalistiska produktionen borde leda till ett ökat anonymt skrivande.

Rätten att signera sin artikel tillkommer författaren i enlighet med upphovsrättslagen. När man då avstår från denna lagliga rätt blir det befogat att ställa sig frågan varför det finns en klar överrepresentation av osignerade eller kollektivt angivna författare just där källhänvisningen är som mest bristfällig. Är det helt enkelt så att man som enskild journalist inte vill bli namngiven som upphovsman när namngivna källor saknas, därför att man trots allt betraktar dessa artiklar som mindre seriöst genomarbetade eller är det helt enkelt en slump att just dessa artiklar saknar ett ansikte bakom det enskilda pratminuset.

I en undersökning om EU-bevakningen (Ekström & Nohrstedt, 1995) konstaterar författarna utifrån det empiriska materialet att journalister när

de haft material från en presskonferens som de ansett för ensidigt istället för att kommentera materialet med egna ord föredrar "att jaga rätt på några pratminus". Och detta även om man på förhand vet att dessa pratminus inte kommer att säga något utöver det man själv skulle ha sagt.

Pratminusets funktion kan självklart variera men man bör inte bortse ifrån att det av mindre nogräknade journalister eller i situationer där den enskilde journalisten hyser tveksamheter till kvaliteten på sin artikel, kan användas som ett självskydd.

Form

Tidningsformat, form och innehåll bildar tillsammans underlag för en tidnings layout och därmed redigeringen.

Vissa studier har gjorts av Alström vad avser jämförelser mellan läsarnas åsikter om formatets betydelse för läsningen relativt layouten. Alströms analys av Medelpadsstudien (Alström, 1981 och Weibull & Kratz 1995) visar att läsarna föredrog det format som de hade vana av att läsa men samtidigt att effekten av redigeringen var större än effekten av tidningsformatet. En väl genomförd tillämpning av "smörgårdsbordsredigeringen" uppvägde vanan.

I Falustudien har vi tidningar som ges ut i olika format. Den riksspridda morgonpressen trycks i fullformat, kvällspressen i tabloid och lokalpressen i berlinerformat. Förutsättningarna för olika redigeringar och därmed artiklarnas form och artikelns eller sidans redigering varierar således högst påtagligt beroende på formatet(kontexten).

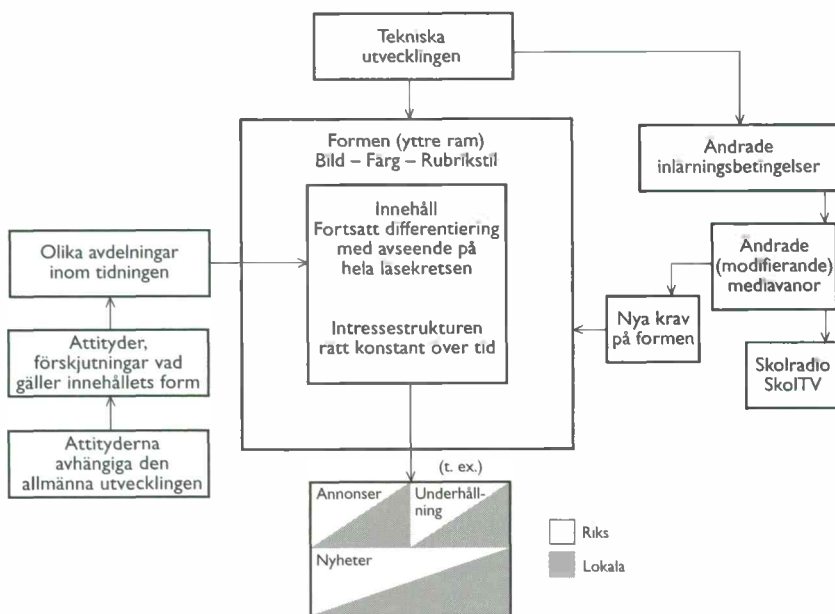
Under senare år har formen rönt större intresse än innehållet, i vart fall i tidningshusen. Exempler är många på tidningar som fått helt nytt utseende, nu senast Expressen.

Men budskapets effekt bestäms i kombinationen mellan innehåll och form och därvidlag finns ganska begränsad forskning.

Ett försök till beskrivning av relationerna gjordes av Alström & Patriksson (1971). Utgångspunkten för den modell som författarna presenterade var att formen skulle vara i högre grad avhängig den allmänna tekniska utvecklingen varför också sättet för presentation av redaktionellt stoff ändras i framtiden.

Samtidigt antog de att innehållet skulle komma att differentieras med avseende på hela läsekretsen, medan däremot intressestrukturen skulle vara rätt konstant över tid.

Alström & Patrikssons modell för relationen form och innehåll
(Källa: Alström & Patriksson, 1971).

I kapitel 2 redovisas forskningsresultat som berör nyhetsflödet i en kris-situation och där förs tanken också fram att formen vid en krisrapportering skulle bli mer likartad mellan medierna som bevakare av en och samma händelse än innehållet ifråga.

Tabell 12. Artikeltyp i de olika tidningarna (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Nyheter	97	96	91	94	299
Debatt-insändare	0	1	5	3	8
Ledare	3	3	5	3	12
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Mord och politik

Krig och kärlek är allt tillåtet, lyder ett gammalt talesätt. Det har det förstås aldrig varit. Inte heller i politiken.

Däremot handlar många som om så vore fallet och låter ändamålet helga medlen. Inte minst de politiska krafter som särskilt säger sig vilja värna lag och ordning, goda seder och traditionella värden.

Ensamma mödrar, brottslingar eller andra med avvikande beteende, som homosexuella, blir spottkoppor när politiker vill frä till en fördomsfull och fördomsfull opinion.

Ibland blir det en flopp. De brittiska konservativas kampanj "Back to basics" - "Åter till gamla värden" - kom av sig, när den ene politikern efter den andra avskjades med utomäktenskapliga barn, manliga sliskare och exotiska sexuella preferenser.

I Sverige har de här modererna hittills varit - rätt oprövade - moderaternas kampanj om svingljörarna på Kumla inför förra valet var ett försök i genren. Men i år sätts ett annat parti med moral och rättfärdighet högt upp på partiprogrammet mer halvhjärtat - kristdemokraterna.

na. Först spelade man ogenerat på den allmänna adesskricken och många förlorare mot homosexualitet i samband med riksdagsbehandlingen av partnerskapslagen. Plötsligt hette det att staten inte skulle lägga sig i individens relationer - från ett parti som i årtal krävt ett samhället på alla sätt ska markera sitt åkten-skap är den enda godtagbara samlevnadsformen!

Nu utnyttjar man färlig Flukes beanningslösa död och sju människors onda, bråda död. "Han var skolemissbrå", heter det i ett samhälle med stabila familjerelationer - ett sådant som kds familjepolitiska program vill ge oss - skulle vi vara försökade från sådana hemiska ting som mordet i Falun.

Detta är alltså att göra politik med kristna förtecken: kds låter de egna fördomarna gödas av våld, skuldbelägger hänsynslöst och fiskar i en löslig kvinnofientlighet grumliga vatten.

Kds-politikern Ingvar Svensson är inte ensam om att i debatten utnyttja Falun-händelserna.

Foto: ROLF CARLSSON

● Kds utnyttja människors sämshet och rättmätiga upprördhet över brott och ondskor för den egna partitytan.

Men i Ingvar Svenssons fall finns det skäl att frukta att det handlar om en medveten taktik att utnyttja människors visshet och rättmätiga upprördhet över brott och ond-

ska för den egna partitytan.

Dock må han och hans partikamrater besinna att domen blir hård över dem som bjuder stonar i stället för brott.

Som artiklar har endast klassificerats artiklar som finns på allmänna nyhetssidor och som saknar vinjetter eller andra kännemärken som markerar att de är kommentarer.

Vid sidan av den rena nyhetsrapporteringen som svarade för 94 procent av antalet artiklar förekom väldigt få publicistiska reaktioner. De som förekommer dyker framförallt upp i lokalpressen, dels i form av en debatt mellan den lokala militärledningen och företrädare för sjukvården, dels smärre insändare i olika ämnen.

Vidare förekommer 12 ledarartiklar och dessa finns företrädare i alla presstyper. Ämnet är oftast ökningen av våldet, det bristande ansvaret och den kollektiva sorgehandlingen. Särskilt de lokala tidningarna visar i sina ledande artiklar sitt deltagande i sorgen med de drabbade.

Expressens ledare den 22 juni 1994 angriper Kds som man menar utnyttjar

Falumorden i inrikespolitiska syften, för att styrka det berättigade i partiets familjepolitik

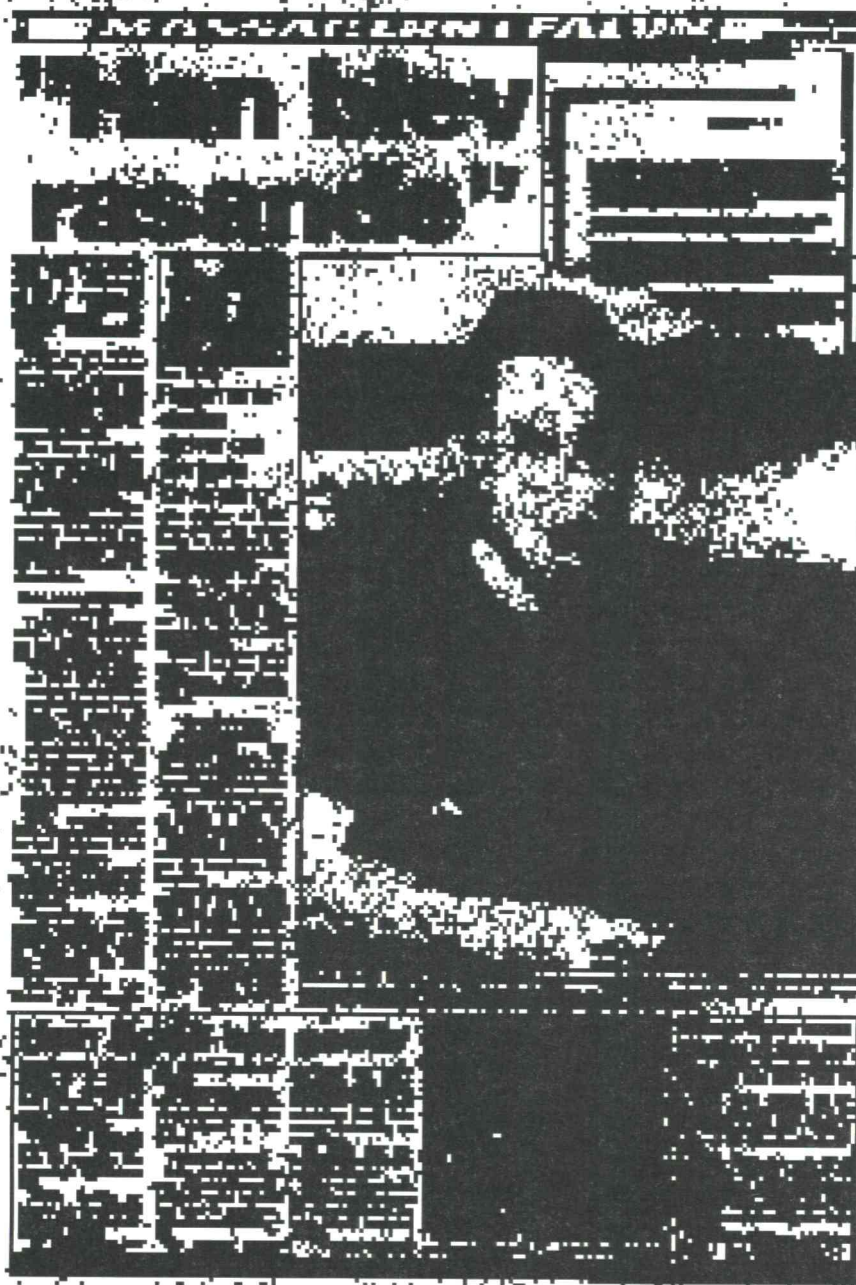
I inledningen till detta kapitel beskrevs tidningens format som en yttre kontextuell ram. Men det kan vara befogat att avgränsa denna ytterligare till en omgivning av mer begränsad omfattning, det samredigerade textblocket. Tabell 13 beskriver således den övergripande tillämpningen av redigeringsformer allt från den enskilda enheten till mer omfattande blockredigering på uppslag.

Tabell 13. Det totala utrymmet i vilken den enskilda artikeln ingår (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Notiser	14	0	7	7	21
Enspalt-kvartsida	41	3	20	20	65
Kvarts-halvsida	10	4	9	8	25
Helsida	32	22	43	34	110
Uppslag	3	71	21	31	98
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Tabellen anger det totala utrymme i vilken den enskilda artikeln ingår. Med detta menas att kontexten, de omgivande artiklarna, skall beröra samma ämnesområde, dvs Fallet Flink.

Eftersom mordet i Falun var en exceptionell mediehändelse är det naturligt att den också i medierna ges en sammanhållen och omfattande presentation. Merparten av de artiklar som skrevs redigerades in i större block, oftast helsida eller uppslag ibland också en serie av på varandra följande uppslag. Tabellen visar också en tydlig skillnad mellan de olika tidningstyperna som inte bara hör samman med deras bevakningsområde utan också med tidningens tryckformat. Tabloider som kvällspressen, redigeras med fördel i uppslag, medan helformatet som den riksspridda morgonpressen tillämpar, sällan låter text och bild samverka, annat än i undantagsfall, och då oftast som featurematerial. Andelen artiklar som redigeras ut som enskilda ensamma artiklar i notis eller enspaltigt format är som framgår av tabellen nästan dubbelt så hög i den riksspridda morgonpressen som i lokalpressen och jämför man med kvällspressen kan noteras att man där bara redigerat 3 procent av artiklarna i detta format mot hela 45 procent i den riksspridda morgonpressen.

Att presentera material isolerat och som enstaka mindre artiklar från spalt till kvartsida är som framgår av tabellen mycket sällsynt i kvällspresen. Redigering på från kvartssida till helsida uppvisar således betydligt mindre variation i användningen än de båda ytterligheterna. Att samla material redigeringsmässigt underlättar självklart för läsaren samtidigt som det ger tidningen ytterligare ett instrument att förstärka och betona ett

budskap genom att nyttja sambandet mellan yta, text, ingress, rubrik och bild på ett mer samlat sätt.

Det format som de lokala tidningarna redigeras i är ett mellanformat och vi ser i tabellen ovan ett mer tabloidliknande redigeringsätt än i den riksspridda morgonpressen.

Redigeringen av materialet har också en klar koppling till aktualitet. Under de veckor då det händer något markant, som mordet eller den rättspsykiatriska undersökningen, ökar också andelen helsidor eller uppslag. I andra studier som studerat den totala brottsbevakningen har man funnit att notisen är den vanligaste artikelformen för brottsrapportering (Dahlgren 1987). Att så inte är fallet här beror självfallet på brottets omfattning.

Kvällspressen redigerade stora delar av sitt material på uppslag eller helsidor. Nedanstående helsida ur Aftonbladet den 15 juni illustrerar dessutom flera av de teman som senare blev tongivande, fänrikens psyke och vapenfrågan.

Hvitfelt har efter sina studier av ett antal tidningars förstasidor slagit fast att sannolikheten för att en nyhetsartikel skall produceras, publiceras, placeras på första sidan och där bli huvudartikel ökar ju mer den behandlar: politik, ekonomi samt brott och olyckor och om det är kort geografiskt eller kulturellt avstånd till händelser och förhållanden som är sensationella eller överraskande, handlar om enskilda elitpersoner och beskrivs tillräckligt enkelt men är viktiga och relevanta, utspelas under kort tid men som del av ett tema, har negativa inslag och har elitpersoner som källor.

Många av dessa villkor uppfylls för Falumorden och det kan därför även om det här rör sig om enda händelse ändå vara intressant att jämföra nyhetsvärderingen i tillämpliga delar med resultat från annan forskning.

Tabell 14. *Artiklarnas sidplacering (procent).*

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Sidan ett	29	10	17	18	57
Övriga sidor	71	90	83	82	262
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Andelen artiklar på sidan ett är störst i den riksspridda morgonpressen nästan 30 procent medan endast 10 procent av kvällspressens artiklar förekommer på sidan ett. Förhållandet kan tyckas märkligt eftersom bilden av kvällspressen oftast är att den slår hårt på sina första sidor med material som är spekulativt eller dramatiskt.

En separat databearbetning visar att nästan 80 procent av de 57 artiklar som återfunnits på sidan ett är vad vi kallar solitärer, dvs ensamma artiklar, medan deras andel på insidor är endast 28 procent av det totala materialet som återfinns på insidorna. Solitärerna som ettapuffar kan till stora delar förklara att ämnet Flink förekommer oftare på morgontidningarnas ettor än i kvällspressen som har få men stort uppslagna ämnen på sina första sidor.

Hvitfelt fann i sin studie av förstasidor att antalet förstasidesartiklar med kriminalitet som innehåll motsvarade mellan 9-10 procent av samtliga tidningstypers förstasidesinnehåll (Hvitfelt, 1985). Siffran stämmer således väl med vad som är fallet för kvällspressen i denna studie och differensen i övrigt kan säkert förklaras av att det i Falustudien tas hänsyn till artikelstorlek och dessutom att den studien endast behandlar en enda, om än stor händelse. Ekecrantz m.fl. (1994) fann en klar ökning av ettapuffar över tid, de jämförde tidningar från 1925 till 1987. Artiklar med övergång menar de är en utdöende kategori.

Nästan hälften av alla notiser publiceras som ensamma artiklar, medan typvärdet för enspaltaren är att den i 40 procent av publiceringarna ingår i ett block som omfattar ett uppslag. Motsvarande typvärde för övriga artiklar är helsida eller uppslag. Sambandet mellan den enskilda artikelns storlek och det block i vilken den ingår är stort. 581 mätt med kontigenskoeficienten. Vilket innebär att stora artiklar oftast bildar byggstenarna i omfattande blockredigering och vice versa Jarlbro (1995) redovisar studier av andra forskare (Dahlgren, 1987 och Börjesson, 1987) som rapporterar om mycket låg förekomst av artiklar rörande brott på förstasidorna. Trots att mordet i Falun var en exceptionell händelse i svensk kriminalhistoria finner vi att endast 18 procent av antalet publicerade artiklar hamnat på sidan ett.

Tabell 15. Artikelns redigering, ensam eller som del i större redigeringsblock (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Solitär	41	35	36	37	117
Del av block	59	65	64	63	202
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Att redigera omfattande händelser i sammanhållna block är en metod som tillämpas i alla tidningar oavsett format. Ungefär 63 procent av alla artiklar har presenterats i ett redigeringsmässigt sammanhang tillsammans med andra artiklar. Förekomsten av ensamma artiklar (solitärer) är vanligast i den riksspridda morgonpressen och dess andel generellt ökar med tiden från själva händelsen för att sedan minska när nästa klart urskiljbara

händelse, rättegången närmar sig. Vidare visar sig ämnen som själva mordhändelsen och mer udda artiklar som ämnesmässigt inte kunnat föras till någon gemensam överordnad ämneskategori, överrepresenterade bland solitärerna. Att det förhåller sig så är ganska förklarligt. Själva mordhändelsen var i sig överrumplande, nyheten måste ut, den behövde ingen närallgande textmiljö för att locka till läsning och det fanns sannolikt i många fall en dålig initial redaktionell planering.

En separat bearbetning visar att av artiklarna på sidan ett redigeras 55 procent i block som är mindre än en enskild notis eller enspaltare medan fallet Flink på insidorna i ungefär 75 procent av fallen redigerats i block omfattande minst helsida

Tabell 16. Redigeringens utseende över tid (procent).

	vecka	23	24	25	26	27	Totalt	N
Solitär		36	26	85	100	48	37	117
Del av block		64	74	15	0	52	63	202
Sammanlagt		100	100	100	100	100	100	
N		33	201	20	9	56		319

Tabellen visar mycket klart att blockredigeringen har sin höjdpunkt när nyhetsflödet är omfattande och behovet av att ge så många aspekter som möjligt på en händelse är stort.

Formen för hur materialet presenteras bestäms således främst av tillgången på material och mindre av vilket format själva tidningssidan har. Ser vi till den enskilda artikelns storlek i relation till det ämne som den avhandlar kan vi konstatera att för vissa ämnen bereds betydligt mer utrymme än andra. Själva brottet, morden och beskrivningarna av Fänrik Flink som person presenteras i mer omfattande artiklar, medan stämningsbeskrivningar av annat slag ofta sker på ett mindre utrymme. Solitärerna har mestadels och särskilt under den period som saknar självklara händelser, ett innehåll som är högst varierande.

Tabell 17. Artikelillustrationer (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Foto	90	94	94	93	183
Ill./karta	0	1	1	1	2
Grafer/tabeller	3	0	1	1	2
Kombinationer	7	5	3	5	9
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	30	80	86		196

Av de 319 analyserade artiklarna illustrerades 198 (62 procent). Av dessa 198 artiklar förekom bilder i drygt 90 procent av fallen medan övriga illustrationsformer förekom ytterst sparsamt.

I den riksspridda morgonpressen var 88 procent av artiklarna illustrerade med bildmaterial mot 87 procent i kvällspressen och 60 procent i lokalpressen. Delvis kan detta måhända förklaras av att journalisterna på dessa tidningar i mindre utsträckning var på plats och därför hade en betydligt mindre tillgång till illustrationsmaterial. Det material som stod till buds kom mestadels från lokaltidningarnas fotografer eller frilansare på plats och dessa försåg initialt också de större nyhetsbyråerna med bilder.

I övrigt kan noteras att kartor, grafik och tabeller förekom ytterst sparsamt trots att vi i dagens tidningar ser en betydande tillväxt i användningen av dessa illustrationer.

Tabell 18. Antal bilder per artikel (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Ingen bild	62	13	39	37	116
En bild	22	38	44	37	114
Flera bilder	16	49	17	26	82
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	141		312

Bildens betydelse för redigeringen framgår tydligt av tabellen ovan. Kvällspressen redigeras mestadels på uppslag, behovet av många bilder blir då

större och nära hälften av de artiklar som illustreras med flera bilder förekommer i kvällspressen.

Tabellen ovan ger oss ett mycket tydligt mönster av de stockholmsbaserade morgontidningarnas relativa återhållsamhet med bilden. Dahlgren (1987) fann att våldsbrott oftare illustrerades med bilder än annat brottsmaterial. I en studie om aids fann Jarlbro (1992) att 35 procent av artikelmaterialen illustrerades med bilder men att det var stora skillnader mellan de olika tidningstypernas användning av bilden. Medan trettiosju procent av Expressens artiklar illustrerades med bilder var andelen i Dagens Nyheter så låg som tre procent. I föreliggande studie är brottet synnerligen grovt och därför är andelen artiklar med bilder stort även om vi finner samma skillnader om än i mindre omfattning mellan de olika tidningstyperna som Jarlbro.

Tabell 19. Artikelns storlek mätt i spalter (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Notis	15	14	13	14	44
Enspaltare	18	17	8	13	42
Tvåspaltare	10	15	23	18	56
Tre-fyra spalter	35	21	36	32	101
Större artiklar	22	33	20	24	76
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Antal spalter är ett synnerligen trubbigt mått på artikelstorlek. Måttet säger egentligen inte så mycket om den totala satsytan som artikeln upptar och skall därför inte användas som synonym med artikelns totala omfattning.

Hur den enskilda tidningen väljer att redigera sammanhänger med satsytans format, tidningens tradition och det sammantagna materialets utseende som redigeraren disponerar för sin sida. Vissa redigerare eller tidningar kan välja att redigera omfångsrika artiklar som enspaltare och tvåspaltare medan andra åter föredrar liggande artiklar med fler och kortare spalter. Drygt hälften av allt material presenteras i artiklar av större format och detta gäller oavsett tidningssort. Notisen definieras i undersökningen som artiklar som har färre spaltrader än 20 och är nästan lika vanlig i alla sorters tidningar och mestadels används notisen som puff på sidan ett. Många av

dessa notiser är vad som brukar kallas för ettapuffar. Enspaltarna dominerar däremot klart i Stockholms morgonpress medan tvåspaltaren har sin tyngdpunkt i lokalpressen och de större artiklarna i kvällspressen.

Innehåll

Innehållet i artiklarna i denna undersökning rör Falumorden och händelser i anslutning till dessa. Men artiklarnas innehåll styrs inte enbart av denna yttre ram. Underlaget för en artikel skapas redan i den enskilde journalistens förberedelser. Det säger sig självt att underlaget är beroende av källorna och inom kriminaljournalistiken ger sig dessa ganska rutinmässigt. Polisen och övriga rättsvårdande instanser utreder och bevakar parternas intressen och ur denna motsats skapas den dramatik som ger kriminaljournalistiken dess särart. Valet av källor ger innehållet. Journalisten kan vinkla än på den ena parten är på den andra. Dramaturgin byggs upp och intresset kan hållas vid liv. För kvällspressen som teoretiskt sett inte har ett enda exemplar garanterat i förväg, tillhör kriminaljournalistiken storsäljarna. För kvällspressen gäller det att vidmakthålla intresset och dramatisera det så långt den egna etiken medger.

Under rubriken innehåll har således förts dels aktörerna, i denna undersökning lika med de använda källorna, men dels också innehållet i mer traditionell mening dvs, ämnet för det som avhandlas manifesterat i brödtext, bild och rubrik. I det första avsnittet i redovisningen av innehållet kommer själva källanvändningen att behandlas.

Ofta använder sig tidningar och enskilda journalister av pratminustekniken för att återge att någon gör ett uttalande som journalisten kan förmedla till läsekretsen. Pratminuset har genom sin flitiga användning kommit att innebära autenticitet för mottagaren. Ett återgivet uttalande inlett med ett pratminus betyder för normalläsaren att den refererade verkligen har fällt uttalandet ifråga.

I denna undersökning är således källor som refereras lika med de uttalanden som återges i pratminusform. Återgivande utan pratminus räknas således inte som källa.

Likaså har också pratminusåtergivanden betraktats som anonyma i de fall där namn inte anges. Skälet för det senare är att det finns mycket få situationer där medierna har anledning att skydda de som uttalar sig. I vart fall är det synnerligen svårt att föreställa sig att någon enskild som uttalar sig öppet med namn i ett fall som mordhändelserna i Falun skulle löpa risk för egen del, psykiskt eller fysiskt.

En källa, (ett uttalande) som inte har en namngiven avsändare betraktas därför i denna undersökning som anonym.

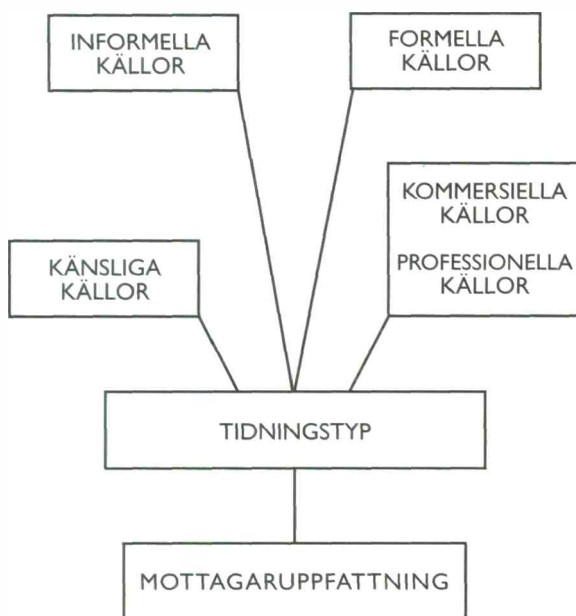
I föregående kapitel konstaterades i anslutning till intervjuerna med journalisterna att det fanns ett samband mellan journalisternas närvaro i Falun och det sätt på vilket de kontaktade och återgav enskilda källor.

I den kommande redovisningen organiseras källanvändningen i enlighet med den strukturen. Vidare finns det anledning att relatera källstrukturen

till de olika tidningstyperna och den mottagaruppfattning av budskapet som användningen kan tänkas skapa, även om denna studie inte omfattas av någon mottagarstudie.

Källor

Figur 2. Källor, tidningstyp och mottargauppfattning

Ovanstående figur har sin utgångspunkt i resultaten i tabell 2 som belyste sambandet mellan journalisternas närvaro i Falun under bevakningen av mordhändelserna och journalisternas källkontakter.

Sambandsanalysen gav underlag för en klassifikation av källorna. En klassifikation som gör det möjligt att sammanföra dem i grupper av mer samlande karaktär.

Till kategori A räknas de informella källorna. Till exempel kontakter med Flinks arbetskamrater, värnpliktiga och kontakter med offrens anhöriga.

Till kategori B räknas källor som polisen, rättsvårdande personal, sjukhuspersonal, militären som företrädare för myndigheten, politiker, utredningsmaterial och övriga myndigheter. Dessa källor går under benämningen formella källor.

Till kategori C räknas emotionellt extremt känsliga källor i detta fall kontakter med Marika och gärningsmannen själv.

Till kategori D slutligen räknas källor som är kommersiella i den meningen att de är tipsare, eller professionella källor av typen forskare och rättspsykiatriker men också okända eller anonyma källor.

Tabell 20. Kontakter med informella källor (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Kontakter med offrens anhöriga	4	10	3	5	17
Kontakter med arbetskamrater	0	1	0	0	1
Kontakter med värnpliktiga	4	5	2	3	9
N	79	92	148		319
Snitt/artikel	0,08	0,16	0,05	0,08	

De informella källorna förekommer sammantaget i endast 8 procent av samtliga artiklar.

Vanligast är kontakter med offrens anhöriga medan däremot en enda har haft kontakt med en namngiven arbetskamrat. I ett tidigare diagram (se diagram 8) redovisas att journalisterna själva uppgivit att de haft kontakt med arbetskamrater i en omfattning som rimmar mycket dåligt med denna enda återgivna artikel med denna namngivna källa. Journalisterna uppger själva en kontaktfrekvens med anhöriga som inte avviker för mycket från det resultat som innehållsanalysen ger. Men däremot misstämmer uppgifterna påtagligt om kontakter med arbetskamrater. Differensen kan tolkas på flera sätt. Antingen har man haft denna kontakt men den intervjuade har vägrat att ställa upp under förutsättning av namngivande. Den varianten kan man se som mer sannolik om frågan gällt kritik av arbetsplatsens rutiner för vapenförvaring eller liknande, men knappast om det gäller frågor som har att göra med bilden av gärningsmannen, eftersom ju facit finns och ingen kan anklagas för att kunna förutse effekterna av Fänrik Flinks psyke.

En annan förklaring är att man faktiskt kontaktat många arbetskamrater men att dessa vägrat att ställa upp överhuvudtaget. I så fall har man faktiskt bemödat sig om att få kontakt med källor men kontakten har inte resulterat i uttalanden. Inga av dessa källor återfinns i byråfabricerat material utan kan hänföras till artiklar skrivna av tidningarnas egna journalister. Den relativt höga andelen för den riksspridda morgonpressens del om man beaktar sambandet mellan närvaro och källornas art måste därför sannolikt förklaras av att dessa journalister varit lyckosamma i sitt kontaktskapande med källorna så att de faktiskt tillåtit återge deras namn. Om det är så kan möjligen dessa tidningars närmanden till källorna skett på ett för situationen mer anpassat sätt än vad som varit fallet från övriga medier. Visst stöd för en sådan tolkning ger de resultat som presenteras i en C-uppsats (Melarti & Odelmalm, 1995) om myndigheternas reaktioner på mediernas uppträdande.

Visserligen handlar den om myndigheter, men inget motsäger i grunden att dessa reportrar agerat likartat och sannolikt än mer taktfullt mot de informella källorna.

Att lokalpressen återger dessa källor minst kan ha sin förklaring i att dess journalister upplevt arbetet känslomässigt tyngre (se tabell 3) än andra journalistkategorier och därför hållit tillbaka denna källanvändning av hänsyn till offrens anhöriga.

I andra studier (Chermak 1995) har man funnit att reportrar kontaktar offren eller anhöriga av främst två skäl. Dels för att få klaggörande information om omständigheterna kring ett brott, men dels också för att få information som andra källor inte kan förse reportrarna med. Men offer kontaktas också för att tillföra en extra känslomässig dimension till storyn som medför att även annars triviala stories blir nyhetsvärda.

Chermak konstaterar också att offren används i medierna för att visualisera vad det innebär att vara utsatt för ett brott och att detta sker bäst genom känslomässiga citat och aktuella bilder.

Tabell 21. Kontakter med formella källor - talande källor (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Kontakter med polisen	11	7	9	9	29
Kontakter med rättsvårdande	18	15	21	19	59
Kontakter med Sjukvården	19	8	13	13	41
Kontakter med militären	19	11	7	11	35
Kontakter med politiker	0	2	2	2	5
Kontakter med andra myndigheter	5	4	3	4	12
N	79	92	148		319
Snitt/artikel	0,72	0,47	0,55	0,57	

I Falufallet förekommer formella källor i 181 fall men då skall samtidigt sägas att många av dessa förekommer i samma artikel. Om man jämför de informella källorna med de formella så är de senare sex gånger så vanliga. Om man rangordnar förekomsten av de olika formella källorna så är kontakter med rättsvårdande källor i vilka inbegrips såväl försvarsadvokater, domare som åklagare, den klart vanligaste och de förekommer totalt i 19 procent av artiklarna. Därefter kommer sjukvården med 13 procent och militären med 11 procent. Polisen kommer först på fjärde plats med 9 procent.

Normalt är polisen den vanligaste källan för medierna när det gäller det inledande skedet av en brotts handling. Att detta inte återspeglas i tabellen ovan kan förklaras av att man här redovisar hela förloppet från mordet och en månad framåt. Ericson, Baranek och Chan (1991:192) fann att polisen svarade för nära 20 procent av de källor som media använde sig av i brottsrapporteringen. Chermak (1995) menar att polisen vinner på att utse en särskild kontaktman. Han lär sig ganska snabbt vad som har ett högt nyhetsvärde och hur man presenterar information på ett sätt som bibehåller den egna organisationens image.

Men samtidigt kan noteras en skillnad mellan tidningarnas kontaktmönster vad avser nyttjandet av de tre mest använda källorna.

Den riksspridda morgonpressen har mer kontakter med de militära källorna än övrig press medan lokalpressens främsta källa är de rättsvårdande instanserna. Det säger sig självt att valet av källor inte kan vara helt betydelselöst för saklighet och vinkling i artiklarna.

Medelvärde för de formella källorna räknat per artikel är 0,72 för riksspridd morgonpress, 0,55 för lokalpress och 0,47 för kvällspressen.

Det finns som kan konstateras av de två föregående tabellerna en klar skillnad mellan de olika tidningssorternas val av källor som dels kan hänföras till deras närvaro på platsen, i detta fallet Falun, men dels också till den berättarteknik eller vinkling som de använder.

Så medan den riksspridda morgonpressen i stor utsträckning nyttjar sig av de formella källorna som är lätt gripbara också på avstånd så betonar kvällspressen mer än andra de informella källorna.

Hvitfelt fann i sina studier att det fanns en skillnad mellan morgontidningar och tabloider. Tabloiderna har ungefär lika delar elit och vanliga personer som källor, medan elitpersoner är vanligast i morgonpress och i synnerhet i den riksspridda (Hvitfelt, 1985).

Chermak, använder begreppet "Super primary stories". Händelser som är sensationella kriminalhistorier med nationell eller internationellt nyhetsvärde. Morden i Falun kan hänföras till den kategorin. Chermak konstaterar att de källor som medierna oftast använder i rapporteringen av dessa händelser är individer som allmänheten uppfattar som de mäktigaste i respektive organisation. I Falufallet t.ex. polischefen, fullmäktiges ordföranden, chefsöverläkaren, regementschefen osv.

Tabell 22. Kontakter med formella källor- refererade källor (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Kontakter med polisen	3	2	0	1	4
Kontakter med Sjukvården	0	1	1	1	2
Kontakter med militären	5	1	0	2	5
Kontakter med politiker	1	0	1	1	2
Kontakter med andra myndigheter	1	0	0	0	1
Utredningsmaterial	3	10	6	6	20
N	79	92	148		319
Snitt/artikel	0,13	0,14	0,07	0,12	

Visserligen är de refererade källorna relativt sällsynta och i denna studie hänför de sig främst till själva utredningsmaterialet. Men trots detta är det för fullständighetens skull viktigt att redovisa även dessa. Refererade källor förekommer endast i 12 procent av artiklarna och vanligast är referenser till utredningsmaterial som t.ex. polisutredningen. I övrigt är talen så små att kommentarer får anstå.

I en studie menar Seaton (1981) att specialistreportrarna är särskilt tätt kopplade till sin källor, de är beroende av dem men också ibland i direkt samarbete med dem. Detta menar han gäller alla typer av specialistreportrar och för krimreportrar är polisen den självklara partnern. När Melarti & Odelmark (1995) sammanfattar sina resultat efter att ha intervjuat militären i Falun konstaterar de: "att militären upplevde det som om journalisterna var väl insatta i händelsen, men man var kluven i uppfattningen om deras agerande". De agerade annorlunda i den här krissituationen jämfört med en mera vardaglig situation. På Dalaregementet och Dalabrigaden anser man att journalisterna borde söka sanningen bättre, att de pressetiska reglerna borde efterlevas och att det är skillnad mellan lokal- och kvällspress. Samarbetet mellan lokalpressen och regementet är vanligtvis gott, men grusades något i och med denna händelse. Regementet kände sig i några fall utpekade som "syndabock".

Polisen i Falun tycker att kontakten med massmedia brukar fungera bra, men vid denna händelsen förstördes mycket av kvällspressen och kontakten med media var sämre rent generellt. De anser att bristen på respekt var uppenbar, både för polisen, deras arbete och de anhöriga och efterlyser de etiska reglerna i stora mått. De flesta av de berörda anser att journalisterna uppförde sig annorlunda och var mycket mer påträngande än vanligt, men de var ändå professionella och relativt väl insatta i händelsen. Flera av poliserna skulle ändå vilja att sanningen söktes betydligt ivrigare och att man åtminstone *försökte* efterleva de etiska reglerna. Det var stor skillnad i både uppförande och sätt att publicera uppgifter mellan lokal- och rikspress, för att inte tala om kvällspressen. Man kan säga att polisen tycker att lokalpressen agerade övervägande bra, rikspressen godkänt medan kvällspressen blir klart underkända. Det verkar som om sjukhuset var den av de myndigheter som vi undersökt där flest personer hade kontakt med media. Mer än tio personer var inblandade i kontakten och vi har nu redovisat deras intervjuer i komprimerad form.

Endast några få av de intervjuade anser att samarbetet fungerade bra mellan journalisterna och sjukhuset. Några anser att journalisterna visade respekt, men fler tycker att respekten var dålig både gentemot sjukhusets personal och de anhöriga och saknar dessutom pressetiketten. Journalisterna anses av flera ha varit insatta i händelsen rent sakligt och uppfört sig professionellt, även om uppförandet var annorlunda än i mer vardagliga situationer. Några anser att journalisterna inte var professionella utan känslomässigt engagerade och hälften av de intervjuade upplevde en markant skillnad mellan lokal- riks- och kvällspressen. Denna skillnad var *inte* till kvällspressens fördel. Vad som kan uppfattas som specifikt för Falu Lasarett är att man upplevde en konkurrens *mellan* medierna som man inte var förberedd på".

Tabell 23. Kontakter med känsliga källor (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Kontakter med gärningsmannen(ref)	0	2	0	1	2
Kontakter med offren	4	10	3	6	18
Kontakter anhöriga till gärningsmannen	0	0	0	0	0
N	79	92	148		319
Snitt/artikel	0,05	0,11	0,02	0,06	

Att dessa kontakter är känsliga framgår med all tydlighet av utfallet i tabellen ovan. De kontakter som tagits är med den överlevande Marika och det fördelar sig tämligen jämnt mellan tidningarna. Kontakten med gärningsmannen är refererande, men med ett pratminus, och ger därför sken av en verklig kontakt, det senare enligt journalisternas egen utsago är omöjligt eftersom ingen har intervjuat honom eller ens kunnat intervjuas Mattias Flink.

Kontakter med anhöriga till fänrik Flink förekommer överhuvudtaget inte. Man kan fråga sig varför. Borde inte mamma, pappa och syskon vara intressanta. Skulle inte de kunna fullständiga bilden av fänriken. Deras sorg måste också vara stor. Men måhända delar de sorgen med offrens anhöriga medan skammen är deras egen. Är det just denna faktor som får journalister att tveka. Är det här som gränsen för det etiskt acceptabla går, såväl pressetiskt som publikt. Eller är det helt enkelt så att journalisternas egna psyken sätter gränsen här.

För bilden av fänrik Flink gör man inte avkall på. Den får istället växa fram med hjälp av offrens anhöriga, Flinks arbetskamrater och militära chefer. Men kan den bilden vara den mest kompletta som man kan delge allmänheten?

I amerikanska studier där man jämfört brottfall i media från olika stora städer fann man att familjemedlemmar till brottsoffer i betydligt mindre utsträckning citerades i mindre städer än i större, där förlitade man sig istället mer till polisen (Chermak, 1995).

Tabell 24. Kontakter med kommersiella och professionella källor-talande (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Kontakter med professionella	8	5	7	7	21
Kontakter med vittnen	1	3	1	2	6
Kontakter med anonyma	5	14	5	7	24
Kontakter med folk på gatan	5	13	6	8	25
Kontakter med andra medier(talande)	0	1	1	1	3
N	79	92	148		319
Snitt/artikel	0,21	0,37	0,20	0,25	

Om man jämför ovanstående tabell med den över de formella kontakterna framstår en intressant skillnad. Begreppet kommersiella och professionella källor kan säkert diskuteras. Att de redovisningsmässigt sammanförs relateras till det faktum att det finns ett lågt samband mellan journalisternas närvaro på plats, i Falun, och utnyttjandet av just dessa källor (se tabell 1). Begreppet kommersiella används eftersom anonyma också kan tänkas vara tipsare med ekonomiska intressen som en del av sin verksamhet som källa, samma gäller informationsutbytet medier emellan.

Kvällspressens kontakter med professionella och kommersiella källor är nästan dubbelt så omfattande som den som morgonpressen har med motsvarande källor. Medan kontakterna med de formella källorna visade på ett omvänt förhållande. En hårddragning av resultaten är att respektive tidningsgrupp håller sig till de källor de har och inte i så stor utsträckning balanserar dessa mot andra källor. I just detta fallet kan mönstret dessutom förklaras av att den stockholmsbaserade morgonpressen i betydligt mindre utsträckning fanns på plats i Falun än vad som var fallet för kvällspressens journalister.

Resultaten stämmer relativt väl med de som Hvitfelt redovisar (Hvitfelt, 1985) om man jämför de anonyma källorna och folk på gatan i Faluundersökningen med det som Hvitfelt kallar muntliga källor, vanlig människa. Visserligen omfattar hans studie huvudartiklar över flera ämnen men tendensen är ändå den samma nämligen att vanligt folk, icke elit är betydligt vanligare som källa i kvällspressen än i den stockholmsbaserade morgonpressen.

En hög andel icke myndighetskällor kan om dessa är trovärdiga självklart utgöra en bra balans mot ett alltför myndighetscentrerat informationsperspektiv. Men som framgår av tabellen ovan är en stor andel av kvällspressens källor anonyma och icke offentliga källor kan ur trovärdighetsynpunkt knappast jämföras. En sak är att låta vittnen som icke är företrädare för myndigheter balansera bilden och om detta görs utan anonymisering har läsaren en möjlighet att själv värdera trovärdigheten. Om anonymitet däremot råder saknas möjligheten att värdera avsändarens trovärdighet mot andra kända kriterier och det kan därför finnas anledning att förhålla sig mer skeptiskt till deras trovärdighet. Anonymiteten skapar enligt Mossander (Gadd, 1994) en täckmantel under vilken man kan ljuga hur mycket som helst i kriminalreportagen, göra en historia hur svart eller vit man själv önskar, ställa det onda mot det goda. Det kan trots allt inte vara tillfälligheter eller onda avsikter när erfarna reportrar vidgår de möjligheter till egen regivning som en anonymiserad pratminusteknik medger.

Tabell 25. Kontakter med kommersiella och professionella källor-refererade-(procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Kontakter med professionella	1	0	1	1	3
Kontakter med anonyma	6	8	1	4	12
Kontakter med folk på gatan	0	0	1	0	1
Kontakter med andra medier(ref)	5	8	2	4	14
N	79	92	148		319
Snitt/artikel	0,13	0,15	0,05	0,09	

Tabell 25 visar att referenser till andra medier är något vanligare till antalet än referenser till anonyma personer. Vidare ser vi att refererandet, trots den relativt låga förekomsten, är betydligt vanligare bland stockholmspressen än i lokalpressen.

Summerar vi avslutningsvis samtliga här redovisade källor får vi följande sammanställning som ger en uppfattning om det genomsnittliga antalet källor per artikel:

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt
Snitt /artikel	1,32	1,40	0,94	1,17

Även om differensen kan tyckas liten, så kan vi enkelt uttryckt påstå att de stockholmsbaserade tidningarna använt sig av något fler källor per artikel än lokalpressen i Falun. Skillnaden är långt ifrån försumbar och det förefaller som om man kompenserar ett större avstånd från händelsen med en mer omfattande källtagning och eftersom den riksspridda morgonpressens dessutom är av mer formell natur påverkar det sannolikt artikelns utformning i en mer balanserad riktning.

Tabell 26. Antal källor i de olika tidningstyperna (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Null källor	24	17	18	20	62
En källa	32	43	64	50	159
Två källor	23	18	12	17	53
Tre källor	11	7	4	7	21
> fyra källor	10	14	2	8	24
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Det finns en märklig motsättning i den bild som tabellen ovan ger. Å ena sidan förekommer det fler artiklar i den riksspridda morgonpressen som saknar källor än i andra tidningstyper å andra sidan har alla tidningar som framställs i Stockholm fler artiklar med ett större antal källor än vad som är fallet för lokalpressen.

Det första kan till viss del förklaras av ett större antal ettapuffar utan källhänvisningar, oftast av notisstorlek i den riksspridda morgonpressen.

Ytterligare bearbetning av materialet visar att hälften av de artiklar som har många källhänvisningar i kvällspressen har anonyma källor, mot bara en mindre andel i övrig press. Rensar man materialet med detta som utgångspunkt, eftersom man kan ifrågasätta om många anonyma källor verkligen stärker artiklarnas kvalitet finner vi att antalet källor i snitt per artikel blir 1.44 för den riksspridda morgonpressen, 1.28 för kvällspressen och 1.01 för lokalpressen. Ett samband som mätt med kontigenskoefficienten är .302.

Hvitfelt konstaterade i sin studie att drygt hälften av källorna i huvudartiklarna var muntliga, 35 procent elitpersoner och 25 procent vanliga människor. Tio procent av artiklarna hade skriftliga källor och en fjärdedel saknade källangivelse (Hvitfelt, 1985).

Även om undersökningarna inte är direkt jämförbara kan det vara intressant att antyda likheterna. I Falustudien används inte begreppet huvudartikel eftersom artiklarna där storleksklassas från notis till fyrspaltare och större. Vidare handlar Falustudien om en händelse medan Hvitfelt studerar tidningarnas förstasidor oavsett händelser. Men kategoriseringen är i övrigt relativt likartad.

I Falustudien finns ett samband mellan artikelstorlek och antalet källor som är på .489 mätt med kontigenskoefficienten och uttryckt som antal källor per artikel blir bilden som i nedanstående summering.

	Notis	1-spalt	2-spalt	3-4-spalt	>4-spalt
Antal källor	0,43	1,24	1,32	1,29	1,97

Att antalet källor ökar när artikelns storlek ökar är kanske inte så märkligt eftersom fler aktörer som regel krävs för att skapa livfullhet i artiklar som refererar ett dramatiskt skeende. Tjugo procent av samtliga artiklar saknade källor jämfört med 25 procent i Hvitfelts studie. Av källorna i Falustudien är 10 procent skriftliga eller refererande medan 90 procent är muntliga. Vidare är 54 procent av källorna myndighetspersoner medan 26 procent är vanligt folk resterande procent är anonyma, andra medier och skriftliga källor. Skillnaderna på den senare punkten gentemot Hvitfelts studie kan förklaras av att alla källor som inte är anonyma kan klassificeras eftersom de kan relateras till händelsen.

Bilden

De olika bilderna som förekommit som illustrationer har klassificerats utifrån vissa klart avskiljbara aspekter. Och varje bild har klassificerats i enlighet med flera variabler. Den första är bildens innehåll alltså vad bilden föreställer. Den andra är antal personer på den största bilden, den tredje bildens karaktär och den fjärde i vad mån bilden kan knytas till själva händelsen.

Först har bildens innehåll, vad bilden återger, delats in i för undersökningen relevanta kategorier. I de fall en artikel ledsagas av flera bilder har kategorien, kombinationer av bilder använts. I nästa klassificering har antalet personer som finns på den största bilden varit utgångspunkten.

Vidare har en separat kategorisering gjorts av den största bildens karaktär. Ett försök har gjorts att fastställa om bilden är dramatisk eller känslösam till sin natur, eller om den är utpekande, dvs den är på något sätt manipulerad i så motto att den särskilt gör betraktaren medveten om att Fänrik Flink finns på bilden. Konkret har detta oftast gjorts genom att man på bilden inringat Flink. I den sista kategorien som är en ren dikotomi är frågeställningen huruvida bilden är situationsbunden dvs, bilden har tagits i anslutning till händelserna i Falun, eller inte .

Tabell 27. Bildens innehåll- vad föreställer bilden (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Offer	13	8	8	9	17
Gärningsmannen ensam	0	8	2	4	8
Brottsplatsen	20	5	11	10	20
Anhöriga	0	3	1	1	3
Myndighetsperson	10	9	29	18	35
Allmänhet	17	3	5	6	11
Illustration-vapen	0	5	8	6	11
Miljöer-personer	7	5	5	5	10
Miljöer-personer-Flink	3	5	1	3	6
Övrigt	3	4	11	7	14
Kombinationer	27	48	18	31	62
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	30	80	87		197

En tredjedel av artiklarna är illustrerade med mer än en bild. Därnäst i rangordningen kommer bilder med myndighetspersoner och brottsplatsen som sådan.

Bildkombinationer är särskilt vanliga i kvällspressen där 48 procent av artiklarna är illustrerade med flera bilder. Med bildkombinationer menas helt enkelt artiklar som illustreras med flera bilder och dessa bilder inte sammanfaller i en och samma kategori, enligt klassificeringen i tabell 27.

Även den riksspridda morgonpressen har kombinationer av flera bilder

som det vanligaste alternativet och det gäller för 27 procent av artiklarna medan det i lokalpressen är myndighetspersoner som intar den första rangen vad gäller bildinnehåll i 29 procent av artiklarna.

Kvällspressen har myndighetspersoner som rang 2 och offren och gärningsmannen som rang 3. Men generellt kan sägas att kvällspressens bildanvändning är omfattande men att det inte förekommer någon mer markant koncentration till vissa motiv.

Stockholms morgonpress har i likhet med lokalpressen relativt mycket bilder från själva brottsplatsen samtidigt som de förra har en mycket klar koncentration av bilder i sina artiklar till ett fåtal områden som just brottsplatsen, myndighetspersoner och allmänheten.

Tabell 28. Antal personer på största bilden (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Person saknas	23	15	23	22	39
En person	30	60	52	52	102
Två personer	7	9	9	9	17
Flera personer	40	16	16	20	3
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	30	80	87		197

Om enpersonsbilderna dominerar i såväl kvälls- som lokalpressens bildutbud så är det framförallt gruppbilderna som dominerar i den riksspridda morgonpressen. Med gruppbild avses bilder med fler än två personer, däremot kan motiven variera högst avsevärt i övrigt. Totalt sett är hälften av alla bilder, bilder med endast en person.

Bilder utan personer används oftast för att illustrera artiklar vars innehåll berör själva brottet eller beskrivningar av Mattias Flink medan gruppbilderna är vanligast som illustration till själva brottet. Enpersonsbilderna förekommer också oftast som neutrala bilder, medan de personlösa bilderna är klart överrepresenterade bland bilder av dramatisk karaktär.

Resultatet stämmer väl överens med Hvitfelt (1985) som fann att *Expressen* och *Aftonbladet* hade den högsta personifieringsgraden, dvs största

andel bilder med endast en person. Hvitfelt menar att identifieringen ökar om antalet personer på en bild är få och att detta ligger helt i linje med den nyhetsvärderingsprocess som gäller för tabloiderna.

Tabell 29. Den största bildens karaktär (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Dramatisk	63	45	30	41	81
Utpekande-bearbetad	3	14	2	7	14
Neutral	33	41	68	52	102
Sammanlagt	99	100	100	100	
N	30	80	87		197

När journalisterna tillfrågades om hur de hanterar bildurvalet svarade en stor andel av storstadstidningarnas journalister att de valde bilder som skulle skildra stämning eller dramatisera. Medan lokalpressens representanter talade om hänsyn till anhöriga.

Av tabell 29 ser vi att denna intention i stort sammanfaller med resultatet. En majoritet av bilderna är neutrala och framförallt är så fallet hos lokalpressen vars bilder till nästan 70 procent faller inom denna kategori (jmf tabell 3).

Antalet utpekande eller bearbetade bilder är litet och oftast består påverkan på bilden i att man ringat in gärningsmannen på gamla fotografier.

Denna teknik används mest av kvällspressen och bilderna har oftast karaktären av grupporträtt. De bearbetade bilderna förekommer mest i de perioder av denna "super primary story" när den faktiska händelserapporteringen är låg men tidningarna för att hålla intresset uppe måste skapa kringhistorier. Bildvalet blir i dessa fall beroende av tillgången till de olika aktörernas privata fotoalbum och utifrån dessa söker man sen ge karaktär åt t.ex. personbeskrivningen av fänrik Flink.

De dramatiserande bilderna är vidare till 90 procent situationsbundna medan det omvända gäller för de bearbetade bilderna. Dramatiska och bearbetade bilder hittar vi oftast i artiklar med fler än en bild medan den neutrala bilden till nästan 70 procent förekommer i artiklar med endast en illustration.

Utpekande eller bearbetade bilder förekom i minst utsträckning under rapporteringen av Falumorden men i perioder med få verkliga händelser dök de upp i alla tidningstyper. Nedanstående bild återfanns i Dala-Demokraten den 15 juni och visar fänrik Flink omgiven av officerskamrater.

Hans vapenkunskap gav bästa betyget

FALUN
Militära utövningar och övning vid Falun har varit godartade passioner hos våra härar. Men under de senaste åren har utövningarna varit en helt annan historia.

Det var nämligen bara för några vapenkunskapskonkurser som det tidigare varit vanligt med.

En del av de som deltog i dessa tävlingar var de som utvaldes till att delta i de olika kompanier som skulle utöva sina vapenkunskapskonkurser.

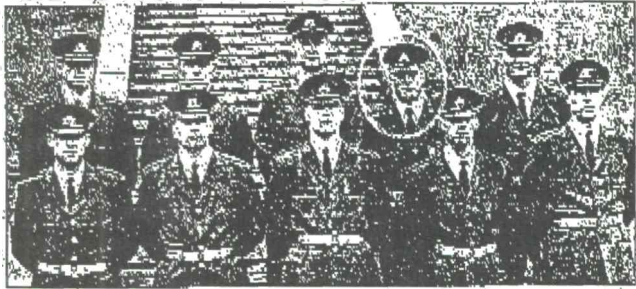
I Umeå, 3

Fältnamn och tjänsttitel för de som deltog i de olika kompanier som skulle utöva sina vapenkunskapskonkurser.

Det var förstås bara de som hade goda vapenkunskapskunskaper som kunde delta i dessa tävlingar. De som deltog i de olika kompanier som skulle utöva sina vapenkunskapskonkurser.

LITTERBILÄGG
Många av de som deltog i dessa tävlingar var de som utvaldes till att delta i de olika kompanier som skulle utöva sina vapenkunskapskonkurser.

En kända
Det var förstås bara de som hade goda vapenkunskapskunskaper som kunde delta i dessa tävlingar. De som deltog i de olika kompanier som skulle utöva sina vapenkunskapskonkurser.

FÄLTKOMMENDANTER I UMEÅ. IFRÅN VÄNSTER: LEIF ERIK JONSSON, LITTERBILÄGG, MÅNDELSSÄLLSKAPETS LITTERBILÄGG, OCH LEIF ERIK JONSSON, LITTERBILÄGG.

Välkomna till Falun. Det var förstås bara de som hade goda vapenkunskapskunskaper som kunde delta i dessa tävlingar. De som deltog i de olika kompanier som skulle utöva sina vapenkunskapskonkurser.

Person	Titel	Utbildning	Övning
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		
Måndellsällskapet	Littearbilaggsbefälhavare		
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		

Person	Titel	Utbildning	Övning
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		
Måndellsällskapet	Littearbilaggsbefälhavare		
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		
Leif Erik Jonsson	Littearbilaggsbefälhavare		

SVENJA KJELLBERG

Rättspsykiatrisk vård - omdebatterat straff

FALUN
Rättspsykiatrin har varit i fokus sedan dess grundläggande principer infördes. Men under de senaste åren har debatten om rättspsykiatrisk vård blivit alltmer omfattande.

Det är inte bara de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus.

Det är inte bara de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus.

Det är inte bara de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus.

Medelstora säll
Det är inte bara de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus.

Medelstora säll
Det är inte bara de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus.

Medelstora säll
Det är inte bara de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus.

Medelstora säll
Det är inte bara de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus.

Medelstora säll
Det är inte bara de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus. Det är också de som har varit i fokus som har varit i fokus.

Tabell 30. Situationsbundna bilder (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Situationsbunden	83	54	65	64	127
Ej situationsbunden	17	46	35	36	70
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	30	80	87		197

I alla tidningsgrupper dominerar de situationsbundna bilderna. Dvs de bilder som är tagna i anslutning till själva brottsplatsen eller vid tiden för själva händelsen.

Störst utnyttjande av gamla bilder, arkivbilder eller bilder från andra miljöer och sammanhang finns inom kvällspressen där nästan hälften av bilderna har den karaktären.

Det kan tyckas märkligt att den press som har flest bilder, är närvarande på platsen i samma utsträckning som lokalpressen och med stora journalistiska insatser vars resultat presenteras mestadels på hela tidningsuppslag, i så hög grad brukar andra än situationsbundna bilder. Men som vi noterat följer kvällspressen fallet mer intensivt än övriga och i svackor mellan de faktiska händelserna ökar behovet av illustrationer som inte redan presenterats läsaren och då saknas andra alternativ än de icke situationsbundna.

Brödtexten

Brödtexten skall spegla vad som faktiskt har hänt. Genom att läsa brödtexten får läsaren såväl fakta som känslor förmedlade. Texten skall förmedla källornas information men också skribentens egna intryck, reflexioner och känslor. Men den skrivprocess som sträcker sig från planering, informationsinhämtande till den färdiga artikeln är i hög grad beroende av de redaktionella villkor under vilken författaren arbetar. Villkor som begränsar eller vidgar handlingsfriheten. Villkor som ger utrymme för ämnesmässig koncentration eller splittring och villkor som i olika grad beaktar den enskilde skribentens specialistkunskaper. Allt detta påverkar den slutliga produkten, inom vissa ramar, både vad avser ämnesval, omfattning och korrekthet.

Tabell 31. Brödtextens innehåll (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Själva brottet	13	15	21	17	55
Utredningsrapporter	24	15	12	16	51
Stämningsbeskrivning	13	13	14	13	43
Temaartiklar	30	9	16	17	55
Beskrivning av Flink	9	29	11	16	51
Annat	11	18	26	20	64
Sammanlagt	100	99	100	99	
N	79	92	148		319

Under de fem veckor som undersökningen omfattar fördelar sig innehållet i tidningarna i enlighet med kategoriseringen så att ungefär en sjättedel av innehållet faller på varje innehållslig kategori. Men det finns klara avvikelser mellan de olika tidningarna. Lokalpressen som skrivit flest artiklar, ansluter närmast till den sammanlagda fördelningen. Medan den riksspridda morgonpressen ägnat en betydligt större andel av sitt utrymme åt olika tematiska ämnen med mer eller mindre anknytning till själva händelsen och redovisningar av olika utredningar.

Kvällspressen å sin sida har betydligt mindre teman men har å andra sidan betonat beskrivningar, porträtt av fänrik Flink. De artiklar som ryms under kategorien "annat" är t.ex. de artiklar som handlar om offren eller deras anhöriga. De huvudsakliga utredningsrapporter som förekommer är själva polisutredningen och det rättspsykiatriska utlåtandet. Stämningsbeskrivningarna skildrar dels falubornas känslor, minnesstunder i kyrkan, dels också stämningsbeskrivningar från olika arbetsplatser som på ett eller annat sätt deltagit i arbetet kring mordet. Temaartiklarna har mestadels behandlat vapenfrågan. Förvaring av vapen, rätten för officerare att ha vapen hemma, hur kontrollerar man vapeninnehav osv. Men teman kan också handla om krisgruppers arbete och vilka uppgifter de är skickade att utföra. Beskrivningarna av Flink är måhända de mest spekulativa artiklarna. Ofta är det anonyma vänner som söker sig på en retrospektiv bedömning av vad dom såg eller borde ha sett i Mattias Flinks psyke.

I sin specialanalys av Aftonbladet sammanfattar författaren: "Ser man hur händelseutvecklingen beskrevs av tidningen Aftonbladet kan man säga att skildringarna föll väl in under både den klassiska retoriken som det vi kan

kalla kvällstidningsramen. I det första fallet genom att man koncentrerade sig på att försöka besvara de klassiska retoriska frågorna, i det andra fallet genom att presentationen föll under de kriterier som Hans Strand ser som karakteristiska för kvällspressen, reklam och populärkulturen.

Budskapet var enkelt. Några allvarliga försök att fördjupa frågeställningen gjordes aldrig, utan tidningen nöjde sig i stort med att beskriva händelseförloppet och människorna kring dramat.

Berättelsen blev också starkt personcentrerad genom att man tidigt valde att koncentrera sig på att försöka gestalta mördaren Mattias Flink, liksom den var mottagarinriktad i så motto att läsarna ofta bjöds in i texterna genom presensformen i berättandet och närgångna iakttagelser av skeendet.

Det går också att visa hur händelseförloppet dramatiserades med Mattias Flink som den självklara huvudrollsinnehavaren i ett närmast klassiskt kärleksdrama som slutar i ett blodbad, hur gestalterna byggdes upp genom väl avvägda detaljer för att passa in i mönstret och hur skribenterna och fotograferna arbetade medvetet med scenen för att nå spänning i texterna (Theander, 1994).

En "Super Primary Story" som denna har enligt Chermak (1995) en lång varaktighet även om det händer relativt lite mellan själva brottet och den rättsliga processen. Under denna period är de ändå "Primary Stories", vilket innebär att tidningarna avsätter resurser för att återge olika steg i händelseutvecklingen inom det rättsliga systemet. Reportrar gör olika sorters uppföljningar och resurser avsätts för att kontinuerligt rulla upp olika aspekter på fallet.

Låt oss därför se hur morden i Falun, bevakningsmässigt utvecklade sig under den studerade månaden.

Tabell 32. Innehållet vecka för vecka (procent).

Vecka	23	24	25	26	27	Totalt	N
Själva brottet	36	20	5	0	2	17	55
Utredningar	6	10	15	11	50	16	51
Stämningsbeskrivn	9	19	5	0	2	13	43
Temaartiklar	27	19	10	33	0	17	55
Beskrivn. av Flink	21	17	25	22	5	16	51
Annat	0	15	40	33	41	20	64
Sammanlagt	99	100	100	99	100	99	
N	33	201	209	56			319

Det finns ett relativt stort samband mellan innehåll och tid för publiceringen. Ett samband på .542 mätt med kontigenskoefficienten. Om man nöjer sig med att notera det innehållsliga typvärdet för varje vecka, så ser den innehållsliga menyn ut som följer.

Vecka ett själva brottet, vecka två handlar det mesta om olika teman, under vecka tre kommer annan bevakning, oftast olika kringgrejer eller paralleller till Falumorden, under den fjärde veckan är det lika portioner teman, kringgrejer och beskrivningar av vem Mattias Flink egentligen är och slutligen under den femte veckan dominerar rapportering från den rättspsykiatriska undersökningen och förberedelserna för rättegången.

Tematiseringen för att hålla bevakning och intresse vid liv mellan de två tydliga händelserna, själva brottet och rättegången följer ett relativt välkänt mönster.

Den redaktionella logiken och ritualismen bidrar till att avvikelserna från "protokollet" är minimala. Erfarna reportrar och redaktionsledare har varit med om mordbevakning förr och vet vilka frågor som man på rutin kan resa. Fråga anhöriga, chefer, kamrater, spåna på något tema som ligger i tiden och anknyter till händelsen, leta i gamla album för att fråga sig hur det kunde gå så illa. Hela denna ritualism, så förutsägbar konkurrera ut de flesta innovativa vinklingar. Därför kan man i likhet med en av C-uppsatsstudenterna i detta projekt resa frågor som aldrig ställdes.

"Frågor som:

Går det att förhindra denna typen av händelser, eller är detta ett pris man måste betala om man ska ha en militär utbildning vars syfte faktiskt är att lära människor att hantera vapen - eller grymmare: Att lära ungdomar döda andra människor.

Om Flinks vapenfixering var korrekt beskrivet av tidningen, är i så fall detta beteende något som direkt uppmuntras inom den svenska militärutbildningen?

Flink hade ju ganska bra tjänstgöringsbetyg, och han var dessutom uttagen till befälsutbildningen.

Arbetskamraterna till Flink hade observerat hur den tidigare stabile fänriken blivit aggressiv och drabbats av flera vredesutbrott under de senaste två månaderna. I en miljö med ständig tillgång till vapen, var inte detta tillräckligt starka indikationer på en säkerhetsrisk att detta borde rapporteras till regementschefen?

Hur såg instruktionerna ut på regementet för denna typ av observationer?

Frågor som, med facit i hand, det kan konstateras att de aldrig ställdes, eller i varje fall inte publicerades" (Theander, 1994).

Tabell 33. Antal källor i artiklar med olika innehåll (procent).

	Brottet	Utredning	Stämning	Tema	Flink	Annat	Tabell	N
Noll Källor	20	12	26	18	12	31	20	64
En källa	42	60	40	44	52	58	49	157
Fler källor	38	30	35	38	38	11	31	98
Sammanlagt	100	100	100	100	100	100	100	
N	55	51	43	55	51	64		319

En enda källa får, som tidigare konstaterats, oftast bilda tillräckligt underlag för artiklarna. Fler källor kan framförallt iaktas i artiklar som redovisar själva brottet.

Likaså i de fall som behandlar olika teman eller i artiklar som söker skildra Mattias Flink som person, redovisas fler källor även om majoriteten också av dessa artiklar enbart har en källa. Medan däremot skildringen av de stämningar som rått i Falun ofta sammanställs utan angiven källa, i många fall är det journalisten själv som i subjektiv form tolkar och är källa. De källor eller aktörer som förekommer varierar dessutom med artikel. När artikeln handlar om själva brottet eller olika utredningar är polisen källa eller aktör i 20 procent av artiklarna mot bara i 9 procent av artiklarna i genomsnitt. I artiklar som söker ge en beskrivning av Mattias Flink är de anonyma källorna eller aktörerna vanligast. De uppträder i 20 procent av artiklarna medan deras andel i artiklarna i genomsnitt är 7 procent.

Jarlbro (1995) fann när hon studerade artiklar rörande misshandel att det undantagslöst var poliser eller väktare som var aktörer när fokus var på själva brottshandlingen.

De innehållsliga kategorier som hittills använts utgör samlingsnamn för en räckta enskilda ämnen. I en mer detaljerad analys har ämnena ytterligare separerats för att man skall få en så nyanserad bild som möjligt av de olika tidningsgruppernas tyngdpunkt i bevakningen.

Tabell 34. Artiklarnas ämnen. Endast typvärdet anges.

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt
Första rang	Vapenlicens	Flink	Mordet	Flink
Andra rang	Rättegången Flink	Rättegången Flink	Rättegången	Rättegången
Tredje rang	Mordet	Mordet Marika	Falun	Mordet

I undersökningen har artiklarnas innehåll kategoriserats i 28 olika ämnen och överskådligheten blir därför ganska liten. Istället för att redovisa alla dessa finns i tabellen ovan istället typvärdet (det vanligaste) ämnet redovisat för de tre i rangordning vanligaste ämnena, såväl tidningsgruppvis som totalt.

Generellt kan sägas att spridningen över ämnen är stor. Men i den kategori som totalt sett har rang ett finns 13 procent av artiklarna. Dessa avhandlar då Mattias Flink utifrån en mer allmän utgångspunkt skilt från Mattias Flink i direkt anslutning till själva mordhändelsen, den rättspsykiatriska utredningen, förhör och rättegång. Det är endast den riksspridda morgonpressen som har en annan ämnesprioritering och här har frågan kring officerarnas rätt att ha vapen dominerat som tema. Inte minst sammanföll händelserna i Falun med ÖB:s önskan att dra in reservofficerarnas tjänstevapen varför frågan fick förnyad aktualitet i samband med mordet i Falun. Andra stora ämnen totalt är själva förhören med Mattias Flink och förberedelserna inför rättegången.

Som synes är spridningen över ämnen än större när vi kommer till tredje rangen, där personfokuseringen, i detta fallet på det överlevande offret, Marika, får utrymme i kvällspressen och lokalpressen mer betonar ämnen där orten, Falun, står i centrum.

Sammanställningen visar på en klar samling av ämnesområden och teman men också sinsemellan olika prioriteringar.

Så även om samstämmigheten i rapporteringen i samband med redogörelsen för innehållet, "rubrikmässigt" föreföll relativt enhetligt vecka för vecka, så finns det när man analyserar den enskilda tidningsgruppen en ganska stor variation. En variation som kan kopplas till tidningarnas primära utgivningsområde och deras segment i tidningsmarknaden. Den riksspridda morgonpressen betonar olika sakområden och i mindre grad personerna eller stämningar, medan lokalpressen låter huvudorten, Falun, bli en viktig arena för händelserapporteringen.

Rubriker

En tidningssidas layout bestäms av formatet och redigeringsprinciper men framförallt av de olika innehållsliga komponenterna. Rubrik, brödtext och i förekommande fall bilder måste stå i en försvarbar relation till varandra. Inte minst etiskt är det viktigt att rubriker har täckning i texten. Ändå är det just i denna koppling som de flesta etiska övertrampen sker. I ivern att betona bra redaktionella ämnen och texter blir ambitionen ibland korrekthetens överman och en rubrik etsar sig fast. Många läsare skummar rubriker och hinner, eller orkar inte med brödtexten. Rubriken signalerar således ett bestående intryck, ett intryck som inte alltid, under de redaktionellt pressade villkoren, har blivit föremål för en djupare reflektion.

Tabell 35. Rubrikernas karaktär (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Neutrala-sakliga	71	37	63	57	183
Något dragna	28	42	35	36	113
Mycket dramatiserade	1	21	2	7	23
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

I kategoriseringen av rubrikerna används begreppen neutrala och sakliga för rubriker som har täckning i brödtexten. Medan rubriker som klassats som något dragna också har täckning i texten men där har rubriken ändå tänjts till gränsen för vad det finns täckning för. Mycket dramatiserade rubriker kan inte anses ha full täckning i texten.

Andelen rubriker som således ligger på gränsen till vad som kan anses pressetiskt korrekt är cirka 7 procent och till största delen förekommer de i kvällspressen, där hela 21 procent av rubrikerna klassats som mycket dramatiserade. Undersökningen ger självklart inget underlag för att påstå att dessa skulle bli klandrade vid en prövning av PO utan klassifikationen antyder endast i vilken del av kontinuitet från saklighet till dramatisering som rubrikerna ligger. Artiklarna till de mer dramatiserade rubrikerna har oftast de egna journalisterna som upphovsmän. Artiklarna får större utrymme och är i förvånande hög grad redigerade som ensamartiklar (61 procent mot ett snitt av 37 procent), istället för att ingå i ett större redigeringsblock.

Oftast handlar de om Mattias Flink, närmast beskrivningar av honom som människa eller om offret Marika i båda fallen med många men mestadels anonyma källor.

Artiklarna är mestadels händelseinriktade, har något lägre fakticitet än övriga artiklar och är i väldigt stor utsträckning helt personinriktade med stort inslag av värdeladdade ord.

En hård journalistisk rubrikdragning utifrån underlaget till dessa artiklars rubriker skulle kunna vara, att de källkritiskt sämst granskade artiklarna får de mest dramatiserade rubrikerna.

I sin specialstudie av myndigheternas reaktioner kring publiceringen i Fallet Flink konstaterar Celarti & Odelmalm, 1995, "Förmodligen var det underbemanning som inträffade på många redaktioner efter mordet i Falun". Stressiga redigerare hann inte läsa artiklarna om mordet och satte rubriker som inte riktigt var adekvata för artikelns innehåll. Likaså var det tidsbrist för många reportrar och detta ledde till att de fick visa på en "svart eller vit" bild eftersom tiden var för knapp för en rättvisande och mer nyanserad bild.

Rubrikvalen till artiklarna i Fallet Mattias Flink har varit utsatta för kritik från samtliga myndigheter i vår undersökning. Rubrikernas och ingressernas uppgift är att locka läsare. Det har också framgått att personen som skriver artikeln och sätter rubriken sällan är densamma. Visserligen kan man tycka att det är upp till artikelförfattaren att se till att även rubriken är adekvat, men som vi också tidigare nämnt är redaktionerna vid tiden då rubrikerna sätts ofta utsatta för hög stress. Vi är övertygade om att så var fallet då de felaktiga rubrikerna sattes i samband med mordet i Falun".

Tabell 36. Namn i rubrikerna (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Något namn	1	5	9	6	19
Flink eller Mattias	14	10	8	10	32
Namn saknas	85	85	83	84	268
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Endast i 10 procent av rubrikerna har tidningarna namngivet gärningsmannen Mattias Flink. Alla tidningar har använt namn på andra inblandade i rubrikerna.

När Hvitfelt (1985) studerade förekomsten av namn i rubriker fann han att de förekom i 21 procent av antalet rubriker på förstasidan mot 33 procent i hans material som helhet.

Skillnaderna mellan undersökningarna kan till stor del förklaras av de

pressetiska regelverk som anger hur namnåtergivning skall ske i samband med publicering kring brott.

Tabell 37. Namnpublicering (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Publicerade namn	49	48	21	36	114
Ej namn	51	52	79	64	205
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Den låga andelen namnpubliceringar i lokalpressen förklaras helt av att Falu Kuriren ingen gång under den undersökta perioden publicerade namn. Namnpublicering har sin särskilda paragraf i "Spelregler för press, radio och TV", där det betonas att man skall noga överväga innan man publicerar namn på gärningsmän. Det torde inte vara alltför vågat att påstå att namnpublicering kopplat till speciella brott följer en slags "trendig konjunktur".

I slutet på åttiotalet vart det gångbart att publicera namn på grova narkotikabrottslingar trots att utgivarna knappast kunde finna stöd för det i "regelboken". Ekonomiska brottslingar har länge många gånger, men långt ifrån i samtliga fall, i kraft av sin offentlighet, varit legitima villebråd. Utan mer seriösa överväganden har utgivare publicerat såväl bild som namn på dessa även om bara misstanke om brott förelegat. Samtidigt har massmördare försetts med svart skyddslapp över ansiktet även efter det att dom fallet. Logiken har lyst med sin frånvaro och kanske är det då inte så konstigt att man som chefredaktör Per Åhlström i Pressens Tidning (1994 nr 20) ställer sig frågan om när man skall anonymisera en misstänkt och namnge en annan: "var går gränsen för en mördares farlighet? Går det vid ett mord, två eller tre? vem gör bedömningen- polis eller ansvarig utgivare? Är man berättigad till anonymitet om man bara skjuter ihjäl sina bekanta medan man får räkna med bild i tidningen om man skjuter på oskyldiga?"

Nyhetsvärdering

I kapitel 4 behandlades de redaktionella villkoren och medarbetarnas tillämpning av dessa som en del i den process som kallas nyhetsvärdering.

I kapitel 5 är fokus i analysen på det som journalisterna producerar och hittills på artikelns form och innehåll. Men också detta kan analyseras utifrån den nyhetsvärdering som ligger bakom den process som leder till en färdig artikel. "Under nyhetsvärderingsprocessen väljs vissa delar av verkligheten ut som har vissa gemensamma egenskaper, medan andra delar som saknar dessa egenskaper förkastas" (Hvitfelt 1985).

I Falustudien tillämpas endast vissa av de steg som enligt Hvitfelt ingår i formeln för nyhetsvärdering. Själva händelsen, mordet, är ju i detta fall given, varför sakområde och avstånd kan ses som konstanter. Däremot kommer graden av händelseinriktning, fakticitet och olika former av vinklingar som personifiering, sensationer, konflikter, dramatisering m.m. att behandlas.

Händelseinriktning

I Falustudien har Hvitfelts kriterier för nyhetsvärdering av artiklar använts.

Med händelseinriktat förstås i denna undersökning att artiklarna helt handlar om mordet i Falun, hur händelseförloppet var och vad som hände i olika faser i anslutning till själva mordet.

Delvis händelseinriktad innebär kommentarer, bakgrundsinformation, dvs något som berör själva händelsen. Medan utan händelseinriktning innebär att själva mordet inte behandlas i artikeln.

Tabell 38. Grad av händelseinriktning i artiklarna (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Helt händelseinriktat	20	42	23	28	89
Delvis händelseinr.	74	46	64	61	195
Utan händelseinr.	6	12	13	11	35
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

61% av alla artiklar är delvis händelseinriktade men det finns stora skillnader mellan de olika tidningarna. Kvällspressens artiklar är till stor del händelseinriktade vilket kraftigt avviker från morgontidningarnas mönster. Vidare har i denna undersökning noterats att 50 procent av de artiklar som ges stort utrymme är händelseinriktade, att artiklar med liten händelseinriktning förekommer i ungefär samma andel varje vecka och att nära 40 procent av artiklarna med låg händelseinriktning saknar angivet ursprung, dvs namngiven författare eller byrå mot bara 15 procent bland övriga artiklar.

I kommentarerna till sina egna studier noterar Hvitfelt att andelen artiklar som är helt händelseinriktade är 51 procent medan de som helt saknar händelseinriktning i hans undersökning motsvarar 28 procent. De stora skillnaderna kan sannolikt förklaras av att Hvitfelt studerar huvudartiklar på förstasidorna, helt oavsett nyheten medan Faluundersökningen handlar

om en händelse, mordet. Det säger sig självt att rapporteringen av den senare händelsen under så lång tid som en månad kommer att innehålla en högre andel artiklar där händelsen bara delvis står i centrum.

Den stora andelen artiklar utan händelseinriktning, i Hvitfelts studie (Hvitfelt, 1985) förklarar han med att gränserna mellan fakta och kommentarer helt upplösts vilket i sin tur medfört att försöken att upprätthålla objektiviteten på nyhetsplats inte längre görs lika placeringsmässigt tydligt. Tidigare har noterats att signerade artiklar har fler källor medan artiklar som har kollektiva bylines eller helt saknar signatur är de som oftast saknar källor (se tabell 11).

I bevakningen av en "super primary story" måste tidsluckorna mellan de enskilda händelserna fyllas med andra artiklar. Dessa präglas som tidigare konstaterats av ett visst antal relativt förutsebara ämnen, och det kan därför vara av intresse och se om det finns ett samband mellan antal källor och grad av händelseinriktning.

Tabell 39. Källor och artiklarnas händelseinriktning (procent).

	Helt händ.	Delvis händ.	Utan händ.	Totalt	N
Noll källor	18	18	40	20	64
En källa	44	52	46	49	157
Fler källor	38	30	14	31	98
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	89	195	35		319

Tabellen visar att artiklar utan händelseinriktning i betydligt högre grad än andra artiklar skrivs utan att någon källa refereras eller återges med pratminus. Samtidigt ser man att antalet källor ökar desto mer händelseinriktad artikeln är. Det samband som antyds, kontigenskoefficienten .202, är i sig inte anmärkningsvärt eftersom händelser, särskilt publika sådana, per definition har många tänkbara källor. Källor som dessutom bör vara viktiga att lyfta fram i artiklarna för att ge en så mångfacetterad och "sann" bild som möjligt. I artiklar utan händelseinriktning återges oftast faktasammanställningar eller paralleller där källmaterialet bearbetas och därför mer ses som journalistens produkt snarare än en explicit annan källas.

Artikeln ur Falu Kuriren den 14 juni 1994 är ett bra exempel där det helt saknas händelseinriktning. Trots att det inte gått mer än ett par dagar sedan själva mordhändelsen är behovet av artiklar vid sidan av det som berör själva händelsen redan stort.

Här har en artikel om ett traditionellt skidlopp som Dalaregementet anordnar i Mördarbacken kommit att associeras med den mördarbacke där mordet inträffade och därför blir skidtävlingen omöjlig.

Fakticitet

Fakticitet är ett relativt svårt begrepp att arbeta med. Det får inte blandas ihop med händelseinriktad. Fakticitet innebär att det som skildras i artikeln till övervägande del antingen är upplevt av journalisten själv eller av en källa faktiskt iakttaget skeende.

Om en artikel inte kan definieras såsom till övervägande del baserad på dessa villkor så innehåller den övervägande spekulationer dvs i tabellen nedan lika med utan fakticitet.

Tabell 40. Grad av fakticitet i artiklarna (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Helt faktisk	61	54	57	57	182
Delvis faktisk	29	28	29	29	92
Utan fakticitet	10	17	14	14	45
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Tabellen ger vid handen att den riksspridda morgonpressens artiklar till största delen innehåller faktiska skeenden. Medan både kvälls- och lokalpress har en obetydligt högre andel artiklar där spekulationer överväger. Sammantaget kan vi konstatera att nära 60 procent av artiklarna i hög grad återspeglade det faktiska skeendet medan cirka 15 procent kan föras till kategorien övervägande spekulationer. Och i den senare gruppen svarade lokalpressen för nära hälften av artiklarna, i och för sig inte märkligt då det stämmer med deras andel av det totala antalet artiklar.

Spekulation i riksspridda morgontidningar förekom i ungefär var tionde artikel.

Tidigare har konstaterats att den riksspridda morgonpressens journalister inte var på plats i Falun i samma utsträckning som övriga journalister. Det innebär att de inte själva kunnat observera det faktiska skeendet utan måst förlita sig på andra källor. Trots, eller måhända tack vare, att de arbetat på avstånd från händelserna har de tvingats söka konfirmation på skeendet via fler andra oberoende källor. Resultatet har blivit en något högre grad av faktiskt återgivande av skeendet.

I det inledande kapitlet uppmärksammades att Jarlbro (1995) konstaterat att just polisens utredningsarbete gav stora möjligheter för pressen att ägna sig åt spekulation och att framför allt Expressen ägnade sig åt detta. I föreliggande material kan man notera att spekulationer oftast förekommer i artiklar där innehållet är olika teman, artiklar som beskriver Mattias Flink eller offren. Spekulationsgraden ökar drastiskt från den genomsnittligt relativt låga till mångdubbelt högre när ämnet berör krogvakterna, rekrytering av officerare, den militära sekretessen, vapenlicenser och vapeninnehav och frågan om vad slags värnpliktiga som utbildas vid I 13.

Spekulationerna är i denna studie således betydligt vanligare inom ämnen som är mer svårkontrollerade än vad som är fallet när ett "faktamaterial" i form av en polisutredning föreligger. Kanske är det för att Falumorden trots

allt handlar om en "kärnhändelse" med en för många observerbar och kontrollerbar händelse, själva mordet, och en därpå följande offentlig polisutredning, som andelen helt faktiska artiklar är så hög.

I jämförelse med Hvitfelt (1985) som finner att 33 procent av samtliga artiklar i ett urval som omfattar alla sorters händelser kan hänföras till kategorin-helt faktisk, blir därför siffran i falustudiens 57 procent hög. Men trots detta finns självklart tendenser som är värda att uppmärksamma från faluhändelserna. Så t.ex. sammanfattar Carlsson & Svingstedt, 1995 sin specialstudie av Dala-Demokraten och Falu Kuriren med att konstatera: "Faluborna hade redan hört och läst om mordet i två dagar innan de fick ett lokalt perspektiv presenterat för sig genom den lokala pressen. Som framgår av vår undersökning dyker en rad med felaktigheter upp i framförallt de artiklar som publicerades i ett tidigt skede. Att de båda tidningarna skulle ha kontrollerat uppgifterna extra noga med anledning av krissituationen verkar således osannolikt.

En annan tendens som tyder på att tidningarna haft en svårarbetad situation är den som visar sig under den första dagens publiceringar efter mordet. Händelser som vi anser ha ringa intresse i sammanhanget tas upp i texten. Det är främst i Falu Kuriren som denna tendens märks. Kanske har tidningen tagit det säkra före det osäkra och valt att ej publicera det material som man ej hunnit/kunnat kontrollera sanningshalten i och på så sätt blivit tvungna att "fylla ut" med andra mindre relevanta ämnen".

Tabell 41. Källor och artiklarnas fakticitet (procent).

	Helt fakt.	Delvis fakt.	Utan fakt.	Totalt	N
Noll källor	9	24	58	20	64
En källa	55	48	27	49	157
Fler källor	36	28	15	31	98
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	182	92	45		319

Det finns ett relativt starkt samband mellan fakticitet och antal källor. Mätt med kontigenskoefficienten är det ,384. Medan artiklar med hög grad av fakticitet hämtar sitt underlag genom journalistens egna faktiska deltagande eller från andra källor så saknas källor i mer än hälften av de artiklar som till övervägande delen har formen av spekulationer. Talesättet "kolla aldrig

en grej för då spricker den" har kanske inte tillkommet helt utan empiriskt underlag.

Artiklarnas storlek har inget samband med fakticitet, såväl gedigna som spekulativa artiklar slås upp stort. Däremot är det så hög andel som 33 procent av artiklarna av spekulativ art som saknar namngiven författare eller byråhänvisning mot 11 procent för de med omfattande faktiskt underlag. Av de spekulativa artiklarna är det bara 4 procent som hamnar på sidan ett mot 18 procent av samtliga artiklar i materialet.

Ingen artikel som har militära eller polisiära källor har spekulativ karaktär medan vi återfinner sådana i artiklar med andra källor.

Vidare finns en klar könsskillnad såtillvida att 67 procent av alla artiklar av spekulativ natur är skrivna av manliga journalister mot 57 procent av artiklarna som helhet.

Måhända finns här underlag för en mer ingående diskussion om innebörden i den goda etiken och dess förankring hos manliga och kvinnliga journalister.

Vidstående artikel ur Svenska Dagbladet som publicerades den 12 juni är ett exempel på en artikel med hög fakticitet.

I artikeln intervjuas den psykiater som är sammankallande för krisgruppen. Hon får i intervjun redogöra för gruppens arbete och de känslor som gruppen upplever efter sitt arbete.

Personinriktning

Kategoriseringen har gjorts utifrån den indelning som Schultz (1976) skapat och som sedan Hvitfelt använde i sina studier av nyheter på första sidan.

Utgångspunkten för kategoriseringen är den grad till vilken personer är involverade i artikeln och i vilken utsträckning de är orsak till skeendet eller artikelns medelpunkt.

Skalan går således från helt opersonligt, där själva sakförhållandena är centrala i artikeln, via artiklar som till övervägande grad är abstrakta men där personer ändå nämns eller deltar, till artiklar där skeendet tar sig uttryck genom de handlande personerna och slutligen artiklar där en eller flera personer är medelpunkt.

Tabell 42. *Artiklarnas personifiering (procent).*

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Opersonligt skeende	9	1	9	7	22
Personer nämns	29	15	24	23	72
Personer i förgrunden	25	15	34	26	84
Helt personinriktat	37	68	33	44	141
Sammanlagt	100	99	100	100	
N	79	92	148		319

Nära hälften av alla artiklar är helt personorienterade men det finns ändå stora skillnader mellan de olika tidningarna. De helt personinriktade artiklarna upptar nästan 70 procent av samtliga artiklar i kvällspressen medan andelen är så låg som 33 procent i lokalpressen. I den stockholmsbaserade morgonpressen är mer abstrakta, sakinriktade artiklar vanligare än i kvällspressen.

I sin studie fann Hvitfelt (1985) att 28 procent av förstasidesartiklarna kunde räknas till kategorin helt personinriktade artiklar. Men liksom i Hvitfelts studie finns också i falustudien betydande skillnader vad avser personifiering mellan kvällspress och övrig press. Siffran ligger närmast den som gäller för lokalpressen, men då skall man samtidigt ha i minnet att Hvitfelt jämförde artiklar som oavsett ämne hamnade på första sidan medan i falustudien det gäller alla artiklar oavsett placering.

Tabell 43. Källor och artiklarnas personifiering (procent).

	Opersonligt	Person nämns	Person i förgrund	Helt personinriktat	Totalt	N
Noll källor	55	25	17	14	20	64
En källa	36	47	49	52	49	157
Fler källor	9	28	35	34	31	98
Sammanlagt	100	100	101	100	100	
N	22	72	84	141		319

Abstrakta eller opersonliga artiklar har färre källor än artiklar som är mer personinriktade. Att det är så är ganska självklart eftersom de personinriktade har personen som medelpunkt och denne oftast måste få yttra sig i artikeln.

Andelen personinriktade artiklar är vidare vanligast under de veckor då konkreta händelser inträffar, själva mordet och den rättspsykiatriska undersökningen.

Personifiering är vidare vanligast i egenproducerade artiklar och större artiklar.

Värdeladdade ord

Att avgöra vad som är ett värdeladdat ord är i sig en värdeladdad handling. Trots det var det inte minst mot bakgrund av den diskussion som varit om tidningarnas ansvar för sina texter lockande att göra ett försök, och se om värdeladdade ord kunde knytas till vissa tidningstyper eller vissa typer av artiklar.

I den klassificering som gjorts räknas som värdeladdade ord sådana som understryker och förstärker känslor och värderingar med ord som har en stark emotionell innebörd.

Ibland är det de intervjuade som uttalar de värdeladdade orden ibland är det journalisten som antingen använder orden i texten som förstärkningar eller också skriver en artikel som uttrycker mer känslor än vad det sakliga underlaget ger stöd för, känslor som då oftast måste hänföras till journalistens egna subjektiva värderingar. I vissa sammanhang ger text och situation underlag för beskrivningar som vi alla rent denotativt kan enas kring som värdeladdade. I andra fall åter blir det för den som klassificerar precis som för journalisten som brukat orden mer den konnotativa aspekten som slår igenom, vilket också medför att det subjektiva dominerar på bekostnad av

det gemensamma. Till den delen kan möjligen utfallet av klassificeringen i tabell 44 nedan i viss mån tjäna som betygsättning.

Tabell 44. Värdeladdade ord i olika tidningar (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Kännetecknande	1	5	0	2	6
En del	19	38	16	23	74
Nästan inga	80	57	84	75	239
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Andelen artiklar som kännetecknas av värdeladdade ord, dvs där journalistens subjekt blir extremt synligt, är mycket låg trots det känsliga ämnet. Om vi dessutom tar i beaktande de 25 procent artiklar som delvis innehåller värdeladdade ord så kan vi notera att kvällspressen mest präglas av det personliga involverandet som en stor andel värderande ord innebär.

De värdeladdade artiklarna förekommer vidare oftast i beskrivningar av själva brottet eller i stämningsbeskrivande texter och oftast signerade av tidningens egna medarbetare. Och de är dessutom överrepresenterade i artiklar som är helt personinriktade. Att det blir så är inte märkligt. Stämningar präglas av just stämningar eller när man som journalist skall beskriva en så ruggig händelse som ett mord. Att användningen av de värdeladdade orden dessutom är vanligare vid personinriktade artiklar ter sig helt logiskt. Känslor är oftast kött och blod dvs. allt annat än abstrakta konstruktioner.

Tabell 45. Värdeladdade ord i olika artikeltyper (procent).

	Nyheter	Debatt	Ledare	Totalt	N
Kännetecknande	2	0	8	2	6
En del	22	38	42	23	74
Nästan inga	76	63	50	75	239
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	299	8	12		319

Motbjudande sug efter närbilder

Av vilken anledning måste samtliga nyhetskanaler i TV flockas kring den i Falun svårt skottskadade flickans sjuksäng på torsdagen? Vad hade TV att göra hos den ensamma 19-åringen som var fullkomligt oförberedd på anstormningen från medierna? Hon brast i gråt vilket tydligen var vad TV önskade, hon svarade precis som TV ville att hon skulle svara samtidigt som TV rapporterade om något som alldeles saknade innehåll, alltså det som TV är särskilt bra på.

Närbilderna på den utlämnade 19-åringen i sin sjuksäng kunde inte ge minsta breddning av informationen av tragedin i Falun. I stället mötte vi känslor av djup personlig förtryvning som inte hör hemma i ett nyhetsprogram. Det rörde 19-åringens privata helvete. Jag fann inslagen djupt oetiska, inte minst med tanke på de anhöriga till dem som inte överlevde massakern och med tanke på de alldeles bortglömda människor som är föräldrar och anhöriga till den svårt psykiskt sjuke fänriken. Här finns en familj som är dubbelt drabbad och som TV fullkomligt struntar i.

TV borde ha låtit bli att finna sig med fåniga frågor hos den oförberedda 19-åringen. TV agerar fullkomligt oförlåtligt. Var finns hänsynen till den enskilde som radiologen talar om? Var fanns besinningen inför den tragedi som drabbat den sjuke fänrikens familj? Ingenstans. Det vi såg på torsdagen blev ett typexempel på den brist på inlevelse och stil som den licensfinansierade TV:n markerade. Här fanns sannoligen inget föredömligt exempel i förhållande till de kommersiella kanalerna. Suget efter närbilder var lika motbjudande i Sveriges Television.

Lägg till detta kanalernas bevakning av högtidligheter i själva Falun med kommunfullmäktiges ordförandes minnesord. Man tog sig för pannan. I en tid när folk tar livet av varandra på de mest bestialiska sätt i Rwanda och Bosnien skulle alltså vanvettsdåd inte kunna förekomma just i Sverige. Vad är det för inställning som vill profilera Sverige som ett slags isolerat Sörgården i förhållande till världen i övrigt?

Vem ska se fotbolls-VM i USA – det direktsända underhållningsprogrammet från Minnesota i Kanal 1 bryr sig inte ett dugg om att VM i fotboll öppnar i USA där 71 procent av befolkningen inte har en aning om att VM överhuvud utspelar sig i landet. Ja, varför sägs inte i programmet rent ut att 62 procent av amerikanerna överhuvud inte vet vad som menas med fotboll i förhållande till den amerikanska stilen och att 56 procent inte tänker se matcherna alls. Tanken att exempelvis svenska folket skulle agera på liknande sätt är ju otänkbar. Varför inte någon gång profilera den skillnad som faktiskt finns mellan amerikaner och svenskar? Det andra avsnittet av Sven Melanders och Kattis Alströms direktsända underhållning porträtterade förstärkt själva skillnaden mellan synsättet på USA i underhållnings-TV jämfört med nyhets- och magasins-TV i Sveriges Television. I båda fallen ligger schablonerna lika sirapstjockt över verkligheten, det är bara inriktningen som är annorlunda. Jag kan alltså inte acceptera den smältande förtjusning i schablonen om USA som uttryck för gränslös mångfald markerad av Kattis. Om svensk TV någon gång intresserade sig för Västeuropa skulle samma överväldigande mångfald kunna hittas också där. Knepet är att i svensk TV är Europa numera nära nog ett fullt ord.

Kerstin Hallert

TV-KRÖNIKA

Även om antalet ledare och debattinlägg är litet i materialet kan det vara av intresse att se att trenden i vart fall är sådan att ledare och debattinlägg innehåller mer värdeladdade ord än rena nyhetsartiklar. Värdeladdade ord kan ur en aspekt anses inkräkta på objektiviteten i nyhetsartiklarna genom den större möjligheten för reaktioner från läsaren som känslomässiga uttryck ger. En flitigare användning, såsom i ledare och debatter, bidrar till att öka det subjektiva intrycket och kan därför i den utsträckning som de förekommer i nyhetsartiklar, minska saklighetsintrycket.

Som helhet betraktat ger analysen ändå stöd för att samtliga tidningar förmodat hantera ett så känsloladdat ämne som en mordhändelse på ett så sakligt och värderingsfritt vis att endast 2 procent av artiklarna och då främst ledare kännetecknas av de värdeladdade orden.

En TV-krönika ur Svenska Dagbladet signerad Kerstin Hallert får illustrera en artikel som kännetecknas av värdeladdade ord.

Vinklingar

När artiklarna analyserats har en infallsvinkel varit att studera vilken journalistisk metod (vinkling) som tillämpats. Självklart är det inte helt lätt att entydigt avgöra vilket grepp som använts eftersom många artiklar tillämpar metoderna mer eller mindre tydligt samtidigt som de inte alltid förekommer exklusivt. Vanligtvis kombineras olika journalistiska grepp varför flera vinklingar också tillåtits vid kategoriseringen i denna undersökning.

Att det finns en personinriktning i artikeln (se tabell 42) betyder inte att samma artikel med nödvändighet kodas som att vinkeln i artikeln är på person. Vinkel betyder det journalistiska anslaget, fokuseringen i artikeln. Medan personinriktningen följer ett kategoriseringsschema där graden i vilken personer är involverade i artikeln är avgörande för klassificeringen.

Att man får olika antal artiklar som är vinklade på person och sådana där personen är medelpunkten är inte så konstigt eftersom ett journalistsikt anslag ändå kan göras på person utan att denna är medelpunkt.

Personvinkel

Tabell 46. Artiklar som präglas av personifieringen som vinkling (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Personvinkel	39	82	49	56	179
Ej personvinkel	61	18	51	44	140
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Av tabellen ovan framgår att över hälften av artiklarna tillämpar personvinkeln som metod och att det framför allt är i kvällspressen som detta är dominerande och förekommer i över 80 procent av artiklarna. Personvinkeln tillämpas flitigast under den första veckan, då själva brottet står i centrum för rapporteringen. Artiklarna är oftast skrivna av tidningarnas egna reportrar och de ges stort utrymme. De ämnen där metoden tillämpas mest är förutom vid själva beskrivningen av brottet i de artiklar som beskriver människan Mattias Flink. Sambandet mellan ämne och journalistisk metod är .412 mätt med kontigenskoefficienten.

Däremot använder man inte mer dramatiska bilder i personvinklade

artiklar. Bildernas karaktär och den journalistiska vinkeln förefaller opåverkade av varandra, måhända ett uttryck för en bristande koordinering i arbetsorganisationen.

Personifieringen förekommer som vinkel i hela 82 procent av alla händelseinriktade artiklar mot i bara 31 procent av de som är utan händelseinriktning.

Fakticiteten däremot saknar samband med personifieringen som journalistisk metod.

Som ett mått på kategorisering kan nämnas att 92 procent av de artiklar som klassificerats som helt personinriktade också klassificerats som personifiering på variabeln vinkling. Mätt med kontigenskoefficienten . 570.

Ett exempel på en personifierad artikel har hämtats ur Dagens Nyheter. Artikelns sökning ger en beskrivning av människan Mattias Flink från barnåren och framåt.

”Fänriken vapenfixer

24-åringen som sköt ihjäl sju personer bedömdes som extrem

Av ANDERS HELLBERG
och ANDERS JOHANSSON

Den 24-årige fänriken Mattias Flink, som natten till lördagen sköt ihjäl sju människor i Falun, blev redan i betyget från officersskolan beskriven som extremt vapenintresserad.

Flink var en medelmåttig elev utom på ett område.

— I hans betyg står att han har "mycket goda kunskaper om vapen och vapensystem, särskilt sidhånds vapen", säger överstelöjtnant Dan Magnusson på Stridskolan Nord i Umeå.

Fixeringen vid vapen grundades i barndomen hos Mattias Flink. Hans far är vapenmed med egen verkstad i hemmet Redan som 15-åring gick sonen i frivillig befälsutbildning och jämnåriga beskriver honom som en "Rambo" och "strids".

Han valde alltså upp med vapen och ville bli yrkesofficer. Frågorna om hur och varför han en sommar natt förvandlas till en massmördare blir i bästa fall besvärade vid den stora rättspsykiatriska undersökningen som nåt inledas.

Se över rekrytering

Mannen har goda vitsord och har varit stabil och ambitiös under sina två år på Dalregementet, repeterade stabchef Tage Johansson vid

Nykläckt officer, Mattias Flink, inringad, på examensdagen i maj 1992. Extremt vapenintresserad beskrivs han i betyget.

Foto: JENNY LUNDQVIST

en presskonferens på söndagen.

Dagen efter massmorden i Falun säger nu en representant för en annan av landets officershögskolor att "det är en självklarhet att vi nu måste se över rekryteringen och också titta på vad ett stort vapenintresse kan betyda".

Ärmedelstefen Åke Sagerén säger till DN på söndagskvällen att försvaret har ett väl utvecklat system för att sölla

bort olämpliga personer:

— Vad vi nu kan fråga är hur vi kan göra det bättre. Det som diskuteras är snabbare information till försvaret från sjukvården och polisen om att något har gått snett. Men detta kan vara svårt att kombinera med den personliga integriteten.

I dag görs en personkontroll av alla sökande till officersutbildning. Det innebär att försvaret kontrollerar om

den sökande finns i olika register som straffregister.

Men svenska folket betalar knappt 35 miljarder varje år för att försvaret ska skydda oss medborgare. Där hänvisar som i Falun helt att försäkra sig emot när så mycket vapen finns inom försvaret.

— Det är en mänsklig och rimlig reaktion när sådant har hänt, säger Sagerén. Men det går aldrig att för-

Skandal och sensation

Tabell 47. Artiklar med skandal och sensation som vinkling (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Skandal och sensation	6	9	8	8	25
Ej skandal och sensation	94	91	92	92	294
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Skandal och sensation har tillämpats mycket restriktivt av tidningarna och några skillnader mellan de olika tidningstyperna går inte att utläsa. Mestadels har metoden använts för att belysa frågor som har med vapenförvaring att göra eller att infanteriförbandet i Falun har utbildat fler personer som senare kommit att begå mord eller andra grova brott samt händelser som haft med polisens agerande att göra. Fyrtio procent av de artiklar som har sensation och skandal som vinkling är händelseinriktade mot 27 procent av övriga artiklar. Av artiklar med sensations- och skandalinnehåll är det 32 procent som har en hög fakticitet mot 60 procent bland de som saknar denna vinkling. Resultatet är intressant då det antyder att skandaler och sensationer är svåra att få ett faktiskt underlag för.

Artiklarna är vidare mindre personifierade, oftare av mer abstrakt eller helt opersonligt innehåll och med relativt många källor som underlag. Intressant att notera är att polisen förekommer som källa i 32 procent av artiklarna av skandal- eller sensationskaraktär mot bara i 7 procent av övriga artiklar. Liksom att anonyma källor, särskilt sådana som man refererar till är vanligare i denna typ av artiklar.

När Hvitfelt (1985) redovisar andelen artiklar med sensation som inslag av förstasidesartiklar blir den så hög som 62 procent. Nu antyder Hvitfelt själv i kommentaren till sina resultat att siffran är hög och om man jämför hans siffra för sensationer av innebörden kris så blir talet 7 procent vilket motsvarar andelen skandaler och sensationer inom ramen för det enda ämne som falustudien avhandlar, nämligen mordet och det som sker kring dessa.

För att illustrera skandalartikeln har ett exempel hämtats från Aftonbladet den 14 juni.

Artikeln har rubriken Han lärde mig att skjuta.

Skjuta

VI SKULLE PÅ SEMESTER I SOMMAR Anders Strömberg var en av fänrikens bästa vänner. Han berättar om massmördarens hemliga drömmar och rådsla för ett fa kontaktt med kvinnor.

Bästa vännen berättar om fänrikens vapenfixering

Massmördaren demonstrerar med sin privata Glockpistol hur man ska stå när man skjuter sina offer.

Han leker med vapnet och tycker det är kul att skjuta. En av hans bästa vänner, militären Anders Strömberg, berättar om fänrikens psykiska hemliga drömmar och extrema vapenfixering.

Anders Strömberg är en av de få som blivit nära vän med fänriken. De har utbytt sig i läsningsrummet i Umeå och på stranden vid garnisonsrestaurangen, som mest. —Ja, vi skulle pröva koka. Men så hände det här...

Anders Strömberg berättar om sin senaste fläskstekt. —Ett år för mig, för att jag ska stått i den. Jag vet vad det betyder.

Det är i den här årtid som jag har blivit officerare som jag...

son där jag arbetar. Mycket har varit så här långt från mig och vänner.

—Lars Åkesson är i det laget kapten för tre år sedan byggde han en så här fantastisk vapen. Gick ut till honom på skjutbanan och undrade om Åkesson skulle vilja bli en av mina vänner.

Kläddate på vagnen

Ute har han alltid sin AK 5 på ett litet ställe i sitt. Anders Strömberg berättar. —Det har det alltid varit så här. Det är för att jag ska stå i den. Det är för att jag ska stå i den.

Det är i den här årtid som jag har blivit officerare som jag...

Det är i den här årtid som jag har blivit officerare som jag...

från en kändis på nätet som jag inte ska vara med. (Glockepistol)

Han visar för sina kamrater hur man ska stå med sin pistol. Han och rådgivaren för att kunna göra ett mål.

I flera av runda sig fänriken med att klättra med sin långa katelets yttervägar.

Han gick till fästet i en av de bästa tillfällen. —Det är ett litet ställe i en av de bästa tillfällen. —Det är ett litet ställe i en av de bästa tillfällen.

Det är i den här årtid som jag har blivit officerare som jag...

sjukvård och kvinnor, säger Anders Strömberg.

I härbudet, när vi sina befäl klevs ut som duktig och bra. Han berättar om en av sina bästa tillfällen.

Köpte Rolexklocka

Men när han enligt vittnarna inte har så mycket vid sig av pengar. Han har fått en Rolexklocka som någon av dem har köpt och på den tiden...

Enligt Anders Strömberg har fänriken inte haft några föregångare i den här tiden.

Fänrikens stora dröm har varit att resa. Han har till och med...

till Thailand, men inte för att till Sydafrika.

För tre år sen förberode han sig för en utlandsresa till Sydafrika. Till sammanlagt en vecka skulle han åka med en tur till Sydafrika.

—Men det blev aldrig av. Han fick inte tidigt berättar Anders Strömberg.

Fänriken har blivit cirka 12 000 kronor i månaden. Han har inte varit i Sverige men ändå spenderat en hel del pengar på att vara där.

Han hade nog lite pengar. Han skulle ju att köpa prylar och ha de bäst av allt en Rolexklocka, säger Anders Strömberg.

Han har varit i flera länder. Han har varit i Thailand, men inte för att till Sydafrika.

Konflikter och motsättningar

Tabell 48. Artiklar med konflikter och motsättningar som vinkling (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Motsättningar	15	10	11	12	37
Icke motsättningar	85	90	89	88	282
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Ungefär 12 procent av samtliga artiklar har konflikter och motsättningar som vinkling och några större skillnader mellan olika presstyper går inte att urskilja. De förhållanden som i artiklar skildras som konflikter eller motsättningar är i mindre grad än övriga artiklar händelseinriktade. Oftast är frågorna av mer abstrakt natur och personifieringsgraden således låg. Någon skillnad vad gäller fakticitet förekommer inte mellan artiklar som präglas av konflikter och motsättningar och övriga artiklar. Antalet källor är något högre än i artiklar utan konflikter samtidigt som militären som källa och i viss mån sjukvården är klart överrepresenterad. Innehållet i artiklarna går ofta på särskilda teman och de ämnen som varit på tapeten är den rättspsykiatriska undersökningen, rekryteringen av officerare och vapenförvaringen.

Dramatisering och förenkling

Tabell 49. Artiklar med dramatisering (förenkling) som vinkling (procent).

	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress	Totalt	N
Mycket dramatisering	1	10	0	3	10
Ganska mycket dram.	5	18	3	8	26
Något dramatiserat	32	49	32	37	117
Inte alls dramatiserat	62	23	65	52	166
Sammanlagt	100	100	100	100	
N	79	92	148		319

Nittio procent av de tio artiklar som klassificerats som mycket dramatiserande återfinns i kvällspressen. Som framgår av tabellen ovan är dramatiseringen eller förenklingen som journalistisk metod klart vanligare i kvällspressen än i övriga presstyper.

I och för sig kan det verka egendomligt att tala om dramatisering som metod i samband med ett morddrama. Få företeelser i den journalistiska världen kan i sig innehålla mer dramatik. Ändå torde det vara fullt rimligt att inom ramen för ett dramatiskt ämne trots detta göra en gradering. Att lokalpressen är de som dramatiserar i minst utsträckning kan måhända sammanhånga med närheten till händelsen. Alla försök till förenklingar och dramatiseringar kan obarmhärtigt avslöjas på platsen av alltför många vittnen (läsare) för att det skall vara kommersiellt hälsosamt för mediet ifråga. Sambandet mellan dramatisering som vinkling och presstyp är så stort som .404 mätt med kontigenskoefficienten.

Dramatiseringen som metod är tidsmässigt klart koncentrerad till de två första veckorna, artiklarna är i större utsträckning skrivna av egna journalister, de får större utrymme och bildernas karaktär är till 63 procent dramatiserande medan motsvarande sorts bilder endast förekommer i 24 procent av de artiklar som inte alls kan sägas vara dramatiserade.

Själva brottet är det som till 60 procent är ämnet för dessa artiklar medan samma ämne bara återfinns i 17 procent av artiklarna som helhet. Nittio procent av de mycket dramatiserade artiklarna har ett helt händelseinriktat underlag mot bara 28 procent totalt.

Fakticiteten är klart lägre än snittet och personifieringen extremt hög. Nittio procent av artiklarna är helt personinriktade mot 44 procent i genomsnitt. Andelen värdeladdade ord är extremt hög 40 procent mot 2 procent av totala antalet artiklar (.596 mätt med kontigenskoefficienten.).

Antalet källor är något fler än i genomsnittsar-
tikeln men de källor som förekommer är till störs-
ta delen anonyma (40 procent), därefter kommer
andra medier (30 procent) och folk på gatan (20
procent). Seriositeten i eller självkritiken mot
dessa källor torde inte vara så utvecklad hos jour-
nalisterna, som man skulle önska utifrån den ut-
formning artiklarna fått.

Ett exempel på en mycket dramatiserad artikel
har vi tagit ur Svenska Dagbladet den 14 juni. En
artikel som ursprungligen kommer från TT men
som refererar till en intervju i Falu Kuriren.

Artikeln återger det dramatiska förloppet när
två polismän avlossade en skur av kulor mot
fänrik Flink när denne kom emot dem med en
skjutklar AK5:a.

Sammanfattning av innehållsanalyserna

I denna sammanfattning kommer de olika tid-
ningsgrupperna att presenteras var för sig och
tonvikten i sammanfattningen läggs på det som
karaktäriserar den enskilda tidningsgruppen, var-
vid även olikheterna betonas.

Huvudfrågeställningen är "Hur har tidningar-
na beskrivit mordet och händelserna i anslutning
till mordet.

Kvällspressen

Artiklarna som publicerats har till övervägande
delen skrivits av manliga journalister och även
om journalisterna garanterats anonymitet har det
via signaturerna varit möjligt att ta fram åldern
och av de som skrivit har en övervägande del varit
under 35 år. Det är fullt tydligt att de som arbetar
med kriminaljournalistik inom kvällspressen är
klart yngre än journalistkollektivets genomsnitts-
ålder men också klart yngre än snittåldern inom
kvällspressen. Ser man till materialets form så kan
noteras att nyhetsartiklar dominerar helt kvälls-
pressens journalistiska produktion och drygt nit-
tio procent är författade av tidningarnas egna
journalister.

Falumaterialet har beretts omfattande utrym-

"Jag har flipprat ut helt"

FALUN (TT)

● När fänriken höjde sin
AK5 mot polismännen
Bernt Bergström och Olavi
Blomfjord avlossade de en
skur av kulor. Det satte
punkt för mordet i Falun.

- Jag har flipprat ut helt,
svarede den skadade Mattias
Flink när poliserna frå-
gade honom varför han ut-
fört massakern.

Falu-Kuriren har inter-
vjuat poliserna som slutli-
gen fick stopp på Flink.

När larmet om massa-
kern kom 02.38 på lördagen
befann sig Bernt Bergström
och Olavi Blomfjord på pol-
isstationen i Falun.

- Vi åkte ut för att upp-
mana folk att söka skydd el-
ler begesig från centrum, be-
rättar Bernt Bergström.

Motade bort gäng

Efter att ha varnat några
ungdomar vid taxihållplat-
sen vid Stora Torget och mot-
tat bort ett annat gäng vid
en korvkiosk för de två pol-
iserna till Promenaden.

- Vi körde och ställde oss
så att vi hade fri uppsikt
langs hela Promenaden.
Skulle någon militärklädd
person gå över där, så visste
vi att det var den misstänkte,
säger Bernt Bergström.

Medan poliserna väntade
i sin civila bil befann sig
Mattias Flink troligtvis
gömd i området. Han hade
då först skjutit lottorna i
närheten av Dalregementet
och därefter en väktare och
en cyklist vid korsningen
Vasagatan-Parkgatan.

Hoppade ur bilen

Klockan 03.25 hade
Flink börjat röra på sig igen.

- Plötsligt såg vi en ka-
mouflageklädd person
snedda över avfartsvägen
och ta in på järnvägsspåret.
Vi larmade via radion att vi
såg en misstänkt. Mannen
kom gående mot oss och då
han lämnat buskagen langs
järnvägen och vi hade fri
sikt mot honom, hoppade vi
ur och skrek "polis" och
"släpp vapnet", säger Bernt
Bergström.

me i tabloidtidningarna. Deras format har nyttjats företrädesvis till att redigera ut materialet på uppslag eller helsidor, i stora block, och endast en tiondel av materialet har beretts utrymme på första sidan. I och med att kvällspressen redigerar på uppslag blir behovet av bildmaterial stort och nära hälften av alla artiklar illustreras med mer än en bild. I undersökningen finns inget bra mått på artiklarnas satsyta eller omfång. Mätningen har utgått från antal spalter och detta mått återspeglar mer en redigeringssteknisk metod som har mer samband med den totala satsytan än med innehållets art. Kvällspressen nyttjar i större grad artiklar som omfattar fler spalter. S.k. breddare nyttjar bättre tabloidens format och en tredjedel av alla enskilda artiklar i kvällspressen hade detta formatet.

På innehållssidan dominerar beskrivningar av Fänrik Flink som person följt av artiklar om själva mordet och utredningar i anslutning till detta. Företrädesvis utnyttjar kvällspressens journalister en enda källa. Även om de formella källorna, som de rättsvårdande parterna, militären och sjukvården dominerar som källor så nyttjar kvällspressens journalister i större utsträckning än andra journalister informella och anonyma och andra medier som källor. Risken med denna typ av källanvändning är att den svår att kontrollera för andra och sanningshalten och därmed trovärdigheten kan ifrågasättas. Men den ger å andra sidan mer utrymme för det emotionella, "human touch"-journalistiken som är en väsentlig del i kvällspressens själ, samtidigt som den ger en möjlighet att balansera beroendet av de mer formella källorna.

Kvällspressens artiklar är till stor del händelseinriktade dvs. de handlar om mordet och det som ligger närmast händelsen, och även om fakticiteten, dvs grad av faktiskt återgivande, är lägre än i övrig press, så är den förhållandevis hög och omfattar nära 55 procent av alla artiklar. Men spekulationerna blir tydliga och betydligt vanligare när kvällspressen kommer in på sitt vanligaste ämne, beskrivningar av Mattias Flink. En person som ingen enda journalist haft möjlighet att intervjua, men där det ändå finns artiklar som ger sken av direktkontakt.

I kvällspressen är nästan 70 procent av alla artiklar personinriktade en logisk konsekvens av den "human touch"-journalistik som man bedriver. Måhända är det då inte heller så märkligt att kvällspressens artiklar i högre grad än andra kännetecknas av värdeladdade ord, även om de neutrala artiklarna också här är vanligast.

Med många anonyma, anhöriga och folk på gatan, och relativt sett färre myndighetspersoner ges ett mer uttrycksfullt och mindre reservationsrikt språk större utrymme i spalterna.

Eftersom personifieringen står i centrum för den journalistiska vinklingen blir också kvällspressens artiklar mer dramatiserade än övriga pressgruppers. Men de framhåller inte skandaler eller motsättningar i större utsträckning än andra tidningar. Däremot är rubrikerna betydligt mer dramatiserade eller dragna än vad som är fallet i morgonpressen, därmed inte sagt att

de strider mot de pressetiska reglernas krav på täckning i brödtexten för rubriken.

Kvällspressen använder mycket bilder. Vanligast är därför att man kombinerar bilder med olika motiv till varje enskild artikel. Bildanalysen visar att i artiklar med endast en bild, återger bilden oftast myndighetspersoner, offer eller gärningsmannen ensam. Eftersom omfattande händelser ofta är rikt bildillustrerade har en särskild analys företagits av den största bilden i anslutning till varje artikel. Det visar sig då att enpersonsbilder är betydligt vanligare i kvällspressen än i övriga pressgrupper och också detta resultat kan kopplas till "human touch"-journalistikens koppling till behovet av identitet. Bilderna är oftare bearbetade, genom att man utmärker någon särskild i en gruppbild, än vad som är fallet i övrig press, något som sannolikt medverkar till att färre bilder är situationsbundna i kvällspressen än i övriga tidningar. Det senare kan tyckas märkligt eftersom kvällspressens folk fanns på plats i betydligt större utsträckning än de stockholmsbaserade morgontidningarna, men samtidigt är bildanvändningen betydligt större i kvällspressen, och skall man då täcka en "super primary story" under lång tid, uppstår ofelbart ett behov av bilder som inte kan fås på plats.

Den riksspridda morgonpressen

Faluhändelserna har för morgonpressens del bevakats av mestadels äldre kvinnliga journalister. Dvs. journalister med lång yrkeserfarenhet. Även här dominerar nyhetsartiklar helt utbudet även om inslaget av nyhetsbyråartiklar är betydligt högre än i andra tidningstyper, något som delvis kan förklaras av att morgonpressens reportrar i mindre utsträckning var på plats i Falun.

Formmässigt så dominerar mindre block, upp till en kvartsida. Inom denna kategori faller drygt hälften av alla artiklar. Fler artiklar, då företrädesvis puffar placeras på sidan ett, än vad som är fallet i andra tidningar. Ett resultat som sannolikt får bedömas mot bakgrund av redigeringsregler, sidans satsyta och redaktionell policy. Med större sidor följer också en ökad möjlighet för varje enskilt artikelämne att placeras på sidan ett, en slags "naturlag" om man så vill. I morgonpressen är det också något vanligare att en artikel presenteras ensam och inte ingår i ett sammanhållet block.

Innehållsligt dominerar artiklar på olika teman som berör kringfrågor som vapenförvaring, militärens urvalskriterier osv, därnäst artiklar som har sin utgångspunkt i olika utredningar i anslutning till Falumorden. Ämnesvalet anknyter till mer formellt material och källorna som reportrarna använder är också företrädesvis formella källor.

Kvällspressen nyttjar också formella källor i nästan dubbelt så stor utsträckning som övriga och då företrädesvis sjukvården, militären och de rättsvårdande instanserna. Likaså använder man, om än skillnaden är liten, mer av vad vi kallat professionella källor, som rättspsykiatrer, representanter för lottorna osv. Man kan fråga sig om det är morgonpressens lägre grad av fysisk närvaro i Falun som medför att de i högre grad nyttjar formella

källor som går att nå telefonledes och som dessutom har en skyldighet att ställa upp, eller om det mer har att göra med tidningarnas policy, etik och allmänna journalistiska hållning. Något svar på den frågan kan inte denna undersökning ge men låt oss återkomma i den avslutande diskussionen.

Artiklarna innehåller mindre spekulationer än övrig press, är mindre personinriktade medan motsättningar speglas något mer frekvent än i andra pressgrupper. Oftast motsättningar mellan olika myndigheter, en naturlig konsekvens måhända av dessa journalisters källkontakter. Rubrikerna är oftast sakliga även om dragningar förekommer.

Bildanvändningen är mer sparsam i morgonpressen än i kvällspressen men trots detta är det vanligast att en artikel innehåller fler än en bild. Ser vi till de artiklar som enbart har en bild så är bilder av brottsplatsen vanligast medan bilder på allmänhet och offer följer därefter. Delvis som en följd av detta är det inte så konstigt att bilder med flera personer är de vanligaste motivet på den största bilden i morgonpressen.

I ingen annan presstyp är bilderna så dramatiska som i morgonpressen dessa bilder är till nära hundra procent situationsbundna, vilket för övrigt merparten av övriga morgontidningsbilder också är. Morgonpressens journalister betonade också i enkäten den dramatiska bilden. Och måhända kompenseras, avsaknaden av den egna närvaron, de mer "torra" formella informationsinhämtandet av bilder som på ett tydligt och dramatiskt sätt speglar mediets närvaro.

Om detta vet vi inget, men som hypotes är den inte alltför djärv.

Lokalpressen

Lokalpressens artiklar har till övervägande delen skrivits av äldre manliga journalister även om det finns ett betydande inslag av journalister under 25 år. Formmässigt dominerar utbudet självklart av nyhetsartiklar men inslaget av såväl ledare som debatt och insändare märks något mer i lokalpressen, även om dess andel av det totala utbudet inte uppgår till mer än 10 procent. En intressant notering är att så hög andel som nästan 25 procent av artiklarna saknar individuell signatur. Oftast beror det på att de reportrar som arbetat med fallet Flink sammanförts i en namnruta varför den enskilde författaren inte går att urskilja. Varför man förfarit på detta sätt återkommer vi till längre fram.

Lokalpressen redigerar sina artiklar i block som till sin omfattning hamnar mitt emellan de båda övriga presstyperna. Hellsidan bildar typvärde. Överhuvudtaget antyder resultaten att lokalpressens design ligger mittemellan, något som inte bör vara ägnat att förvåna både med hänsyn tagen till dessa tidningars eget format och det bevakningsansvar som de har.

Lokalpressen har också spritt sitt ämnesval över fler kategorier. Oftast tas lite udda ämnen upp. Ämnen som endast kan skapas av de som har god lokalkännedom. Men som enskilda ämnen dominerar själva mordet och temaartiklar. Överhuvudtaget kännetecknas lokalpressens artiklar av att de har färre källor än de övriga och att detta gäller ungefär i lika utsträckning

oavsett källa. Artiklar med mer än en källa är således relativt ovanligt i lokalpressens material. Måhända kan detta kopplas ihop med de villkor som de arbetar under som ger mindre tid per artikel till lokalpressens journalister. Lokalpressens artiklar ansluter i övrigt rätt väl till morgonpressens med undantag för att lokalpressens artiklar präglas något mer av personifiering och mindre av motsättningar och konflikter. Rubrikerna är dessutom något mer dragna i lokalpressen. I övrigt avviker lokalpressen markant, eller snarare Falu Kuriren som inte publicerade namn på Mattias Flink under hela undersökningsperioden. Här höll man sig strikt till regelboken.

Den vanligaste bilden i lokalpressen är den på en myndighetsperson, därnäst bilder på brottsplatsen. Den största bilden i artikeln är precis som i kvällspressen bilden på en ensam person, identifikationstanken, närheten har dessa båda medier gemensamt, men sen skiljs de åt. För om bilden i storstadspressen var dramatisk så präglas lokalpressens bilder av neutralitet och saklighet. Något som ju stämmer rätt väl överens med de ambitioner som reportrarna själva uttalat. Man ville visa anhöriga och övriga hänsyn. Närheten, det dagliga mötet med samma publik lägger måhända hänsynens band över den journalistiska kreativiteten och etiken.

DISKUSSION

Avsikten med slutdiskussionen är att söka sammanföra resultaten av de båda delstudierna i en enhet där artikelproducenternas villkor, attityder och egna utvärderingar ställs mot det faktiskt publicerade artiklarna. Samt att söka besvara det uppställda syftet och de frågeställningar som är kopplade till detta.

Syftet med rapporten är att skildra de utvalda tidningarnas beskrivning av mordet och händelseförloppet en månad framåt. Samt att söka påvisa skillnader i de utvalda tidningarnas bevakning med avseende på organisation av arbetet och journalisternas attityder och beteenden till frågor som har samband med bevakningen av Fallet Flink.

Frågeställningar som kommer att prövas är:

1. Tidningarnas beskrivningar av mordet och händelser i anslutning till mordet varierar med tidningens karaktär och med journalistens lokalisering.
2. Tidningarnas beskrivningar av mordet och händelser i anslutning till mordet varierar med den journalistiska erfarenheten och med journalistens egen bakgrund och personliga egenskaper.
3. Tillämpningen av de etiska normer är beroende av de redaktionella villkoren och den marknad på vilken tidningen opererar.
4. Journalisternas utvärdering av sin egen arbetsinsats varierar med villkor, och organisation.

I de studier som refereras i denna rapport har bland annat de redaktionella villkorens betydelse för den redaktionella produkten belysts. Villkor som författarna menat har betydelse för tillämpningen av en god journalistisk etik.

Utan att ta ställning till den tillämpade etikens sammanvägda kvalitet ger oss Falumordsstudien goda möjligheter att tydliggöra karakteristiska i produktionen utifrån de olika tidningarnas genrer. Samtidigt ger studien unika möjligheter att koppla detta till villkoren.

Om man söker sammanfatta de materiella villkor under vilka reportrarna arbetar, både interna dvs hur arbetet är organiserat och hur man tillvaratar erfarenhet och specialistkunskaper och den externa dvs de yttre villkoren för arbetet och de attityder som de gett uttryck för i enkäten, skulle följande bild för de olika tidningsgrupperna kunna sammanställas.

Figur 3. Sammanvägd villkors och attitydprofil

Materiella villkor:	Morgon-riks	Kvällspress	Lokalpress
Internas:			
Reportererfarenhet		x	
Villkorsprofil			x*
Nöjd med villkor		x	
Nöjd med resultat		x	
<hr/>			
Externa:			
På plats i Falun	x		
Marknadsstyrt		x	
<hr/>			
Summa	1	4	1
Attityder:			
Mediernas våldsansvar		x	
Värden är daltig			x
Hansyn anhöriga	x		
<hr/>			
Totalsumma	2	5	2

Figuren skall läsas så att varje kryss (x) markerar ett negativt värde på variabeln i fråga. Värdena skall ses som en rang, och ett kryss betyder således att det media som åsatts ett kryss(x) har lägsta värdet på variabeln. Däremot säger det inget om avståndet till nummer två och tre i rangen. Måttet är således relativt grovt men den sammanvägda bilden ger oss ändå en bild av de arbetsvillkor och den upplevelse av dessa som de olika journalistgrupperna har.

Kvällspressens reportrar uppvisar på alla delområden ovan de minst fördelaktiga värdena.

Reportrarna är yngst, saknar alltså erfarenheter som kan vara värdefulla, inte minst i situationer som sätter press på det psykiska välbefinnandet. Ser

man till villkorsprofilen, dvs de materiella villkoren för arbetet, hur många jobb man får per dag, vilken tid man har på sig att utföra dessa och vilken specialisering man som journalist har för området, så arbetar lokalpressens reportrar under de sämsta villkoren. Samtidigt visar en studie(*) av arbetsmiljöerna för Västernorrlands journalister att journalister som jobbar under svåra villkor inte nödvändigtvis är de som uppvisar mest psykisk ohälsa (Lemnert & Abrahamsson, 1995). Måhända är det därför som inte lokalpressjournalisterna utan kvällspressens journalister är minst nöjda med villkoren, trots att de i faktiska termer är bäst.

Från olika studier vet man att redaktionella ledare ingriper styrande, organiserar grupper av reportrar under egen ledning vid större händelser, som var fallet vid kvällstidningarna i denna studie. Chermak (1995) noterar i sina studier av kriminaljournalistiken att redaktörerna utövar stort inflytande på sina reportrars hela beslutsprocess. De rekommenderar ofta källor och vinkel och i slutändan bestämmer de plats och utformning av artikeln. Det förhållandet att kvällspressens journalister är unga, oerfarna, har bra villkor, känner sig missnöjda och tycker att de borde ha kunnat göra ett bättre arbete tyder på en motsättning i arbetssituationen som är intressant att gå vidare med i framtida forskning.

En spekulering utifrån vetenskapen om att dessa journalister styrs hårdare av ledningen skulle kunna vara att anpassningen till marknaden tär hårt på den enskilde journalistens etiska medvetande. Ser vi till attitydsidan så som den redovisas ovan finns visst stöd för ett sådant antagande. Kvällspressjournalisterna är de som starkast tar avstånd från påståendet om att medierna har ett visst ansvar för våldsutvecklingen, de framhåller inte hänsyn till anhöriga som ett skäl för återhållsamhet med dramatiska bilder och de har en förstående attityd gentemot de som är föremål för kriminalvård. Bilden är således komplex, men skulle också kunna upplevas som ett självskydd för medvetenheten om den egna yrkesverksamheten. Sysslar man med dramatiska våldsbeskrivningar på en konkurrensutsatt marknad måste man måhända för sin egen överlevnad förtränga såväl effekterna av sitt eget arbete som känna medkänsla med de våldsverkare som ofta utgör en central källa i arbetet.

Slutsatserna kan säkert tyckas en aning väl psykologiserande men journalistyrket har i de flesta studier betraktats som ett riskyrke och ändå är machojournalisten fortfarande en obearbetad förebild.

Morgonpressens situation är sammantaget den fördelaktigaste. Frågan är närmast om en högre närvaro i Falun skulle ha förbättrat de journalistiska produkterna vilket vi antagit här. Liksom i studien om regementsnedläggningarna (Hadenius 1993) finner vi också här ett större hänsynstagande till de närmast drabbade. Pressens roll som en del i lokalsamhället blir tydlig, med de plus och minustecken som det nu kan ha.

Figur 4. Den sammanvägda redaktionella produktionens profil

Faktor:	Morgonpress	Kvällspress	Lokalpress
Redigering	Mindre block	Uppslag	Helsida
Rubriker	Sakliga	Dramatiserade	Något dragna
Bilder 1	På-dramatiska	Många-dramatiska	Många-Neutrala
Bilder 2	Brottsplatsbilder	Enpersonsbilder	Myndighetspersoner
Art. ämnen rang 1	Vapenlicens	Flink som person	Mordet
Art. ämnen rang 2	Rättegången Flink som person	Rättegången	Rättegången Flink som person
Art. ämnen rang 3	Mordet	Mordet Marika-offer	Falun
Källor	Formella	Informella	Få
Artikels karaktär:			
Händelseinriktad	Delvis	Helt Delvis	
Fakticitet	Mindre spekulation	Mer spekulation	Mindre spekulation
Vinkling	Varierad	Personifiering	Varierad

Profilen ovan uttrycker typvärdet eller i vissa fall rangen på respektive faktor.

De olika pressprofilerna ovan anknyter relativt väl till vad man kan förvänta sig utifrån vad medieforskningen kommit fram till vad avser de olika genrernas form och uttrycksätt samt de geografiska avståndets inverkan för identitet och lojalitet.

Morgonpressens mer distanserade framställning av mordhändelserna med formella källor, en mer sparsam presentation och en ämnesmässig prioritering av ett mer generellt tema som vapenlicenserna, står i ganska klar kontrast till kvällspressens dramatiserade och personfixerade journalistik. Medan lokalpressen intar en slags mellanställning där hänsynen till

de lokala läsarna och den goda person- och lokalkännenheten säkert bidragit till profilens utseende.

Valet av källor har en mycket stor påverkan på artikelns karaktär. Väljer man informella källor blir intrycket mer livfullt. De kan uttala sig som privatpersoner utan organisationstyngt ansvar. Utrymmet för subjektivitet både i utsaga och i journalistens uttolkning av utsagan ökar. Väljer man däremot att arbeta med formella källor, tyngs sannolikt redovisningen samtidigt som det i en krisrapporterande verksamhet kan verka lugnande med auktoritativa källor. Företrädare för myndigheter, med stor prestige som kan tydliggöra att samhället fungerar och att allt är under kontroll.

Om dessa källkontakter och därpå följande återgivande är medvetet eller mer en effekt av fysiska- och genreromständigheter är svårare att klargöra.

Men om man särskilt granskar relationen mellan källor och artikelns karaktär får man ett mönster som ändå är ganska tankeväckande.

Figur 5. Samband mellan antal källor och artikelns karaktär

	Händelseinriktning	Fakticitet	Personifiering
Noll källor	Utan händelseinr.	Utan fakt.	Opersonlig återgivning
En källa	Delvis händelseinr.	Delvis fakticitet Hel fakticitet	Personlig återgivning
Flera källor	Helt händelseinr.	-	-

Figuren ovan gör bara anspråk på att återge typvärden. Tidigare har kunnat konstateras att stockholmspressen nyttjar fler källor om än av olika karaktär. Samtidigt har man också noterat att kvällspressens artiklar återger händelser i en annan utsträckning än övrig press. En omfattande helt händelseinriktad rapportering medför som framgår ovan inhämtande av information från fler källor. Samtidigt är dessa av mer informell natur varför journalisten ges större möjligheter att välja ut vilka källor som skall få komma till tals, eftersom antalet är relativt obegränsat i relation till de offentliga organens företrädare.

Chermark (1995) konstaterar att personliga egenskaper som utbildning, yrkeserfarenhet, familjesituation, det sätt på vilket reportern är integrerad i samhället kan påverka vad som presenteras i en artikel, eftersom allt detta påverkar reporterens reaktioner inför en enskild källa. På så sätt väljer reporterar källor som de kan ha fortlöpande kontakter med likaväl som de väljer bort andra källor.

Artiklar utan fakticitet baseras ofta på anonyma utsagor och dessa räknas i denna undersökning inte som källor. Artiklar som saknar händelseinriktning, dvs. handlar om primärt andra saker än Faluhändelserna, som till övervägande del är spekulationer och som inte kännetecknas av att några personer finns i förgrunden utan att innehållet snarare är av abstrakt

karaktär, saknar som regel källor. Många av dessa artiklar förekommer i de perioder under den observerade månaden då inga tydliga händelser inträffar, men då det ändå finns ett behov från mediernas sida att hålla historien vid liv.

Chermak (1995) har i sin typografi över vad som kännetecknar en "Super Primary Story" betonat bland annat följande punkter:

1. Den är sällsynt.
2. Artiklarna ges stort utrymme, bevakningen varar dagar och veckor över den rättsliga processens olika steg, flera artiklar förekommer samma dag och årsdagar ger möjligheter till uppföljande artiklar.
3. Händelsen som bevakas är betungande och ett antal reportrar arbetar med olika aspekter.
4. Arbetet präglas av ett uttömmande utnyttjande av källor, inklusive sådana som inte vanligtvis nyttjas, typ experter.
5. De källor som kontaktas är olika rättsvårdande källor, de inblandade personerna, andra experter, kommuninnevånare och elitkällor som polischefer m.fl.
6. Reportrarna sätter ofta ut sitt namn som författare.

Resultaten från Falustudien tyder på att de olika pressgruppernas plats i marknaden påverkar deras sätt att skriva, även när vi jämför samma bevakningsområde. Och studien har också kunnat visa att graden av styrning i de olika redaktionerna varierar men att styrningen samtidigt samvarierar med reportrarnas erfarenhet.

Resultaten skulle kunna tolkas så, vilket vore naturligt, att man ger rutinerade reportrar som man vet känner det egna tidningshusets normer och seder egna tyglar i förvisning om att de vet vad som bör stå i tidningen. Och i konsekvens med detta styr hårdare när man har orutinerade reportrar.

Men om det senare ledet skulle gälla, blir det svårförklarat varför man väljer ut de minst erfarna för ett svårt, både professionellt och mänskligt uppdrag om det inte vore för att redaktionsledningen ville driva genom sin egen policy.

Den bild av marknadens behov som man då menar finns och som vore svår att få gehör för utan en skara unga oerfarna journalister i stort behov av en trygg arbetsplats, gärna på en stor drake, kan man enklast förverkliga under dessa betingelser.

Så varför inte instämma med Belsey & Chadwick (1992) som i likhet med andra pekar på journalistens existentiella problem. "The journalist exists in two worlds: he or she enters a practice that is characterised by a commitment to truth-telling, and at the same time is and employee who works for a wage and is expected to produce a story of the kind demanded by his or her newspaper, magazin or TV station. The nature of such stories is determined by a market with which the journalist might have no sympathy".

SAMMANFATTNING AV C-UPPSATSER I PROJEKTET

De uppsatser som refereras i detta kapitel har alla skrivits av studenter på C-nivån och godkänts vid seminariebahandling.

Vi nöjer oss här med att återge de sammanfattande kapitlet i respektive uppsats. Smärre konsekvensändringar, har gjorts av ansvarig för denna rapport.

Författarna ansvarar själva för rapporternas innehåll.

De uppsatser som refereras är:

1. Morgonen efter mordet (Melarti & Odelmalm). Uppsatsen jämför myndigheternas (militär, polis och sjukhus) uppfattning om journalisternas uppträdande och handlande jämfört med andra mer vardagliga kontakter som de har. Representanter för myndigheterna intervjuas av författarna. Författarna jämför sedan detta med journalisternas uppfattning, så som det kommer till uttryck i en enkät.
2. Krisbehandling i lokalpress (Carlsson & Svingstedt). Författarna jämför de båda lokaltidningarna Dala-Demokraten och Falu Kurirens bevakning av mordet i Falun.
Undersökningen studerar framförallt de lokala mediernas journalistiska metodik.
3. Schakalen i Falun (Theander). Uppsatsen studerar "kvällstidningsgreppet" dvs. vilka mekanismer styrde skeendet på Aftonbladet och hur presenterade tidningen sina berättelser.

Morgonen efter mordet (Melarti & Odelmalm 1995)

I uppsatsen Morgonen efter mordet (Melarti & Odelmalm 1995) konstaterar författarna att mordet i Falun inte föregicks av någon varningsfas utan medierna kastades direkt in i akutfasen. Frågan var hur de skulle agera, fanns det tid för kritisk granskning? Efter en snabb överläggning kan man anta att medierna konstaterade att det inte fanns tid för någon kritisk granskning utan i det första skedet var det fråga om att vara en ren informationskanal. Säkert var det också kaos på redaktionerna denna hemska morgon och det innebar svårigheter att organisera arbetet.

Grundprincipen med all svensk nyhetsförmedling är att den ska ge en så korrekt bild av verkligheten som möjligt. Alla nyhetsmedier har grundläggande begränsningar i förmedlingen av nyheter. Begränsningarna är att *nyhetsbilden alltid består av ett urval, inget nyhetsmedium har tillräckliga egenskaper att helt återskapa verkligheten, nyheter är bearbetad verklighet och en produkt av människor.* Att de blir än tydligare i en krissituation borde vara självklart. För nyhetsrapporteringen vid händelsen i Falun skulle detta förklara att versionerna var så olika i de olika tidningarna. Vi anser också att det till stor del borde rentvå journalisterna från mycket av myndigheternas kritik.

För medborgarna är både samhällets och mediernas trovärdighet mycket viktig. Bådas trovärdighet kan minskas om medierna till exempel endast återger vad myndigheterna har sagt utan att på något vis kritiskt granska uppgifterna. Vi har alltid en önskan om att saker ska vara sanna, rätta och kontrollerbara och man ska alltid kunna kontrollera sanningshalten i en utsaga. I en akutfas av ett krisskede sker ju endast en återgivning av vad myndigheterna har uppgett, men detta anser inte vi behöver minska någons trovärdighet. Det är uppenbart för de flesta att man behöver en viss tid för att kunna kritiskt granska uppgifter och trots mediernas roll som ren informationskanal i akutfasen av en krissituation tror vi att allmänheten ser det som att de har stor trovärdighet.

I en katastrofsituation kan medierna vara myndigheterna både till hjälp och till last. Ännu en gång ska man poängtera att det är bra om de kan samarbeta vid en katastrof. Om till exempel media väljer att publicera bilder på en misstänkt mördare, kan det hindra honom från att fly ut ur landet. Samtidigt kan ett kritiskt granskande som leder till ett avslöjande om en hemlig utredning göra att de misstänkta blir varnade.

Objektivitetsproblem

I Falun var det mycket svårt för journalisterna att få fram uppgifter från myndigheterna. Reportrarna ställdes alltså inför *objektivitetsproblemet tillgänglighet* som annars inte är så vanligt. Detta innebar att de var tvungna att gräva djupt för att få fram fakta och ofta ställdes de förmodligen inför besvärliga situationer. Vi anser att problem med tillgängligheten av uppgifter borde leda till att det också blir problem med *korrektheten* eftersom journalisterna då får lita på de obekräftade uppgifter eller rykten som man har hört. Man kan förmoda att det var så här för journalisterna som arbetade med händelsen i Falun och det ledde till att mycket fel kunde återfinnas i tidningarna och många rykten kom i omlopp. Här förklaras till viss del myndigheternas irritation över sakfel i medierna.

Om man ser till Nohrstedts och Nordlunds punkter om mediers agerande i akutfasen av ett krisskede, kan man anta att medierna i Falun med omnejd kände större krav på att ha en utförlig och korrekt beskrivning av händelsen eftersom den hade så stark lokal anknytning. För andra medier var det mer en sensationsnyhet om det "största massmordet i svensk historia". Återigen kan man här se en skillnad mellan å ena sidan kvällspress och å andra sidan dagspress. Detta beror inte bara på den geografiska lokaliseringen utan på den journalistiska inriktningen.

Även här kan man hänvisa till intervjuavaren där kvällstidningsjournalisterna och dess journalistik fick ta emot många klagomål medan man ofta hyllade de lokala medierna. Enligt de olika myndigheterna tror man att mycket beror på att de lokala medierna vet att samarbetet måste fortsätta och att kontakten är mycket viktig. Därför har man inte "råd" att stöta sig med de lokala företrädarna. För journalisterna på riks- och kvällspressen gäller inte samma regler. Vi kan inte besvara frågan hur journalisterna resonerar

här, men vissa antydningar från journalister på lokalpressen tyder på att så faktiskt är fallet.

Lokalpressen granskar mindre kritiskt?

Resonemanget om de olika grupperna som journalisterna kan delas in i leder oss oförkortat in på en diskussion om myndigheterna egentligen var utsatta för *kritisk granskning* eller *bristande respekt*. Är det kanske så att de lokala journalisterna är mindre kritiska mot de lokala myndigheterna och att myndigheterna därför var ovana att bli utsatta för den kritiska granskningen som den utförs av riks- och kvällspress? Om det är så kan det enkelt förklaras med att den lokala journalistkåren vill bibehålla den goda kontakten med i det här fallet militären, polisen och sjukhuset. Vi vet inte om denna teori stämmer, men vi misstänker starkt att det är som vi ovan beskrivit och att lokalpressen granskar mindre kritiskt. Kanske har vi fel och det är så att lokalpressens mindre kritiska granskande beror på förförståelse.

Enligt journalisterna själva har de inte brustit i respekten mot myndigheterna eller brutit mot de etiska reglerna vid händelsen i Falun. Detta gäller samtliga tidningsgenrens och vi har funderat över om detta kan bero på att journalisterna inte själva har varit utsatta för kritisk granskning och därmed befunnit sig i den här situationen som myndigheterna nu gjorde. Man kan fundera över vem som är mest lämpad att avgöra om journalisterna bryter mot de etiska reglerna när de med alla metoder försöker få fram fakta i en krissituation. En lösning kunde vara att låta myndigheter och medier utbyta erfarenheter om sina respektive situationer, granskad och granskare, samt att massmedieutbilda myndighetspersonal i större utsträckning.

Många personer på de myndigheter vi undersökte hävdade att journalisterna var professionella men ändå brast i respekten. Detta tycker vi låter underligt och funderar över om det kan vara så att personerna på myndigheterna redan från början hade en förutfattad mening om att journalister är respektlösa.

Många felsteg

Det är uppenbart efter vår undersökning att samarbetet inte alltid är det bästa mellan medier och myndigheter i akutfasen av en krissituation. Myndigheterna har svarat att journalisterna agerade annorlunda och detta på flera sätt. Många uppförde sig hysteriskt, några var känslomässigt berörda och andra var mer påträngande än vanligt. Myndigheterna betonade övertrampen och de framförde också klagomål mot brott mot de etiska reglerna. Journalisterna vill inte beskriva arbetet som hysteriskt utan tvärtom ganska överlagt.

Arbetet var faktiskt relativt överlagt, såväl det nu kan bli det i en situation som den här. Det var förmodligen så, eftersom ingen kan ha varit förberedd på en sådan här situation, att många felsteg gjordes. Från *båda* sidor. Myndigheterna slöt sig som musslor och höll inne med saker som faktiskt hade gått bra att lämna ut till allmänheten, medan journalisterna i frustra-

tionen som följde när de blev avvisade uppträdde mer burdust och respektlöst än i vanliga fall mot samtliga inblandade. Förståelsen för varandras arbete var helt enkelt för liten och problemet skulle kunna lösas genom information om vardera parternas situation innan katastrofen väl inträffar.

Jägare och samlare, alla skapar de nyhetsideologin

De olika uppdragstyperna, *jägare* och *samlare*, som Alström och Östlund, (se Norhstedt m.fl 1994) skriver om i sin rapport anser vi framträder ganska tydligt på de olika tidningarna vid rapporteringen efter mordet. Vi anser att de tidningar som inte hade söndagsutgivning kunde i fallet Mattias Flink vara lyckliga om de hade några *samlare* på sin redaktion. Reportrarna hade hela lördagen och söndagen på sig att samla uppgifter som skulle publiceras på måndagen och helhetsbilden var viktig. På kvällstidningarna var däremot *jägaren* ett måste. Några få timmar och sedan var det dags för pressläggning. Allt material måste snabbt samlas in och fragment ur verkligheten beskrivas. Kompletteringen fick vänta till senare. Samma sak var det för rikstidningarna med söndagsutgivning. Det var bråttom och jägarreportern var säkert välkommen.

Att jägarreportern inte tar kritik mot en artikel som just kritik fick vi tydliga bevis på i kvällspressen tiden efter mordet. Artiklar som sades vara felaktiga blev inte dementerade utan ersattes med nya artiklar som hade en annan vinkling.

Det är journalisterna som kollektivt tillsammans med sina chefer som skapar tidningens nyhetsideologi. Vid rapporteringen efter mordet i Falun kunde man se en tydlig skillnad i ideologin beträffande kvälls- och dagspress. Kvällspressen lever som bekant på lösnummerförsäljning. Detta anser vi förklarar den tydligare inriktningen mot sensationer och borde också ha en inverkan på journalisternas agerande som ju inte uppskattades i så hög grad av myndigheterna.

Myndigheterna uppfattade det uppenbarligen som så att journalisterna skrev för att sälja och menar att arbetet var marknadsorienterat. Här har journalisterna svarat att deras arbete var policyberoende till största delen och ingen i vår undersökning svarade att det var marknadsorienterat. Var arbetet policyberoende eller marknadsorienterat? Vårt svar kan verka aningen trivialt, men vi anser att det är på följande sätt:

Tidningarnas policy är att skriva så att det väcker intresse hos läsarna. Detta innebär att de måste vinkla sina artiklar, men inte att innehållet är felaktigt. Infallsvinkeln har dock stor betydelse för hur artikeln tolkas av läsaren. Eftersom kvällstidningarna lever på lösnummerförsäljning borde det innebära att infallsvinkeln är av ännu större betydelse hos dem än hos dagspressen. Vi tror inte att tidningarna medvetet skriver marknadsorienterat, men intresset av att skriva så att tidningen köps och artiklarna läses gör att det kan uppfattas så, vilket det uppenbarligen gjordes av myndigheterna.

Kritik mot rubrikerna

Förmodligen var det underbemanning som inträffade på många redaktioner efter mordet i Falun. Stressiga redigerare hann inte läsa artiklarna om mordet och satte rubriker som inte riktigt var adekvata för artikelns innehåll. Likaså var det tidsbrist för många reportrar och detta ledde till att de fick visa på en "svart eller vit" bild eftersom tiden var för knapp för en rättvisande och mer nyanserad bild.

Rubrikvalen till artiklarna i fallet Mattias Flink har varit utsatta för kritik från samtliga myndigheter i vår undersökning. Rubrikernas och ingressernas uppgift är att locka läsare. Det har också framgått att personen som skriver artikeln och sätter rubriken sällan är densamma. Visserligen kan man tycka att det är upp till artikelförfattaren att se till att även rubriken är adekvat, men som vi också tidigare nämnt är redaktionerna vid tiden då rubrikerna sätts ofta utsatta för hög stress. Vi är övertygade om att så var fallet då de felaktiga rubrikerna sattes i samband med mordet i Falun.

Övermäktig uppgift

Uppgiften som kritisk granskare blev övermäktig de flesta medier under lördagen. Militären stängde grindarna och släppte inte ut några uppgifter, polisen var upptagna med att kasta ljus över vad som hade hänt och på sjukhuset kämpade man för Marika Olssons liv och de anhörigas förtvivlan. Det var först på presskonferensen som några frågetecken kunde rätas ut. Det verkar dock inte som om den rymde all förståelse. I vår undersökning har många klagomål framkommit mot journalisternas agerande vid presskonferensen. "Hyenajournalistik", "De uppförde sig som gamar", "Nonchalanta mot både oss och varandra".

Inte bara myndigheterna klagade på presskonferensen. En lokal journalist skrev om presskonferensen i en sammanfattning över händelsen "...en stor ovilja att prata. Lite får vi veta... Nej och åter nej. Eller inga kommentarer. Det skär sig genast mellan polis och journalister. Med tanke på att fallet i stort sett är uppklarat är oviljan att ge klara besked svårförståelig... För oss lokala journalister är situationen ovan. Kanalerna till såväl polis som regementsledning är normalt mycket goda. Vi är vana vid öppenhet, resonemang och långt gående ömsesidiga hänsyn. Nu är utrymmet för resonemang noll."

Är det så här i en krissituation? Läser sig kontakten mellan informatörer och informationskanal? Det låter konstigt och skulle innebära att journalisterna helt får gå efter rykten och andra okontrollerade uppgifter. Vi får ju trots allt veta mycket och tror därför att detta var en första reaktion vid konfrontationen mellan parterna.

I fråga om vem som styrde arbetet kan myndigheterna och journalisterna vid en första anblick verka vara överens. Vi tror dock att de menar olika. Myndigheterna hade nog tänkt försöka vara de som styrde arbetet, militä-

ren genom att stänga grindarna, polisen genom att hänvisa till *en* informationsansvarig och sjukhuset genom att lämna en sedvanlig bulletin och hänvisa till sekretessen. När det sedan visade sig att detta inte fungerade, journalisterna visste redan mycket av det som till exempel militären höll inne med genom efterforskningar på stan, insåg man att det var lika bra att gå ut med korrekta uppgifter. Journalisterna å sin sida hade nog från början tänkt sig att myndigheterna skulle vara något mer öppna, därav några svar som ligger i mitten på skalan.

I ett demokratiskt samhälle som vårt kan man inte utestänga massmedia. Allmänhetens rätt till information är en lagstadgad rättighet och det är journalisternas uppgift att föra ut denna information. Vad man däremot kan önska och som vi tidigare nämnt, är att journalisterna i högre grad borde söka sanningen.

Krisbehandling i lokalpress (Carlsson & Svingstedt 1995)

Om mordet i Falun skall benämnas med ordet kris kan diskuteras. Det sätt som pressen framställde det hela på gjorde att många av de som tog del av deras skrivelser uppfattade det som en nationell kris. Visst måste händelsen ha inneburit en kris för många t.ex. offrens anhöriga, poliser, vittnen, Flinks anhöriga och Flink själv. Detta måste väl ändå ses som personliga kriser och inte något som drabbar hela landet? Var det en kris för militären? Det borde innebära en kris för en hel yrkeskår när en av tusentals anställda begår mord.

Om inte media, med pressen i spetsen koncentrerat så gott som alla sina resurser på dramat i Falun hade nog inte en så stor del av befolkningen klassat händelsen som en kris. Då hade troligen krisens omfattning begränsats till Falun och de berörda personerna. Nu var det inte så, en omfattande bevakning bedrevs veckan efter mordet.

Krisen beskrevs inte enbart som en individuell kris utan hela samhället framställdes som drabbat.

Frågorna började att cirkulera, vart är samhället på väg?, varifrån kommer allt våld?, sköter polisen sitt jobb? fostrar militären mördare?, o.s.v.

Om inte Flink hade varit militär, hur hade man då valt att framställa händelsen? Kanske skulle det då ha varit videoväldet som fått skulden till att samhället är på väg utför.

Möjligen skulle man ha riktat in sig på psykiska sjukdomar, tagit reda på hur många galningar som går lösa mitt bland oss och pekat på anledningar i samhället till varför det finns så många psykiskt störda? En av medias huvuduppgift är att beskriva det som händer omkring oss och detta kan göras på skilda sätt.

Av vår undersökning kan vi utläsa att de tidigare rönen som pekar på en koncentration av mediabevakningen under akutfasen även stämmer in på vårt aktuella fall. Under de första dagarna efter att mordet fylls de båda tidningarna, Falu Kuriren och Dala-Demokraten med uppgifter om och omkring händelsen. Av naturliga skäl finns det i akutskedet en stor efterfrå-

gan på information. Ett av problemen för Dala-Demokraten och Falu Kuriren måste ha varit den tidpunkt när mordet utfördes, natten till lördagen den 11 juni, 1994. Anknypningen till helgen måste ha inneburit att möjligheterna att få tag på och kontrollera information från olika myndigheter varit besvärliga.

Tidigare studier har visat att när efterfrågan på information är stor och tillgången knapp tenderar journalisterna att göra avkall på kontrollen av den information som ges, men detta skall inte gälla pressen. Naturligtvis har svårigheten att under helgen få tag på personer som kan bekräfta uppgifterna även här spelat en roll. Som forskningen tidigare visat hamnar journalisterna i en utsatt position när de i akuta skeden ska bedöma vad som är viktigast, att de är snabba eller att de har korrekta uppgifter.

De båda tidningarna som vi studerat har nog känt sig pressade att publicera en hel del uppgifter som de inte har kunnat eller hunnit kontrollera. När de två tidningarna distribuerades hade det redan gått två dagar efter att händelsen utspelat sig eftersom varken Dala-Demokraten eller Falu Kuriren ger ut något söndagsnummer och genom att mordet skedde så sent på lördagen att nyheten inte hann in innan pressläggningen på lördag morgon. Faluborna hade redan hört och läst om mordet i två dagar innan de fick ett lokalt perspektiv presenterat för sig genom den lokala pressen. Som framgår av vår undersökning dyker en rad med felaktigheter upp i framförallt de artiklar som publicerades i ett tidigt skede. Att de båda tidningarna skulle ha kontrollerat uppgifterna extra noga med anledning av krisituationen verkar således osannolikt.

En annan tendens som tyder på att tidningarna haft en svårarbetad situation är den som visar sig under den första dagens publiceringar efter mordet. Händelser som vi anser ha ringa intresse i sammanhanget tas upp i texten. Det är främst i Falu Kuriren som denna tendens märks. Kanske har tidningen tagit det säkra före det osäkra och valt att ej publicera det material som man ej hunnit/kunnat kontrollera sanningshalten i och på så sätt blivit tvungna att "fylla ut" med andra mindre relevanta ämnen.

Mordet i Falun är av en egen karaktär om man jämför med de kriser som vi läst om i tidigare forskning. I litteraturen har krisen långvariga faktiska följder t. ex. Tjernobylnkatastrofen. I vårt studerade fall kan man se ett slut, mordet har hänt och mördaren är tillfångatagen. Säkert hade medias roll sett annorlunda ut om t. ex. en massmördare som sköt vilt omkring sig lyckats hålla sig undan polisen och istället strök omkring i samhället. Eftersom det inte föreligger någon risk för befolkningen behöver inte ens den lokala pressen tänka på att oroa människor i onödan och inta en lugnande inställning. På det sättet kan och kanske måste (för säljandets skull) de lokala tidningarna göra som kvällspressen, dramatisera. Många artiklar som skulle kunna vara ren fakta har spetsats till av tidningarna. Bara några laddade ord lite här och där kan göra eller föra till något i artikelns mening. De laddade orden visar ofta på vilka/vem tidningen har utsett som syndabockar eller vilka/vem de tar till försvar. Man märker dock att Falu Kuriren och

Dala-Demokraten tar hänsyn till den lokala befolkningen genom att inte t ex kritisera poliserna som skulle bli utsatta i ett så litet samhälle där många känner de berörda personernas yrke. En fundering runt syndabocksutnämningar man kan ha angående Dala-Demokratens behandling av den stockholmstjej som varit Flinks flickvän. Skulle Dala-Demokraten ha gått till så hårda personliga angrepp om hon kommit från Falun med omnejd?

Både Dala-Demokraten och Falu Kuriren använder sig av personifiering för att skapa olika infallsvinklar på nyhetsbilden. En individ får från sina upplevelser skildra händelser och förhållanden. Marika är den enda överlevande personen som varit indragen i skottdramat och får på så sätt en viktig roll i tidningarna. Marika som blev skadad hade av naturliga skäl inte så stor kontakt med pressen i början av bevakningen. Istället fick hennes mamma förmedla dotterns minnesbilder och kommentarer. Poliserna som deltog i jakten på Flink personifierades också flitigt. Genom personliga berättelser blir innehållet mer levande och på så sätt även attraktivt.

Genom att de berörda tidningarna har en läskrets bestående av lokalbefolkningen märks en tendens av dem att rikta in sig på ett mycket begränsat område. De som uttalar sig är mycket sällan andra än de som har anknytning till Falu-trakten. Man koncentrerar sig på uttalanden från lokala källor.

Samhällets roll i krisen betonas inte nämnvärt i artiklarna, kanske på grund av att de personer som har en uppsatt position är lokala kändisar och skulle bli utsatta för misstro. Det skulle alltså kunna rubba samhällsbilden som invånarna har och kanske välla onödig oro. Falu Kurirens mycket försiktiga inställning till militären skulle kunna bero på samma orsak. Man vill inte utsätta militären för grova påhopp när man vet att det redan finns ett nedlägningshot mot flera av regementerna i Sverige. Det skulle kunna ge en splittrad bild av Falu Kurirens inställning till militären om de först tog ställning mot dem för att sedan vid en eventuell förestående nedläggning ta parti för dem. Många av den lokala befolkningen har sitt arbete på regementet. Vid kritik mot militären är det lätt att hela yrkeskåren där får ett dåligt rykte och det vinner ingen på.

Vi kan konstatera att Hvitfelts formel för sannolikheten att en nyhetsartikel ska publiceras som vi tidigare nämnt stämmer rätt så bra på det behandlade materialet. De övergripande dragen i artiklarna stämmer in på att de :

1. Handlar om brott, i det här fallet ett mycket grovt brott.
2. Det geografiska avståndet är litet och har troligen en mindre sensationsgrad än vad t. ex. Expressens nyhetsstoff har. Likaså borde den "kulturella" närheten till Dalaregementet påverkat nyhetsmaterialet.
3. Det handlar om ett förhållande som berör Falun med omnejd.
4. Morden skedde i ett totalt oförberett, lugnt samhälle och var mycket sensationellt och överraskande.
5. Artiklarna handlar inte om enskilda elitpersoner. Det lokala perspektivet gör att man koncentrerar sig på enskilda individer och i viss mån

- även på lokala kollektiv. Man kan även tolka det som att det är militären som får inta den roll som den enskilda elitpersonen skulle ha eftersom det är den kategori som man kopplar samman med Flink.
6. Den beskrivande strukturen i artiklarna har visat sig tämligen enkel och detta kan antas bero på mediernas organisation, journalisternas utbildning respektive avsaknad av utbildning (de som är utbildade på journalisthögskolorna kan ha "lärts in" att behandla nyheterna på ett likartat sätt medan de som saknar utbildning antagligen påverkas mer av nyhetsorganisationens struktur.) och att man vill framställa ett komplext förhållande på ett överskådligt sätt.
  7. Man har fått en viktig plats i utbudet. Som tidigare nämnts är materialet relevant eftersom det behandlar en händelse som ingen vill ska upprepas igen.
  8. Själva morddramat var överstökat på en knapp timme, men gick att följa upp i många veckor efteråt. Det långtidsperspektiv som beskrivs i artiklarna finns där antagligen för att få en aktualitet i nyheterna. För även om mordet skedde för en månad sedan måste den aktualiseras för att ha ett nyhetsvärde.
  9. Det huvudsakliga temat var neutralt. Många artiklar behandlar anhöriga och offer med ett kraftigt inslag av sorg, men det finns även kraftiga positiva inslag som behandlar polisens beredskap och lokalbefolkningens gemenskap efter mordet. Vi antar att detta beror på att lokaltidningen inte kan ge en alltför negativ bild av det egna samhället, de skulle då helt enkelt bli klassade som fientliga mot det egna samhället och tappa läsare. Lokaltidningarna verkar nämligen tvingas in i en lojalitet mot samhället.
  10. Källorna har i mycket liten grad utgjorts av elitpersoner. Den lokala befolkningen har stått för mycket av uppgifterna. Detta beror antagligen på att mordet skedde i Falun och därför är det relevant att tala med människor i Falun.

Vad kan då sägas om gatekeeperfunktionen? En typ av urval gjordes som vi redan nämnt genom den besvärliga arbetssituationen som pressen hamnade i på grund av tidpunkten för mordet. Enligt Schultz görs ett urval av journalisterna belagda på deras personliga erfarenheter, inställningar och förväntningar. Man kan mycket väl tänka sig att de lokala journalisternas vardag inte är allt för upphetsande och att de vid händelser som den här ser chansen till att bryta rutinen. Det är säkert lätt att hänga med i det uppskrivade tempot som blir när reportrar och journalister från landets alla hörn samlas på ett och samma ställe. Risken finns att en tävlan mellan nyhets-hungriga journalister leder till högt ställda förväntningar och en jakt på det stora scoopet. Det kan också vara så att den journalistutbildning som finns likställer journalisterna och gör deras urval av nyhetsmaterial mer lika dem mellan. Själva nyhetsorganisationen har med största sannolikhet också påverkat det material som skrivits (jmf Nohrstedt & Ekström, 1994).

Den lokala tidningskåren hade säkert tagit del av helgens medieutbud varav somliga gav en mycket dramatiserad bild av det som utspelat sig i Falun. Var det kanske så att det var den nationella pressen som satte sin prägel på den lokala pressen? Det förefaller inte helt otroligt att tidningarna hämtade uppslag och inspiration från andra. Hur låg det t.ex. egentligen till med Flinks vapenfixering? Det finns uppgifter som kommit fram en tid efteråt som säger att vapenintresset som beskrevs som en fixering var starkt överdrivna .

Möjligen kan den vinklingen vara en följd av journalisternas personliga förväntningar och inställningar. För det måste väl ses som ett tacksamt ämne att skriva om; en skjutgalen, vapenfixerad militär.

Den redaktionella policyn som brukar finnas, informell eller formell, brukar räknas som ett viktigt urvalskriterium för vilka nyheter som tas upp och de som inte blir förmedlade. Om vi ser till den bild vi har fått av de båda tidningarna under arbetets gång antar vi att Dala-Demokraten och Falu Kuriren har olika syn på sin nyhetsbehandling. Dala-Demokraten verkar vara den mest sensationshungriga. Falu Kuriren verkar inte ha drivit lika hårt att finna spektakulära inslag och syndabockar, utan håller en lägre profil. Falu Kuriren ägnade en hel del uppmärksamhet åt att följa upp allt skrivande om mordet med en juridisk infallsvinkel. Den redaktionella policyn kan också påverkas av den politiska inriktning som tidningarna har.

En annan gatekeeperfunktion som brukar diskuteras är den redaktionella bearbetningens resultat och nyhetsurval som ofta i stor utsträckning är iordningställt av nyhetskällorna eller av informatörer. De artiklar som kan vara aktuella med anledning av detta är främst de som behandlar polis och militär. Vad det gäller polisen verkar båda tidningarna redan från början ha intagit en försvarande roll. Militären har en mer tveksam position, framför allt i Dala-Demokraten. Efter en tid dyker dock artiklar med rena försvarstal från de båda kategorierna upp. Här kan man tänka sig att det är på initiativ av de båda kategorierna som skrivandet sker. I hur stor grad artiklarna skulle vara iordningställda av yrkeskårens representanter eller informatörer är svårt att spekulera omkring.

Det ska också poängteras att journalisterna på de båda tidningarna antagligen också hamnat i ett kristillstånd. De trodde antagligen inte att något så hemskt kunde hända i deras stad. Detta påverkade sannolikt nyhetsrapporteringen i akutfasen (jmf. Olsson, 1985).

I ett flertal artiklar syns det att journalisterna har tagit hänsyn till personerna som det publicerade handlar om- de följer konsekvensetiken. Detta är särskilt tydligt i Falu Kurirens artiklar i akutfasen. Även om artiklarna innehåller övervägande spekulationer så syns det i ovan nämnda artiklar en viss försiktighet att "hänga ut" personer som inte med 100 procents säkerhet har med mordet att göra. Falu Kuriren publicerar inte fänrikens namn eller bild i någon av sina artiklar- och detta gäller även för artiklar utanför undersökningsmaterialet. Dala-Demokraten däremot följer en mer plikt-etisk linje- här publiceras fänrikens namn redan på måndagen den 13 juni

1994. Även bilder på fänrikens f d flickvåns bostad finns med i nyhetsmaterialet även om det ganska klart kommer att skada flickan, genom det negativa rykte hon får genom att sammankopplas med mordet.

Publiceringskravet verkar här vara viktigast (jmf. Norstedt & Ekström, 1994). Här kan Falu Kurirens journalister känna en lojalitet med Dalaregementet och därför försöka undvika att skada det lokala regementet..

I följdfasen är pliktetiken mest tydlig i Dala Demokraten medan Falu Kuriren även här är försiktigare.

I vårt undersökningsresultat syns det som kallas massmedielogiken (Pettersson & Carlberg, 1990). Artiklarna har en ganska tydlig tillspetsning, då de har en enkel och överskådlig struktur. Vinklingen tar sig uttryck i att de flesta artiklarna är delvis händelseinriktade, artiklarna behandlar ämnen som inte egentligen berör mordet. Personifieringen är likaså ganska tydlig i materialet- man försöker hitta ett ansikte för det som beskrivs, även om det är ett större förhållande som egentligen behandlas. Även i det faktum att de flesta av våra undersökta artiklar har en enkel eller ganska enkel struktur visar att man försöker föra fram händelsen som en konfrontation mellan två parter.

Om medborgarna i Falun har fått "sann, snabb, öppen och trovärdig information" (Nohrstedt & Nordlund, 1993) går efter vår undersökning naturligtvis att diskutera. Speciellt i akutfasen märks en del uppgifter i artiklarna som verkar uppfyllt kriteriet "snabb" men inte "sann och trovärdig" och likaså förekom det några få artiklar som inte nämnde några källor, vilket kan leda till att man kan ifrågasätta om den informationen blir särskilt " trovärdig".

I artiklarna märks en annan part än medierna som borde förbättra sin informationskompetens vid kriser- nämligen militären. De sekretessbelade uppgifterna om gärningsmannen flera dagar och ökade mediernas och medborgarnas behov av information. Detta ledde till att spekulationer och gissningar om gärningsmannen florerade i tidningarna (jmf. Nordlund, 1994). Detta kan också öka misstänksamheten hos medborgarna som tror att militären har något att dölja, att det är någon form av maktmissbruk som sker bakom lyckta dörrar (jmf. Nohrstedt & Nordlund, 1993).

Båda tidningarna använder sig av källor som kan ifrågasättas i sin form av experter av ämnet som behandlar. Ett typiskt exempel är att båda tidningarna låter fänrikens advokat kommentera fänriken som person, vilket han rimligtvis inte har kompetens att göra. Han kan möjligtvis uttala sig om fänriken som sin klient.

Schakalen i Falun (Theander 1994)

Falumorden var en extrem händelse. Den var grotesk, den var helt oväntad och vid en första anblick också helt oförklarlig. Historien anknöt till en rad andra ämnen som befann sig på massmedias dagordning. Där fanns debatten om officerare skulle få ha tjänstevapen hemma, debatten om doping i

kroppssbyggarsammanhang och på sätt och vis också till debatten om skilsmässobarn. Kärnfamiljen var ett uttalat mål för den borgerliga regeringens familjepolitik, där det så kallade vårdnadsbidraget bara var en av många beståndsdelar.

Debatten om kärnfamiljen hade också fått ytterligare näring i och med att chefen för Österåkersanstalten, Ann-Britt Grünwald, nyligen gått ut i massmedia med uppgifter om att i stort sett samtliga hennes "klienter" kom från trasiga familjeförhållande.

Mattias Flink var ett skilsmässobarn. Skilsmässan hade inträffat när Mattias Flink var i 10-årsåldern.

Men betraktar man händelserna i Falun enbart som massmord var händelsen inte unik. Den svenska kriminalhistorien rymmer många fall av massmord också i fredstid. Tjörnarpsmorden 1952 (tio personer mördades av vikarierande poliskonstapeln Tore Hedin), åldringmorden i Malmö 1978 (en ung beredskapsarbetare dömdes för mord på elva åldringar och mordförsök på ytterligare sexton åldringar efter att ha tvingat dem att dricka rengöringsmedlet Gevisol - morden förklarades med att den unge mannen tyckte synd om åldringarna) är båda händelser som räknat i antalet offer översteg Falumorden.

Som nyhetshändelse var dock Falumorden unik genom att det inte gick att hitta några förklaringar alls till varför morden skedde. Det fanns inga motsättningar mellan mördare och offer, det låg heller inga ekonomiska eller känslomässiga motiv bakom morden. Det såg ut av vara en galnings verk, men mördaren visade inga och hade inte heller visat allvarliga tecken på att vara galen eller sinnessjuk.

Det fanns två huvudsyften för tidningen att spegla händelserna i Falun på det sätt som gjordes. Falumorden var en säljbar nyhet. För en tidning som lever på lösnummerförsäljning är det naturligt att bita sig fast vid en händelse man vet lockar läsare. Det fanns alltså ett rent ekonomiskt intresse för Falumorden. Det andra syftet var journalistiskt. Falumorden var en stor nyhet; dramatisk, oväntad och häpnadsväckande. Att händelsen skulle bevakas ingående sågs som en självklarhet för tidningens journalister.

Ser man hur händelseutvecklingen beskrevs av tidningen Aftonbladet kan man säga att skildringarna föll väl in under både den klassiska retoriken som det vi kan kalla kvällstidningsramen. I det första fallet genom att man koncentrerade sig på att försöka besvara de klassiska retoriska frågorna, i det andra fallet genom att presentationen föll under de kriterier som Hans Strand ser som karaktäristiska för kvällspressen, reklam och populärkulturen.

Budskapet var enkelt. Några allvarliga försök att fördjupa frågeställningen gjordes aldrig, utan tidningen nöjde sig i stort med att beskriva händelseförloppet och människorna kring dramat.

Berättelsen blev också starkt personcentrerad genom att man tidigt valde att koncentrera sig på att försöka gestalta mördaren Mattias Flink, liksom den var mottagarinriktad i så motto att läsarna ofta bjöds in i texterna genom presensformen i berättandet och närgångna iakttagelser av skeendet.

Det går också att visa hur händelseförloppet dramatiserades med Mattias Flink som den självklara huvudrollsinnehavaren i ett närmast klassiskt kärleksdrama som slutar i ett blodbad, hur gestalterna byggdes upp genom väl avvägda detaljer för att passa in i mönstret och hur skribenterna och fotograferna arbetade medvetet med scenen för att nå spänning i texterna.

På samma sätt kan man visa hur texterna var actionbetonade, trendiga, schablonartade och för den del också underhållande. I alla fall vad det gäller action är det knappast någon som kan förneka att just denna beståndsdel betonades med utförliga skildringar hur mördaren utförde sitt verk.

Man kan hitta ett fåtal direkta felaktigheter i de spekulationer som tidningen förde fram, men det finns inget som tyder på att dessa var resultat av ett medvetet försök att lura läsarna. Dessa felaktiga spekulationer och sakuppgifter får falla på kontot av svårigheter att få fram information och att brist på förklaringar till det som skett ledde fram till gissningar som inte alltid var korrekta.

Några exempel på uppenbart fejk har jag inte funnit i Aftonbladets texter.

Visserligen kan man påstå att vissa av Flinks personliga egenskaper överdrevs och anpassades efter berättelsens förlopp på ett sätt som var främmande för de människor som kände Mattias Flink. Man kan också hävda att vissa bilder och personbeskrivningar sedda utanför sitt sammanhang var oskyldiga eller i alla fall inte särskilt anmärkningsvärda. Men som med facit i hand kom att framställas som bevis för det psykologiska signalementet i tidningen tecknade.

Men inget av detta faller under det som normalt brukar kallas fejk.

Kritiker till pressen i allmänhet och kvällspressen i synnerhet kan hävda att Aftonbladet tog på sig rollen som bestraffare genom sin skildring av Mattias Flink. Den unge fänriken fick schavottera under flera dagar i tidningen och beskrevs uttalat som en massmördare, en extremt vapenfixerad person, en galning med mera. Underförstått fanns också beskyllningar mot Flink som en psykopat, en best, en fascistoid person, en dålig chef med mera.

Kritikernas resonemang finner också stöd i hur de poliser som oskadliggjort Flink utsågs till hjältar genom sin bragd att fälla Flink. Härigenom kan man säga att tidningen cementerade en folklig rättsuppfattning.

Betydligt svårare är det att hävda att Aftonbladet ansträngde sig för att fördjupa frågeställningen och att hävda att det gjordes några allvarliga försök till granskning av de - i detta fallet - militära myndigheterna.

Enligt min uppfattning fanns det flera olika frågeställningar av mera granskande karaktär som var fullt möjliga att spinna vidare på för att kanske nå förklaringar.

Frågor som:

Går det att förhindra denna typen av händelser, eller är detta ett pris man måste betala om man ska ha en militär utbildning vars syfte faktiskt är att lära människor att hantera vapen - eller grymmare: Att lära ungdomar döda andra människor.

Om Flinks vapenfixering var korrekt beskrivet av tidningen, är i så fall detta beteende något som direkt uppmuntras inom den svenska militärutbildningen?

Flink hade ju ganska bra tjänstgöringsbetyg, och han var dessutom uttagen till befälsutbildningen.

Arbetskamraterna till Flink hade observerat hur den tidigare stabile fänriken blivit aggressiv och drabbats av flera vredesutbrott under de senaste två månaderna. I en miljö med ständig tillgång till vapen, var inte detta tillräckligt starka indikationer på en säkerhetsrisk att detta borde rapporteras till regementschefen?

Hur såg instruktionerna ut på regementet för denna typ av observationer?

Frågor som, med facit i hand, kan konstateras att de aldrig ställdes, eller i varje fall inte publicerades.

En sista fråga är varför tidningen valde att lägga upp berättelsen på det sätt som gjordes och vilka begränsningar stod man inför när mordet uppdagades? Det fanns flera skäl till att resultatet blev som det blev.

Morden inträffade under en tidpunkt som ur tidningens synvinkel var sämsta tänkbara eftersom de flesta människorna i Falun låg och sov när mordet inträffade. De offentliga källorna hade antingen inte tid att tala med pressen eller lade de helt enkelt på eftersom de inte visste hur de skulle hantera situationen. Möjligheterna att få information beskars kraftigt för tidningen.

Också den senare bevakningen tyder på att journalisterna hade stora problem vad det gäller inhämtandet av information och kommentarer. I vissa fall beroende på att myndighetspersonerna ställde inför situationens allvar blev osäkra på vilken information som skulle hemlighållas och vad som skulle lämnas ut. Men av intervjuerna med de personer som kände Mattias Flink framgår också att människorna runt dramat fick en avog inställning till pressen. Kanske inte på grund av att tidningarna skrev direkta felaktigheter som att de uppfattades som att tidningarna gottade sig i eländet.

Till detta läggs att huvudpersonen i dramat, Mattias Flink, under hela tiden var oåtkomlig för pressen. Journalisterna tvingades helt lita på spridda uttalanden från myndighetspersoner, vänner och bekanta, advokat med flera.

Härigenom kan man säga att journalisterna hamnade helt i händerna på sina källor, några möjligheter att bilda sig en egen uppfattning om Mattias Flink gavs ej.

Till de yttre begränsande faktorerna kan man också lägga själva händelsens mycket hastiga förlopp. Morden utfördes och klarades upp under loppet av ungefär en timme. Härigenom gick journalisterna miste om det nyhetsflöde som annars är vanligt vid grova brott och som faktiskt gagnar kriminaljournalistiken.

En jaktsituation, inströmmande tips eller en allmän oklarhet om vem som utfört brottet ger nya vinklar dag för dag.

Av de inre begränsningarna framstår i alla fall inledningsvis personalbrist och ett allt för grovmaskigt nyhetsfilter som de kanske främsta orsakerna till hur materialet presenterades för läsarna. Tidningen Aftonbladet fick reda på Falumorden först efter att TT larmat om händelserna.

Tidningens egna tipsare missade nyheten. Det är lätt att föreställa sig telefonkön hos polisen och eventuella vittnen i Falun när TT hade kablat ut sin flash. Att reportern dessutom satt ensam och var orutinerad förvärrade troligtvis situationen.

Begränsande faktorer var också de etiska normer som tidningen själva ålade sig.

Här finns frågorna om namn- och bildpublicering, hur man skulle presentera offren och hur närgånget man skulle beskriva offrens anhörigas situation. Men också hur de enskilda journalisterna bortom yrkesrollen uppfattade det makabra.

Intervjusvaren av Aftonbladets reportrar tyder på att man personligen tog illa vid sig av händelserna. Förmodligen upplevdes tidningens etiska förhållningsnormer i denna situation som ytterligare skäl till att inte gå alltför hårdhänt fram mot människorna runt dramat.

SUMMARY IN ENGLISH

As night turns into morning, on June 11, 1994, seven young people are murdered in Falun, Sweden. The incident is one of the worst violent crimes in Swedish history. From a police and investigation point of view, the case is not difficult. The murderer, a young army officer of the Dala Regiment (I 15), is caught almost immediately. While the seizure in itself is dramatic, he confesses rather directly to the crime.

For mass media, the murders in Falun are more spectacular. The incident takes place in an ordinary Swedish country town. It is a young promising officer that, armed with an assault rifle, kills young innocent people. An officer with the community's largest employer. And it happens at the beginning of summer, when the first week of the usual "news-drought" period is right around the corner.

The present report consists of two parts. The first part contains interviews with the reporters from *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Dala-Demokraten* and *Falu Kuriren* as well as the two tabloids *Aftonbladet* and *Expressen* which all had written articles in their newspaper during the period of June 11 to July 12.

The second part is an analysis of the contents in all the articles relating to the murders in Falun, and which were published in those newspapers during that same period. In the report are described the editorial conditions under which the reporters worked. Conditions which can be expected to have influenced the quality of the editorial work as well as how the journalistic ethics were exercised.

Journalists from the tabloids work under the best conditions, based on traditional standards. They have few parallel stories to cover at a time, and, compared to other journalists, they have plenty of time for their writing. However, when viewed together with other factors, the pressure on the tabloids' reporters seem to be the hardest.

From the tabloids, it was mostly male reporters that covered the murders in Falun. They are younger and less experienced and feel unsatisfied with both the traditional conditions and the results of their work. They sense the market pressure on the reporting and they are firmly controlled by the chief editor. They rationalize their own responsibilities and they deny the media's responsibility for any violence that may emerge as a result from the reporting, while at the same time stressing their duty ethics rather than the consequential ethics in relation to relatives.

From a contents point of view, this is reflected in the texts as described in the following.

The tabloids' presentations of the murders in Falun are in the form of pages covered with a large number of dramatic pictures. The pictures are frequently photos of one single person. Which is an approach that underlines the focus on people. The central character is Mattias Flink, the murderer. To

describe him, informal sources (many times anonymous) are often used, or, without using any sources, the reporter himself creates an article, which accordingly has a low content of facts. The risk for inserts that are merely speculative, is also increased by this.

The Stockholm based morning papers are the tabloids' opposite, if the expression is excused. Here, it is older, more experienced, female reporters that are responsible for the coverage. They are not on site in Falun to the same extent as other reporters, they work more independently and they are satisfied with both their editorial conditions and the results of their work.

In its contents, the morning papers are characterized by a more temperate style. The presentations are often done as smaller blocs, headlines are neutral and objective, and few pictures, usually photos from the scene of the crime, however, dramatic like the tabloid's pictures. The discussed topics are more subject related to its nature even though the more traditional crime reporting is abundantly present here also. The sources are more formal. The articles are less event oriented, a little less speculative and the approach is not solely concentrated on impersonations but instead more varied.

The reporters from the local newspapers have a profile that is somewhere in between the other two. Here, it is mostly experienced male reporters that cover the murder incident, with, traditionally speaking, poor editorial conditions. They feel less satisfied with the results, for several of them the work has made them feel bad, and they emphasize the consideration for relatives. The consequential ethics have possibly got a wider acceptance by these reporters due to daily contacts with their readers.

From a contents point of view, the local papers have an in between position as well. In its form, full page coverages are most common. There are several pictures, however, neutral rather than dramatic. The pictures are very often photos of representatives from the authorities. Headlines are somewhat "inclined" even if dramatized is too strong of a word. The description is primarily about the murder itself, there are few sources, and, like other morning papers, the articles are characterized by being less event oriented and less speculative but with a varied angle.

In this report is made reference to three student papers. The papers are reports from studies on the authorities conception of the journalistic work methods in relation to this case, from studies on the way Aftonbladet described officer Flink and finally from a study that compares the reporting by the two local papers, Dala-Demokraten and Falu Kuriren.

LITTERATUR

Alström, Börje & Patriksson, Göran: *Sändarna, deras meddelanden och mottagarna. Rapporter från pedagogiska institutionen, Göteborgs Universitet. Nr S7-1970*

Alström, Börje & Patriksson, Göran: *Lokaltidningen och läsarna. Sundsvall, Sundsvalls Tidning 1971.*

Alström, Börje: *Tidningsläsning i Medelpad. Stencil. Sundsvall, 1981.*

Alström, Börje: *Journalister i Västernorrland, Opublicerat arbetsmaterial. 1992.*

Alström, Börje: *Lokala medier, trovärdiga eller gynnare i Mitt i opinionen. KVC, Sundsvall, 1995.*

Axberger, Hans-Gunnar: *Pressetik-pressetiska konflikter, regler och synsätt. Juristförlaget, Stockholm 1994.*

Bantz, C. McCorkle, S. & Baade, R. : *The News Factory. Communication Research, 7,45-68. 1980 (1980)*

Bech - Karlsen, J: *Hva har vi der å gjöre? Institutt for Journalistikk, Larvik (1990)*

Belsey, A. & Chadwick, R.: *Ethical Issues in Journalism and the Media. New York, Routledge. 1992.*

Breed, W: *Social controll in the newsroom: A functional analysis. Social Forces, 33,326-335. 1955*

Börjesson, Britt: *Brott och publicitet. Kriminaljournalistik under 1900-talet. Projektarbete i fördjupningskurs. JMG 1987.*

Carlsson, Daniel & Svingstedt, Katarina : *Krisbehandling i lokalpress. Mitt-högskolan i Sundsvall 1995.*

- Chermac, S.M: *Victims in the News. Crime and the American News Media.* Westveiv Press, Oxford 1995.**
- Curran, J. & Seaton, J. *Power without responsibility.* London, Routledge 1981.**
- Dahlgren, Peter: *Pressens bild av brottslighet.* Stockholm, Brottsförebyggande rådet 1-1987.**
- Ekecrantz, Jan & Olsson, Tom: *Så sant som det är sagt. Källor och konstruktioner i journalistiken.* Svensk Informations Mediecenter, rapport 1/1991.**
- Ekecrantz, Jan, Olsson, Tom, Pollack, Ester & Sahlstrand, Anders: *Tre tidstablåer. Journalisti som kommunikation.* JMK, Stockholms Universitet 1994.**
- Ekstrand, Eva: *Myten om innehållsanalysen, Pm forskarutbildningen,* Stockholm, JMK 1992**
- Ekström, M & Nohrstedt, S-A: *Journalistikens olika problem..* Under utgivning, 1996.**
- Ericson, R.V. Baranek.P.M.and Chan, J.B.L.: *Representing Order.* Toronto, University of Toronto Press (1991:192)**
- Etzioni, A: *Two approaches to organizational analysis.* Administrative Science Quarterly, 5, 257-78.**
- Findahl, Olle: *Nyheter som information eller underhållning* Nordicom-Nytt 4 1988.**
- Furhoff, Lars: *Makten över journalistiken.* Natur och kultur, Stockholm 1986.**
- Gadd, Pia (red.): *Mord, Blod och Moral, om kriminaljournalistik.* Carlssons, Stockholm 1994.**

Hadenius, Stig & Weibull, Lennart: *Massmedier*. Bonnier, Stockholm 1993.

Hadenius, Stig: *Regementsdöden i medierna*. Styrelsen för psykologiskt försvar, Stockholm 1993.

Hirsch, P.M: *Occupational, Organizational, and Institutional Models in Mass Media Research: Towards an Integrated Framework* i Hirsch, P.M., Miller, P.V. & Kline, F.G. (red.) *Strategies for Communication Research*. London, Sage 1977.

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart: *Perspektiv på krisen*. Samhälle Opinion Massmedia 1992.

Hvitfelt, Håkan: *På första sidan. En studie i nyhetsvärdering*. Beredskapsnämnden för Psykologiskt försvar, Stockholm 1985.

Hvitfelt, Håkan: *Nyheter i krig*. Styrelsen för Psykologiskt försvar, april 1988.

Hvitfelt, Håkan: *Nyheterna och verkligheten. Byggstenar till en teori*. Göteborgs Universitet 1989:1.

Hvitfelt, Håkan: *En studie i brott. Media monitor*. Näringslivets Mediainstitut. 1994.

Hultén, Lars: *Journalistikens Villkor*. Stockholm, Natur & Kultur 1993

Jarlbro, Gunilla & Jönsson, Annelis: *Våldbrott i svensk press- jämförelse mellan åren 1983- 1993*. Arbetsrapport 52: 1995, JMG, Göteborgs Universitet.

Jarlbro, Gunilla m.fl: *Aids ett drama i flera akter*. Stockholm, Aidsdelegationen 1992.

Johnstone, J.W.C.: *Organizational constraints on newswork*. Journalism Quarterly, 53, 5-13. 1976

- Kaniss, Phyllis: *Making lokal news*. Chicago, The University of Chicago Press. 1991**
- Kruise, H: *Etik i journalistik*. Förlaget Ajour, Århus. 1991**
- Lavine, J.M. & Wackman, D.B. *Managing media organizations*. New York, Longman. 1988**
- Lemnert, Helene & Abrahamsson, Camilla: *Hur mår vi egentligen*. Mitthögskolan i Sundsvall. 1995.**
- Lichter, S.R, Rothman, S. and Lichter, L.S.: *The media elite*. New York, Hasting House 1986.**
- Löfgren-Nilsson, Monica: *Klimat och kön-Journalisters bedömning av arbets-klimat på nyhetsredaktioner*. Arbetsrapport 30: 1993, JMG, Göteborgs Universitet.**
- Melarti, Cilla & Odelmalm, Nina: *Morgonen efter morden*. Mitthögskolan i Sundsvall 1995.**
- Nerman, Bengt: *Mellan demokrati och marknad*. Opublicerad seminarieartikel. 1995.**
- Nohrstedt, Sig Arne: *En nyhetsdag*. Högskolan i Örebro 1994.**
- Nohrstedt, Stig Arne & Ekström, Mats: *Ideal och verklighet, nyhetsjournalistikens etik i praktiken*. Högskolan i Örebro 1994.**
- Nohrstedt, Stig Arne & Nordlund, Roland: *Medier i kris*. Styrelsen för psykologiskt försvar, Stockholm 1993.**
- Osgood, C.E, Suci, G, & Tannenbaum, PH: *The measurement of mening*. Urbana, University of Illinois 1957.**

- Petersson, Olof & Carlberg, Ingrid: *Makten över tanken*. Stockholm, Carlsons 1990.**
- Polisutredning i fallet Mattias Flink, Falun 1994.**
- Raboy, M & Dagenais, B: *Media, Crisis and Democracy. Mass Communication and the Disruption of Social Order*. Sage. London 1992.**
- Schulz, W: *Die konstruktion von Realität in den Nachrichtenmedien*, München. 1976.**
- Severinsson, R.: *Tidningar i konkurrens*. Kungälv 1994.**
- Simon; H.: *New science of management decisions*. New York, Harper & Row 1960.**
- Soloski , J *News reporting and professionalism. Media Cultyre and Society* i Curran, J & Gurevitch, M (red) London, Edward Arnold. 1989.**
- Theander, Stefan: *Schakalen i Falun* . Mitthögskolan i Sundsvall 1994.**
- Tuchman, G: *Making News*. The Free Press, New York. 1978.**
- Tuchman, G: *Objectivity as Strategic Ritual*. An Ameriacan Journal of Sociology. 1972.**
- Wallin, Ulf: *Bilden av EG*. Göteborg, Göteborgs Universitet JMG 3. 1991.**
- Weibull, Lennart m.fl.: *Svenska Journalister-ett grupporträtt*. Tiden 1991.**
- Weibull, L & Börjesson, B: *Publicistiska seder*, Tidens förlag, Falun. 1995.**
- Weibull, L & Kratz Charlotta (red.): *Tidningsmiljöer. Dagstidningsläsning på 1990-talet*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet, 1995.**

**Wiio, Osmo.A.: *Kommunikation - vad är det ?* Stockholm, Natur & Kultur.
1973.**

Åhlström, Per: I Pressens Tidning (1994 nr 20).

**Östlund, Ingrid: *Kreativa redaktioner*. Redaktionsbyråns Förlag. Sundsvall
1994.**

BILAGA I

Enkät till de journalister som arbetat med Fallet Flink.

Bakgrundsvariabler:

1. Kön:

Man (1)   Kvinna (2)

2. Ålder: <25 år (1)   26-35 (2)   36-45 (3)   46-55 (4)   56> år (5)

3. Utbildning (ange endast längsta):   Grundskola (1)

Gymnasieskola (2)

Akademisk utbildning (ej fullständig) (3)

Fil.Kand (motsvarande) (4)

Journalistutbildning (icke akademiska) (5)

Journalisthögskola (6)

Annan:

4. Antal år i yrket:

<1 år (1)   2-5 (2)   6-10 (3)   11-20 (4)   21> år (5)

5. Antal år på nuvarande arbetsplats:

< 1år (1)   2-5 (2)   6-10 (3)   11-20 (4)   21> år (5)

6. Har du arbetat inom vård(eller behandlingssektorn):Ja (1)   Nej (2)

7. Annan tidigare yrkeserfarenhet .

8. Hur länge har du bott på den ort du nu är verksam i:

< 1år (1) 2-5 (2) 6-10 (3) 11-20 (4) 21> år (5)

Redaktionella variabler:

9. Vilken typ av redaktionella uppgifter arbetar du normalt med (beskriv innehållsämnesområde):

10. Betraktar du dig själv som specialreporter (dvs du arbetar merparten av din tid inom detta området och du anser dig ha specialistkunskaper (kunskaper utöver det vanliga) inom området:

Ja (1) Nej (2) Vet ej (3)

11. Vilket är det område som du anser dig vara specialist inom:

12. Vilken befattningshavare ger dig normalt arbetsuppgifter (endast ett alternativ):

Nyhetschefen (1)

Min närmste chef (om annan än nyhetschef) (2)

Självgående (jag styr själv mina arbetsuppgifter) (3)

13. Hur går det normalt till när du får dina arbetsuppdrag (endast ett alternativ):

Brukar du få dina uppgifter flera dagar i förväg (1)

Brukar du få dina uppgifter samma dag (2)

Brukar du få dina arbetsuppgifter utan förvarning (3)

Brukar variera från gång till gång (4)

14. Hur lång tid brukar du normalt få dig tilldelad för en arbetsuppgift (endast ett alternativ):

några dagar (1)

en dag (2)

några timmar (3)

nästan ingen tid alls (4)

15. Hur många uppdrag per dag brukar du normalt få dig tilldelade:

mindre än ett uppdrag (1)

ett uppdrag (2)

två uppdrag (3)

fler än två uppdrag (4)

16. Är det vanligt att ni organiserat samverkar fler reportrar inför ett uppdrag:

förekommer aldrig (1)

ibland (2)

ganska ofta (3)

alltid (4)

När det gäller ditt arbete med fallet Flink:

17. Såg du det som självklart att just du skulle arbeta med fallet:

Ja (1) Nej (2) Vet ej (3)

18 A. Var det fler än du som arbetade med fallet på din arbetsplats:

Ja (1) Nej (2) Vet ej (3)

18 B. Om Ja, hur många var ni (a) och hur var ni organiserade (b):

a. två (1) fler än två (2)

b. fristående grupp (1)

ledda av nyhetschefen (2)

hårt styrda av red.led. (3)

19. Hur skulle du vilja karaktärisera arbetet i enlighet med några motsatspar (ange en siffra mellan 1 och 5):

välplanerat	1	2	3	4	5	ryckigt
tidsbrist	1	2	3	4	5	gott om tid
hysteriskt	1	2	3	4	5	överlagt
policyberoende	1	2	3	4	5	marknadsorienterat
journaliststyrt	1	2	3	4	5	myndighetsstyrt
kontrollerat	1	2	3	4	5	spontant

20. Så här med facit i hand, vad kunde ha gjorts bättre:

Ämnesvariabler:

21. Kan du i en skala från 1 till 5, ange i vilken utsträckning du instämmer i följande påståenden:

	Instämmer	1	2	3	4	5	Instämmer ej
Värnplikssystemet är bra		1	2	3	4	5	
Det militära fostrar rambotyper		1	2	3	4	5	
Vård av grova brottslingar är dalt		1	2	3	4	5	
Fängelsestraff hjälper ingen		1	2	3	4	5	
Det finns för många legala vapen		1	2	3	4	5	
För enkelt att skaffa vapen		1	2	3	4	5	
Det finns för mycket kriminalreportage		1	2	3	4	5	
Våld i media föder verkligt våld		1	2	3	4	5	

22. Det sägs ofta att vi har en kluven inställning till det militära i Sverige. Mot bakgrund av detta vill i att du tar ställning till några påståenden.

	Alltid	Ibland	Sällan	Aldrig
Litar du på de lokala militära företrädarna	1	2	3	4
Litar du på andra militärer	1	2	3	4
Litar du på det som skrivs i lokalpressen om det militära	1	2	3	4
Litar du på att journalisterna bemödar sig om att skriva korrekt	1	2	3	4

23. När det gäller ditt arbete med fallet Flink-undrar vi vilken utsträckning följande gällde för dig:

	Flera gånger	En gång	Aldrig
Jag var på plats i Falun	1	2	3
Jag talade med Fänrik Flink	1	2	3
Jag talade med Fänrik Flinks anhöriga	1	2	3
Jag talade med Fänrik Flinks arbetskamrater	1	2	3
Jag talade med Fänrik Flinks chefer	1	2	3
Jag talade med offrens anhöriga	1	2	3
Jag talade med lokala polisen	1	2	3
Jag talade med andra myndigheter	1	2	3
Jag talade med psykiatrisk expertis	1	2	3
Jag talade med olika tipsare	1	2	3

24. Vad är din åsikt om att publicera bild och namn på gärningsmannen:

25. Vad menar du har styrt bildurvalet dels i anslutning till de artiklar du skrivit och dels för din tidning som helhet:

26. Avslutningsvis. Nu när du har lite distans till Fallet Flink och din och din tidnings skildringar av händelsen, kan du då beskriva dina egna känslor inför den här typen av journalistiska uppdrag, var det något särskilt som berört dig illa och som du haft problem med att bearbeta och slutligen tycker du att du och din tidning gjorde ett bra journalistiskt arbete om du också tar det etiska regelverket i beaktande.

Tack för din medverkan.

BILAGA 2

Kodschemainnehållsanalys Fallet Flink

TIDNING	JOURNALISTENS NAMN	
KÖN	ÅLDER	
Variabeltyp	Variabel	Position
Tidningsvariabel	Tidning(1)	1 DN, 2 Exp, 3 AB, 4 Svd, 5 FK, 6 DD
Produktionsvariabel		
	Vecka	1 = v. 23, 2 = v. 24, 3 = v. 25, 4 = v. 26, 5 = v. 27, 6 = v. 28
	Veckodag	1 = vardag, 2 = lördag, 3 = sönd
	Sida	Nr:
	Artikeltyp	1 = nyhet, 2 = debatt-insändare, 3 = ledare, 4 = bild
	Artikels ursprung	1 = egen journalist, 2 = byrå, 3 = vet ej
	Utrymme	1 = notis, 2 = enspaltare- (Blockets storlek i vilket kvartssida, artikeln ingår.) 3 = kvartssida-halvsida, 4 = helsida, 5 = uppslag
	Artikels placering	A . 1 = sidan ett + insida, 2 = insida B . 1 = solitär, 2 = del av större redigeringsblock
	Bilder- till den enskilda artikeln	1 = Foto, 2 = Illustration/karta, 3 = Graf/tabell,

		4=kombinationer av dessa 1= ingen, 2= en, 3 = flera
	Antal bilder	
	Artikelns storlek	1=Notis 2= Enspaltare 3=Tvåspaltare 4=Tre-Fyrspaltare 5= Större artiklar
Huvudsaklig källa (Framträda med namn för att vara annat än anonym).	Typ av källa:	
	Forskare/Professionella (ej läk.polis,milit,rättsv)	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Anhöriga till gärningsmannen	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Anhöriga till offren	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Gärningsmannen	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Kamrater till Flink	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Offren	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Vittne	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Anonymt vittne	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Polis	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Rättsvårdare (åklager, försvars- advokat eller domare).	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Sjukhuspersonal	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Militären	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Värnpliktiga	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Politiker	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Övriga myndigheter	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej
	Anonyma	1= ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej

Vanligt folk/folk på gatan 1 = ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej

Utredningsmaterial 1 = ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej

Okänd 1 = ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej

Andra medier 1 = ja tal.s, 2=ja ref. 3= nej

Antal Källor:

0=0 källor,

1=1 källa,

2=2 källor,

3=3 källor

4=>4 källor

Innehåll

Bilderna:

Foreställer

1 = Offer,

2. Gärningsmannen-ensam

3= Brottsplats

4=Anhöriga

5=Myndighetspersoner

6=Allmänhet

7=Annat-Illustrationer-saker

8=Annat-vapen-likkistor m.

9= Annat-Miljöer-personer

10=Annat-Miljöer-personer-

inklusive gärningsmannen

11=Övrigt

Antal personer
(på största bilden)

1=ingen, 2=en, 3=två, 4=flera

Största bildens karraktär:

A

1 = Dramatisk-känslsam

2= Spekulativ

3= Neutral-utpekande
spekulativ(bearbetad)

4= Neutral

5= Annat

B Situation= bilder som tagits i anslutning till brottsplatsen eller vid tiden för händelsen	1=Situationsbunden 2= Icke Situationsbunden
Brödtexten: Huvudsakligt innehåll 2= Utredningsrapport	1= Rapport om brott 3= Stämningsbeskrivningar 4= Temaartiklar(ej Flink) 5= Beskrivningar av Flink 6= Annat
Händelseinriktat	1= helt, 2=delvis, 3=utan
Fakticitet	1= helt, 2=delvis, 3=utan
Personifiering	1=opersonligt skeende 2=abstrakt skeende-personer nämns 3=delvis abstrakt-personer i förgrunden 4= helt personinriktad
Värdeladdade ord	1= kännetecknande 2= en del 3= nästan inga
Vinkling	
Flera alternativ kan förekomma i en och samma artikel	Personifiering 1= ja, 2= nej Skandal och sensation 1= ja, 2= nej Konflikt och motsättning 1= ja, 2= nej Dramatisering(tillspetsning-förenkling) 1= mycket dramatiserat 2 = ganska mycket dram 3= Något dramatiserat 4=Inte alls dramatiserat
Ämnet för artikeln	....

	Rubriker	1 = Neutrala-sakliga 2 = Något dragna-dramat. 3 = Mycket dramatiserade
	Namn i rubrik	1 = namn i rubrik 2 = Flink eller Mattias i rubrik 3 = Namn saknas
Namnpublicering	Publiceras namn på gärningsmannen	1 = ja, 2 = nej
Konkretiseringsnivå	Verklighetsnära-dramat ting och platser nämns	1 = konkreta identifierbara
	miljöbeskrivningar	2 = generellt hållna 3 = Ej relevant

Artikels namn.....Tidning.....Datum.....

SPFs SENASTE RAPPORTER

- 168-1 Larsson, Larsåke & Nohrstedt, Stig Arne: Det ser verkligt illa ut... Kommunikationsproblem i samband med Estoniakatastrofen. Stockholm 1996.
- 168-2 Raittila, Pentti: Mediernas Estonia- Myndigheter och massmedier som informatörer i Finland. Stockholm 1996.
- 168-3 Hadenius, Stig, Hedman, Lowe & Nowak, Kjell: Estonia i nyheterna- Tre studier av rapporteringen i press, radio och TV. Stockholm 1996.
- 168-4 Nordstöm, Gert Z: Bilder av en katastrof. Stockholm 1996.
- 168-5 Lauristin, Marju & Vihalemm, Peeter: The Disaster in Estonian Media. Stockholm 1996.
- 168-6 Hillve, Peter & Weibull, Lennart: Estoniakatastrofen, massmedierna och allmänheten - Resultat från en intervjuundersökning av den svenska allmänheten. Stockholm 1996.
- 168-7 Saar, Andrus, Stütz, Göran & Tubin, Eino: När nyheten nådde Estland. Stockholm 1996.
- 169-1 Jarlbro, Gunilla & Palm, Lars: EU-kampanjernas anatomi. Stockholm 1996.
- 169-2 Holmgren, Mia & Flodin, Bertil: Biblioteken och folkomröstningen - En studie av lokal samhällsinformation. Stockholm 1996.
- 169-3 Palm, Göran: Mellan ideal och verklighet - Journalister om EU-journalistik. Stockholm 1996.
- 169-4 Hedquist, Rolf & Svensson, Jan: Den problematiska informationen - Dagspressens bevakning av EU-frågan inför folkomröstningen. Stockholm 1996.
- 169-5 Martinsson, Bengt-Göran & Säljö, Roger: Bilder av EU - Insändare och debatt i svenska tidningar. Stockholm 1996.
- 169-6 Sjöberg, Lennart: Riskuppfattning och inställning till svenskt medlemskap i EU. Stockholm 1996.
- 170 Stütz, Göran: Opinion 96. Svenskarnas syn på samhället, säkerhetspolitiken och försvaret. Stockholm 1996.

MORDEN I FALUN

Morden i Falun den 11 juni 1994, då sju unga människor fick sätta livet till, väckte bestörtning och sorg inte bara i Falun utan i landet i dess helhet. Händelsen tilldrog sig ett betydande massmedialt intresse och SPF fann det tidigt angeläget, att belysa och analysera hur i första hand pressen hanterade sin rapporteringsuppgift i sammanhanget. De tidningar och redaktioner som ingår i studien är Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Aftonbladet, Expressen, Dala Demokraten och Falu Kuriren. Analysen bygger dels på intervjuer med de journalister från dessa tidningar som svarade för rapporteringen, dels på det publicerade artikelmaterial som deras arbete resulterade i under perioden från den 11 juni till den 12 juli 1994.

Om författaren:

Börje Alström, universitetslektor vid institutionen för medie- och kommunikationsvetenskap vid Mitthögskolan i Sundsvall.

Styrelsen för
PSYKOLOGISKT FÖRSVAR
Box 2195, 103 15 STOCKHOLM